|| ಶ್ರೀಮದಾನನ್ದತೀರ್ಥಭಗವತ್ಪಾದಾಚಾರ್ಯಃ ||

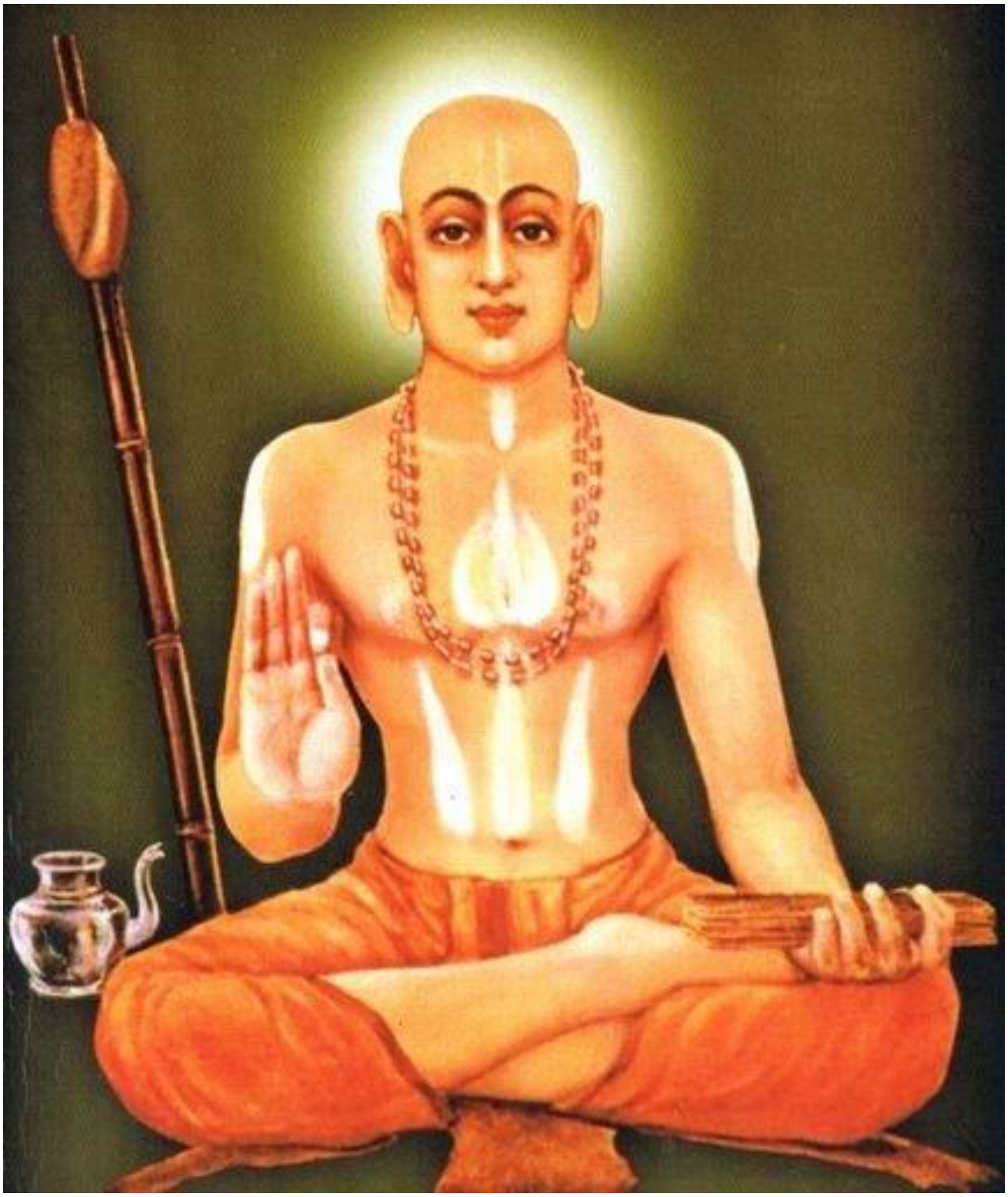

Tracking:

Sr	Date	Remarks	By
1	12.02.2014	II Proof Reading	H K Srinivasa Rao & M S Venugopal & Narahari Rattihalli
2	12.02.2014	Published	H K Srinivasa Rao

॥ ಶ್ರೀ ಹಯವದನ ರಂಗವಿಟ್ಠಲ ಗೋಪೀನಾಥೋ ವಿಜಯತೇ॥

Blessed by Lord and with His divine grace, we are pleased to publish this Magnanimous Work of sri Narayana Pandithacharya . It is a humble effort to make available this Great work to sadhakas who are interested in the noble path of propagating Acharya Madhwa's Philosophy.

With great humility, we solicit the readers to bring to our notice any inadvertant typographical mistakes that could have crept in, despite great care. We would be pleased to incorporate such corrections in the next versions. Users can contact us, for editable version, to facilitate any value additions.

Contact: H K SRINIVASA RAO, N0 26, 2ND FLOOR, 15TH CROss, NEAR VIDHYAPEETA CIRCLE, AsHOKANAGAR, BANGALORE 560050. PH NO. 26615951, 9901971176, 8095551774, Email : **srkarc@gmail.com**

ಕೃತಜ್ಞತೆಗಳು

ಜನ್ಮಾಂತರದ ಸುಕೃತದ ಫಲವಾಗಿ ಮಧ್ವಮತದಲ್ಲಿ ಜನಿಸಲು, ಪ್ರೇಮಮೂರ್ತಿಗಳಾಗಿ ನನ್ನ ಅಸ್ತಿತ್ವಕ್ಕೆ ಕಾರಣರಾದ, ಈ ಸಾಧನೆಗೆ ಅವಕಾಶಮಾಡಿದ, ನನ್ನ ಪೂಜ್ಯ ಮಾತಾ ಪಿತೃಗಳಾದ, ದಿವಂಗತರಾದ ಲಲಿತಮ್ಮ ಮತ್ತು ಕೃಷ್ಣರಾವ್ ಹೆಚ್ ಆರ್ ಅವರ ಸವಿ ನೆನಪಿನಲ್ಲಿ ಈ "ಜ್ಞಾನ ಯಜ್ಞ"

''ಮಾತೃದೇವೋ ಭವ – ಪಿತೃದೇವೋಭವ - ಆಚಾರ್ಯದೇವೋಭವ''

ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿರುವ ಅನುನಾಸಿಕದ ಸ್ಪಷ್ಟವಾದ ವೈವಿಧ್ಯತೆಯು, ಕನ್ನಡ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಇರುವಾಗ, ಅದರ ಜ್ಞಾನದ ಗಂಧವೇ ಇಲ್ಲದವರಂತೆ, ಕನ್ನಡಿಗರು ಇದನ್ನು ಕಡೆಗಣಿಸಿರುವುದು ಏಕೋ ತಿಳಿಯದಾಗಿದೆ. ಸರಿಯಾದ ಉಚ್ಚಾರಣೆಗಾಗಿ, ಸರಿಯಾದ ಅನುಸ್ವಾರಗಳು ಅವಶ್ಯಕ. ಆದ್ದರಿಂದ, ಶ್ರಮವಹಿಸಿ, ಸರಿಯಾದ ಅನುನಾಸಿಕ, ಅನುಸ್ವಾರಗಳನ್ನು ಬಳಸಲಾಗಿದೆ. ಓದುಗರು ಇದನ್ನು ಗಮನಿಸಿ ಮನ್ನಿಸಬೇಕಾಗಿ ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಗ್ರಂಥ ಋಣ: ಶ್ರೀ ಬನ್ನಂಜೆ ಗೋವಿಂದಚಾರ್ಯರಿಂದ ಪ್ರಕಾಶಿತವಾದ ಶ್ರೀಮಧ್ವವಿಜಯ

TABLEOFCONTENTS

प्रथमः सर्गः 4

द्वितीयः सर्गः 9

तृतीयः सर्गः 15

चतुर्थः सर्गः 21

पञ्चमः सर्गः 26

षष्ठः सर्गः 32

सप्तमः सर्गः 38

अष्ठमः सर्गः 44

नवमः सर्गः 49

दशमः सर्गः 55

एकादशः सर्गः 61

द्वादशः सर्गः 69

त्रयोदशः सर्गः 75

चतुर्दशः सर्गः 82

पञ्चदशः सर्गः 88

षोडशः सर्गः 102

प्रथमः सर्गः

कान्ताय कल्याण-गुणैक-धाम्ने नव-द्युनाथ-प्रतिम-प्रभाय।
नारायणायाखिल-कारणाय श्री-प्राण-नाथाय नमस्करोमि॥1॥

अनाकुलं गोकुलमुल्ललास यत्-पालितं नित्यमनाविलात्म।
तस्मै नमो नीरद-नील-भासे कृष्णाय कृष्णा-रमण-प्रियाय॥2॥

अपि त्रिलोक्या बहिरुल्लसन्ती तमो हरन्ती मुहुरान्तरं च।
दिश्याद् दृशं नो विशदां जयन्ती मध्वस्य कीर्तिर्दिन-नाथ-दीप्तिम्॥3॥

तमो-नुदाऽऽनन्दमवाप लोकः तत्व-प्रदीपाकृति-गो-गणेन।
यदास्य-शीतांशु-भुवा गुरूस्तान् त्रिविक्रमार्यान् प्रणमामि वर्यान्॥4॥

मुकुन्द-भक्त्यै गुरु-भक्ति-जायै सतां प्रसत्त्यै च निरन्तरायै।
गरीयसीं विश्व-गुरोर्विशुद्धां वक्ष्यामि वायोरवतार-लीलाम्॥5॥

तां मन्त्र-वर्णैरनु-वर्णनीयां शर्वेन्द्र-पूर्वैरपि वक्तु-कामे।
सङ्क्षिप्त-वाक्ये मयि मन्द-बुद्धौ सन्तो गुणाढ्याः करुणां क्रियासुः॥6॥

उच्चावचा येन समस्त-चेष्टाः किं तत्र चित्रं चरितं निवेद्यम्।
किन्तूत्तम-श्लोक-शिखा-मणीनां मनो-विशुद्ध्यै चरितानु-वादः॥7॥

माला-कृतस्तच्चरिताख्य-रत्नैः असूक्ष्म-दृष्टेः स-कुतूहलस्य।
पूर्वापरीकारमथापरं वा क्षाम्यन्तु मे हन्त मुहुर्महान्तः॥8॥

श्री-वल्लभाज्ञां स-सुरेन्द्र-याज्ञां सम्भाव्य सम्भाव्य-तमां त्रिलोक्याम्।
प्राणेश्वरः प्राणि-गण-प्रणेता गुरुः सतां केसरिणो गृहेऽभूत्॥9॥

ये-ये गुणा नाम जगत्-प्रसिद्धाः यं तेषु-तेषु स्म निदर्शयन्ति। साक्षान्महा-भागवत-प्रबर्हं श्रीमन्तमेनं हनुमन्तमाहुः ॥10॥
कर्माणि कुर्वन् परमाद्भुतानि सभासु दैवीषु सभाजितानि। सुग्रीव-मित्रं स जगत्-पवित्रं रमा-पतिं राम-तनुं ददर्श॥11॥
पदारविन्द-प्रणतो हरीन्द्रः तदा महाभक्ति-भराभिनुन्नः। अग्राहि पद्मोदर-सुन्दराभ्यां दोर्भ्यां पुराणेन स पूरुषेण॥12॥
अदार्य-सालावलि-दारणेन व्यापादितेन्द्र-प्रभवेन तेन। प्राद्योतनि-प्रीति-कृता निकामं मधुद्विषा सन्दिदिशे स वीरः॥13॥
कर्णान्तमानीय गुण-ग्रहीत्रा रामेण मुक्तो रण-कोविदेन। स्फुरन्नसौ वैरि-भयङ्करोऽभूत् सत्-पक्षपाती प्रदरो यथाऽग्र्यः॥14॥
गोभिः समानन्दित-रूपसीतः स्व-वह्नि-निर्दग्ध-पलाशि-राशिः। अहो हनूमन्नव-वारिदोऽसौ तीर्णाम्बुधिर्विष्णु-पदे ननाम॥15॥
अपक्ष-पाती पुरुषस्त्रिलोक्यां अभोग-भोक्ता पतगाधि-राजम्। विश्वम्भरम् बिभ्रदसौ जिगाय त्वरा-पराक्रान्तिषु चित्रमेतत्॥16॥
निबध्य सेतुं रघु-वंश-केतु-भ्रूभङ्ग-सम्भ्रान्त-पयोधि-मध्ये। मुष्टि-प्रहारं दश-काय सीतासन्तर्जनाग्र्योत्तरमेषकोऽदात्॥17॥
जाज्वल्यमानोज्ज्वल-राघवाग्नौ चक्रे स सुग्रीव-सु-यायजूके। आध्वर्यवं युद्ध-मखे प्रतिप्रस्थात्रा सुमित्रा-तनयेन साकम्॥18॥
रामार्चने यो नयतः प्रसूनं द्वाभ्यां कराभ्यामभवत् प्रयत्नः। एकेन दोष्णा नयतो गिरीन्द्रं सञ्जीवनाद्याश्रयमस्य नाभूत्॥19॥

स दारितारिं परमं पुमांसं समन्वयासीन्नर-देव-पुत्र्या।
वह्नि-प्रवेशाधिगतात्म-शुद्ध्या विराजितं काञ्चन-मालयेव॥20॥

श्यामं स्मितास्यं पृथु-दीर्घहस्तं सरोज-नेत्रं गजराजयात्रम्।
वपुर्जगन्मङ्गलमेष दृग्भ्यां चिरादयोध्याधिपतेः सिषेवे॥21॥

राज्याभिषेकेऽवसितेऽत्र सीता प्रेष्ठाय नस्तां भजतां दिशेति।
रामस्य वाण्या मणि-मञ्जु-मालाव्याजेन दीर्घां करुणां बबन्ध॥22॥

हृदोरु-सौहार्द-भृताऽधिमौलिन्यस्तेन हस्तेन दयार्द्र-दृष्ट्या।
सेवा-प्रसन्नोऽमृत-कल्प-वाचा दिदेश रामः सह-भोगमस्मै॥23॥

प्रेष्ठो न रामस्य बभूव तस्मात् न राम-राज्येऽसुलभं च किञ्चित्।
तत्-पाद-सेवा-रतिरेष नैच्छत् तथाऽपि भोगान् ननु सा विरक्तिः॥24॥

नमो–नमो नाथ नमो-नमस्ते नमो-नमो राम नमो-नमस्ते।
पुनः-पुनस्ते चरणारविन्दं नमामि नाथेति नमन् स रेमे॥25॥

किं वर्णयामः परमं प्रसादं सीतापतेस्तत्र हरि-प्रबर्हे।
मुञ्चन् महीं नित्य-निषेवणार्थं स्वात्मानमेवैष ददौ यदस्मै॥26॥

स्वानन्द-हेतौ भजतां जनानां मग्नः सदा राम-कथा-सुधायाम्।
असाविदानीं च निषेवमाणो रामं पतिं किम्पुरुषे किलाऽऽस्ते॥27॥

तस्यैव वायोरवतारमेनं सन्तो द्वितीयं प्रवदन्ति भीमम्।
स्पृष्टैव यं प्रीतिमाताऽनिलेन नरेन्द्र-कान्ता सुषुवेऽत्र कुन्ती॥28॥

इन्द्रायुधं हीन्द्र-कराभिनुन्नं चिच्छेद पक्षान् क्षितिधारिणां प्राक्।
बिभेद भूभृद्-वपुरङ्ग-सङ्गात् चित्रं स पन्नो जननी कराग्रात्॥29॥

पुरे कुमारानलसान् विहारात् निरीक्ष्य सर्वानपि मन्द-लीलः।
कैशोर-लीलां हत-सिंह-सङ्घां वृत्तां वने प्राक् स्मरति स्म सूत्कः॥30॥

भुक्तं च जीर्णं परिपन्थि-दत्तं विषं विषण्णो विष-भृद्-गणोऽतः।
प्रमाण-कोटेः स हि हेळयाऽगात् नेदं जगज्जीवन-देऽत्र चित्रम्॥31॥

दग्ध्वापुरं योग-बलात् स निर्यन् धर्मानिव स्वान् सहजान् दधानः।
अदारि-भावेन जगत्सु पूज्यो योगीव नारायणमाससाद॥32॥

समर्प्य कृत्यानि कृती कृतानि व्यासाय भूम्ने सुकृतानि यावत्।
करिष्यमाणानि च तस्य पूजां सङ्कल्पयामास स शुद्ध-बुद्धिः॥33॥

विष्णोः पद-श्रिद् बक-सन्निरासी क्षिप्तान्य-पक्षि-प्रकरः सु-पक्षः।
स-सोदरोऽथाऽदित राज-हंसः स राज-हंसीमिव राज-कन्याम्॥24॥

इन्दीवर-श्री-जयि-सुन्दराभं स्मेराननेन्दुं दयितं मुकुन्दम्।
स्व-मातुलेयं कमलायताक्षं समभ्यनन्दत् सु-चिराय भीमः॥35॥

महा-गदं चण्ड-रणं पृथिव्यां बार्हद्रथं मङ्क्षु निरस्य वीरः।
राजानमत्युज्ज्वल-राज-सूयं चकार गोविन्द-सुरेन्द्रजाभ्याम्॥36॥

दुःशासनेनाऽकुलितान् प्रियायाः सूक्ष्मानराळानसितांश्च केशान्।
जिघांसया वैरि-जनस्य तीक्ष्णः स कृष्ण-सर्पानिव सञ्चिकाय॥37॥

जाज्वल्यमानस्य वने-वनेऽलं दिधक्षतः पार्थिव-सार्थमुग्रम्।
सत्त्वानि पुंसां भयदानि नाशं वृकोदराग्नेर्गुरु-तेजसाऽऽपुः॥38॥

भोगाधिकाभोग-वतोऽरुणाक्षान् इतस्ततः संवलतो धरेन्द्रे।
बहून् द्विजिह्वान् मणिमत्-पुरोगान् असौ कटून् क्रोध-वशान् जघान॥39

अथैष वेषान्तर-भस्म-लीनः क्रमेण वायु-प्रभवः सु तेजाः।
रुद्धाखिलाशं मुखरं प्रचण्डं भस्मी-चकाराखिल-कीचकौघम्॥40॥

स कृष्ण-वर्त्मा विजयेन युक्तो मुहुर्महा-हेति-धरोऽप्रधृष्यः
भीष्म-द्विजाद्यैरति-भीषणाभं विपक्ष-कक्षं क्षपयन् विरेजे॥41॥

तरस्विनः प्रोच्चलितानधीरान् निर्दग्ध-पक्षानतितीक्ष्ण-कोपान्।
स धार्तराष्ट्रान् बहु-हेति-लीलो विनाश्य विश्वान् परया श्रियाऽभात्॥42

कृष्णाङ्घ्रि-पङ्केरुह-भृङ्ग-राजः कृष्णा-मुखाम्भोरुह-हंस-राजः।
प्रजा-सरोजावलि-रश्मि-राजः स-सोदरोऽराजत वीर-राजः॥43॥

पौत्रे पवित्राह्वय-जामि-पौत्रे धरां निधायासुर-धीषु तापम्।
कीर्तिं त्रिलोक्यां हृदयं मुकुन्दे भेजे पदं स्वं सहजैः स भीमः॥44॥

विष्णोः पदान्तं भजताऽनिलेन घोर-प्रघातैरिति नाशितास्ते।
रसोज्झिताश्चञ्चल-वृत्तयोऽलं शोभां न भेजुः सुर-वैरि-मेघाः॥45॥

एतत्-प्रतीपं किल कर्तुकामाः नष्टौजसः सङ्कटमेवमाप्य।
मुकुन्द-वैगुण्य-कथां स्व-योग्यां काले कलावाकलयन्त तेऽलम्॥46॥

यो भूरि-वैरो मणिमान् मृतः प्राग् वाग्मि बुभूषुः परितोषितेषः।
स सङ्कराख्योऽङ्घ्रि-तळेषु जज्ञे स्पृधा परेऽप्यासुरिहासुरेन्द्राः॥47॥

सान्नाय्यमव्यक्त-हृदाखु-भुग् वा श्वा वा पुरोडाशमसार-कामः।
मणिस्रजं वा प्लवगोऽव्यवस्थो जग्राह वेदादिकमेष पापः॥48॥

जनो नमेन्नापरथेति मत्वा शठश्चतुर्थाश्रममेष भेजे।
पद्माकरं वा कलुषी-चिकीर्षुः सु-दुर्दमो दुष्ट-गजो विशुद्धम्॥49॥

अवैदिकं माध्यमिकं निरस्तं निरीक्ष्य तत्-पक्ष-सुपक्ष-पाती।
तमेव पक्षं प्रति-पादुकोऽसौ न्यरूरुपन्मार्गमिहानुरूपम्॥50॥

असत्-पदेऽसन् सदसद्-विविक्तं मायाख्यया संवृतिमभ्यधत्त।
ब्रह्माप्यखण्डं बत शून्य-सिद्ध्यै प्र-च्छन्न-बौद्धोऽयमतः प्र-सिद्धः॥51॥

यद् ब्रह्म-सूत्रोत्कर-भास्करं च प्रकाशयन्तं सकलं स्व-गोभिः।
अचूचुरद् वेद-समूह-वाहं ततो महा-तस्करमेनमाहुः॥52॥

स्व-सूत्र-जातस्य विरुद्ध-भाषी तद्-भाष्य-कारोऽहमिति ब्रुवन् यः।
तं तत्-क्षणाद् यो न दिधक्षति स्म स व्यास-रूपो भगवान् क्षमाब्धिः॥53

निगम-सन्मणि-दीप-गणोऽभवत् तदुरु-वाग्-गण-पङ्क-निगूढ-भाः।
अविदुषामिति सङ्करता-करः स किल सङ्कर इत्यभि-शुश्रुवे॥54॥

विश्वं मिथ्या विभुरगुणवानात्मनां नास्ति भेदो
दैत्या इत्थं व्यदधत गिरां दिक्षु भूयः प्रसिद्धिम्।
आनन्दाद्यैर्गुरु-गुण-गणैः पूरितो वासुदेवो
मन्दं-मन्दं मनसि च सतां हन्त नूनं तिरोऽभूत्॥55॥

इति श्रीमत्कवि-कुल-तिलक-त्रिविक्रम-पण्डिताचार्य-सुत श्री नारायण-पण्डिताचार्य-विरचिते श्री-मध्व-विजये महा-काव्ये आनन्दाङ्किते प्रथमः सर्गः

द्वितीयः सर्गः

विज्ञान-भानुमति काल-बलेन लीने दुर्भाष्य-सन्तमस-सन्तति-तो जनेंधे।
मार्गात् सतां स्खलति खिन्न-हृदो मुकुन्दं देवाश्चतुर्मुख-मुखाः शरणं प्र-जग्मुः॥1॥

नाथः कलौ त्रि-युग-हृतिरनुद्-बुभूषुः ब्रह्माणमप्यनवतारमनादिदिक्षुः।
सर्वज्ञमन्यमनवेक्ष्य स कार्य-वीर्यं स्मेराननो भुवन-जीवनमाबभाषे॥2॥

वेदान्त-मार्ग- परिमार्गण-दीन-दूनाः दैवीः प्रजा विशरणाः करुणा-पदं नः।
आनन्दयेः सु-मुख भूषित-भूमि-भागो रूपान्तरेण मम सद्-गुण-निर्णयेन॥3॥

आदेश-मौलि-मणिमुज्ज्वल-वर्णमेनं बद्धाञ्जलिर्मरुदनर्घमधत्त मूर्ध्ना।
हारावळीमिव हृदा विभुदेन्द्र-याञ्ज्ञां बिभ्रन्निजाननु-जिघृक्षुरवातितीर्षत्॥4॥

कालः स एव समवर्तत नाम यावत् चिन्ताकुलं विविध-साधु-कुलं बभूव।
वेदान्त-सन्तत-कृतान्त-रसं न विद्मः श्रेयो लभेमहि कथं नु वयं बतेति॥5॥

तत्-प्रीतये रजत-पीठ-पुराधिवासी देवो विवेश पुरुषं शुभ-सूचनाय।
प्राप्ते महाय महिताय महा-जनौघे कोलाहलेन स-कुतूहलिनि प्रवृत्ते॥6॥

आविष्टवानकुशलं पुरुषं प्रकृत्या प्रत्याययन्निह जनान् नितरामनृत्यत्।
उत्तुङ्ग-केतु-शिखरे स कृताङ्ग-हारो रङ्गान्तरे नट इवाखिल-विस्मयात्मा॥7॥

आभाष्य सोऽत्र जनतां शपथानुविद्धं उच्चैरिदं वचनमुद्धृत-दोर्बभाषे।
उत्पत्स्यते जगति विश्व-जनीन-वृत्तिः विश्वज्ञ एव भगवानचिरादिहेति॥8॥

स-द्वीप-वारि-निधि-सप्तक-भूत-धात्र्या मध्येऽपि कर्म-भुवि भारत-नाम-खण्डे।
काले कलौ सु-विमलान्वय-लब्ध-जन्मा सन्मध्यगेह-कुल-मौलि-मणिर्द्विजोऽभूत्॥9॥

वेदाद्रि-सद्रजत-पीठ-पुरेश्वराभ्यां ग्रामो विभूषित-तरः शिव-रूप्य-नामा।
हेमाद्रि-राज-विभु-राजदिळा-वृताभः तस्याभवद् गुरु-गुणः खलु मूल-भूमिः॥10॥

रामाधिवेशित-हरि-स्वसृ-मौलि-मालाराजद्-विमान-गिरि-शोभितमध्युवास।
क्षेत्रं स पाजक-पदन्त्रि-कुलैक-केतुः कंयद् दधाति सततं खलु विश्व-पाजात्॥11॥

अर्थं कमप्यनवमं पुरुषार्थ-हेतुं पुंसां प्रदातुमुचितामुचित-स्वरूपाम्।
कन्यां सुवर्ण-लसितामिव वेद-विद्यां जग्राह विप्र-वृषभ-प्रतिपादितां सः ॥12॥

रेमेऽच्छयोपनिषदेव महा-विवेको भक्त्येव शुद्ध-करणः परम-श्रिताऽलम्।
मिथ्याभिमान-रहितः परयेव मुक्त्या स्वानन्द-सन्तति-कृता स तया द्विजेन्द्रः॥13॥

तस्य प्रभोश्चरणयोः कुल-देवतायाः भक्तिं बबन्ध निज-धर्म-रतः स धीरः।
विज्ञात-भारत-पुराण-महा-रहस्यं यं भट्ट इत्यभिवदन्ति जना विनीतम्॥14॥

गोविन्द-सुन्दर-कथा-सुधया स नृणां आनन्दयन्न किल केवलमिन्द्रियाणि।
किन्तु प्रभो रजत-पीठ-पुरे पदाब्जं श्री-वल्लभस्य भजतामपि दैवतानाम्॥15॥

इत्थं हरेर्गुण-कथा-सुधया- सु-तृप्तो नैर्गुण्य-वादिषु जनेष्वपि साग्रहेषु।
तत्त्वे स काल-चल-धीरति-संशयालुः धीमान् धिया श्रवण-शोधितया प्रदध्यौ॥16॥

त्राता य एव नरकात् स हि पुत्र-नामा मुख्यावनं न सुलभं पुरुषादपूर्णात्।
तस्मात् समस्त-विदपत्यमवद्य-हीनं विद्याकराकृति लभेमहि कैरुपायैः॥17॥

पूर्वेऽपि कर्दम-पराशर-पाण्डु-मुख्याः यत्-सेवया गुण-गणाढ्यमपत्यमापुः।
तं पूर्ण-षड्गुण-तनुं करुणामृताब्धिं नारायणं कुल-पतिं शरणं व्रजेम॥18॥

इत्थं विचिन्त्य स विचिन्त्यमनन्य-बन्धुः प्रेष्ठ-प्रदं रजत-पीठ-पुराधिवासम्।
भक्त्या भवाब्धि-भय-भङ्ग-दया शुभात्मा भेजे भुजङ्ग-शयनं द्वि-षडब्द-कालम्॥19॥

पत्न्या समं भगवतः स भजन् पदाब्जं भोगान् लघूनपि पुनर्लघयाञ्चकार।
दान्तं स्वयं च हृदयं दमयाञ्चकार स्वच्छं च देहमधिकं विमलीचकार॥20॥

तीव्रैः पयो-व्रत-मुखैर्विविध-व्रताग्र्यैः जाया-पती गुण गणार्णव-पुत्र-कामौ।
सम्पूर्ण-पूरुषमतोषयातं नितान्तं देवेरिताविव पुराऽदितिकाश्यपौ तौ॥21॥

नाथस्य भूरि-करुणा-सुधयाऽभिषिक्तौ श्री-श्रीधर-प्रतति-शार-शरीर-यष्टी।
भूरि-व्रत-प्रभव-दिव्य-सु-कान्तिमन्तौ तौ देह-शुद्धिमति-मात्रमथालभेताम्॥22॥

कान्तादृतौ समुचितेऽथ बभार गर्भं सा भू-सुरेन्द्र-दुहिता जगतं हिताय।
अच्छाम्बरेव रजनी परिपूरिताशा भाविन्यपास्त-तमसं विधुमाद्य-पक्षात्॥23॥

तं पूर्व-पक्ष-सित बिम्बमिव प्रवृद्धं यावद् द्विजेन्द्र-वनिता सुषुवेऽत्र तावत्।
अंशेन वायुरवतीर्य स रूप्य-पीठे विष्णुं प्रणम्य भवनं प्रययौ तदीयम्॥24॥

सम्पूर्ण-लक्षण-चणं नव-राजमानद्वारान्तरं परम-सुन्दर-मन्दिरं तत्।
राजेव सत्-पुर-वरं भुवनाधि-राजो निष्कासयन् परमसौ भगवान् विवेश॥25॥

सन्तुष्यतां सकल-सन्निकरैरसद्भिः खिद्येत वायुरयमाविरभूत् पृथिव्याम्।
आख्यानितीव सुर-दुन्दुभि-मन्द्र-नादः प्राश्रावि कौतुक-वशैरिह मानुषैश्च॥26॥

नाथं निषेव्य भवनानति-दूरमाप्तःप्राज्ञो मह-प्रकृत-दुन्दुभि-नाद-पूर्वात्।
पुत्रोद्भव-श्रवणतो महदाप्य सौख्यं ज्ञानं परोक्ष-पदमप्यमतेष्ट-हेतुम्॥27॥

आविश्य वेश्म निज-नन्दनमिन्दु-वक्त्रं भूयोऽभिनन्द्य स मुकुन्द-दयां प्रवन्द्य।
जातस्य तस्य गुण-जात-वहस्य जातकर्मादि-कर्म-निवहं विदधे सु-कर्मा॥28॥

ज्ञानार्थमेव यदभूदसु-देव एषः यद् वासुदेव-पद-भक्ति-रतः सदाऽसौ।
तद् वासुदेव-पदमन्ववदन् सुरेन्द्राः तातेन यन्निगदितं सुत-नाम कर्त्रा॥29॥

पातुं पयांसि शिशवे किल गो-प्रदोऽस्मै पूर्वालयः स्व-सुत-सूनुतया प्रजातः।
निर्वाण-हेतुमलभिष्ट परात्म-विद्यां दानं ध्रुवं फलति पात्र-गुणानुकूल्यात्॥30॥

अत्रस्तमेव सततं परि-पुल्ल-चक्षुः कान्त्या विडम्बित-नवेन्दु जगत्यनर्घम्।
तत् पुत्र-रत्नमुप-गृह्य कदाचिदाप्तः स्व स्वामिने बुध उपायनमार्पयत् सः॥31॥

नत्वा हरिं रजत-पीठ-पुरालयं तं बालस्य सम्पदमानापदमर्थयित्वा।
साकं सुतेन परिवार-जनान्वितोऽसौ प्रायान्निशीथ-समये निजमेव धाम॥32॥

दोषेयुषां सममनेन वनेऽतिभीमे तत्-क्रीडित-ग्रह इहैक-तमं तुतोद।
उद्भ्रान्त-रक्तमवलोक्य तमभ्यधायि केनाप्यहो न शिशु-तुत् कथमेष इत्थम्॥33॥

आविश्य पूरुषमुवाच महा-ग्रहोऽसौ अस्मद्-विहार-समयोप-गतान् समस्तान्। यच्छक्ति-गुप्ति-रहितानलमस्मि हन्तुं लोकेश्वरः स बत बाल-तमः किलेति॥34॥
स्तन्येन बालमनु-तोष्य मुहुः स्व-धाम्नो माता कदाचन ययौ विरहासहाऽपि। विश्वस्य विश्व-परि-पालक-पालनाय कन्यां निजामनु-गुणां किल भीरुरेषा॥35॥
सा बालकं प्ररुदितं परि-सान्त्वयन्ती मुग्धाक्षरेण वचसाऽनुनिनाय मुग्धा। मा तात तात सुमुखेति पुनः प्ररोधीः माता तनोति रुचितं त्वरितं तवेति॥36॥
रोदे क्रिया-समभि-हारत एव वृत्ते पोतस्य मातरि चिरादपि नाऽगतायाम्। जग्राह बालमथ चैक्षत मातृ-मार्गं साऽपि क्रिया-समभि-हारत एव बाला॥32॥
कर्तव्य-मौढ्यमभि-पद्य निरूप्य सातं प्राभोजयत् खलु कुलस्थ-कुलं प्र-पक्वम्। शीतं पयोऽपि सततं परि-पाययन्ती यस्योष्ण-रोगमति-वेलमशङ्कताम्बा॥38॥
नूनं पिपासुरति-रोदित हन्त बालो धिङ् मां दया-विरहितां पर-कृत्य-सक्ताम्। इत्याकुला गृहमुपेत्य तदा प्रसन्नं पूर्णोदरं सुतमवैक्षत विप्र-पत्नी॥39॥
पृष्ट्वाऽवगम्य सकलं च ततः प्र-वृत्तं यूनां च दुस्सहमिदं शिशुनोप-भुक्तम्। इत्थं विचिन्त्य तनयां बहु भत्सयन्त्या भीतं तयोत कुपितं मनसाऽनु-तप्तम्॥40॥
आरोग्य-शालिनि पुरेव तदाऽपि पुत्रे विस्मेरतामुप-जगाम जनन्यमुष्य। यस्य त्रिलोक-जननी जननी विषेऽपि पीते न विस्मयमवाप समस्त-शक्तेः॥41॥
स्तन्यं मुहुः किल ददौ जननी गृहीत्वा क्षेमाय तं किल दधज्जनको जजाप। अन्यो जनोऽपि किल लाळयति स्म किन्तु सर्वोऽपि तन्मुख-स-हास-रसायनोत्कः॥42॥
देवादि-सद्भिरनु-पालितयाऽऽदरेण देव्याऽऽत्मनेव विलसद्-पदया नितान्तम्। अव्यक्तया प्रथमतो वदनेऽस्य वाण्या शालीनयेव भुवनार्चितया विजह्रे॥43॥

प्राग् रिङ्गणं स्वयमथ स्थितिमेष चक्रे पश्चाद् गतिं परि-चयेन किल क्रमेण।
विश्वस्य चेष्टितमहो यदनु-ग्रहेण सर्वं तदस्य पवनस्य विडम्बनं हि॥44॥

पुच्छान्तमच्छमव-लम्ब्य कदा-चिदेषः प्रातर्व्रजाद् व्रजत एव निजर्षभस्य।
प्रायात् प्रियस्य सहसा स्व-जनैरदृष्टो नाना-वनेषु चरतश्चरतस्तृणानि॥45॥

उत्तङ्ग-श्रृङ्ग-लसितस्य महिष्ठ-मूर्तेः पादावृतावनि-तळस्य सु-रन्ध्रकस्य।
आश्रित्य तस्य शुशुभेऽवयवैक-देशं बालो दिवा-कर इवोदय-पर्वतस्य॥46॥

लीलां करोति नु गृहान्तर-गो नु बालः कूपान्तरे नु पतितः प्रकृति-स्वतन्त्रः।
इत्थं वि-चिन्त्य स मुहुः स्व-जनो विमृग्य हन्तानवेक्ष्य तनयं हृदि तापमाप॥47॥

बालस्य बाल-परि-लम्बन-गोचरं तद् व्यश्वस्यतापि वचनं वन-गोचरोक्तम्।
यत् सायमैक्षत जनः शिशुमा-व्रजन्तम् एकाब्दकं वृषभ-बाल-कृताव-लम्बम्॥48॥

चिन्ता-मणीन्द्रमिव चिन्तित-दं दरिद्रो विज्ञान-मार्गमिव विष्णु-परं ममुक्षुः।
नष्टं च नन्दनमिति स्व-जनोऽस्य लब्ध्वा नाथस्य तस्य तमनु-ग्रहमेव मेने॥49॥

लीनावसान-समये सहसा कदाचिद् आर्योऽमुनाऽभ्यव-हृतिं प्रति चोद्यमानः।
रोद्धैष नोऽस्ति धनिको वृष-विक्रयीति प्रोवाच नन्दन-मुखेन्दुमवेक्ष्य मन्दम्॥50॥

लीला-करेण स करेण सु-कोमलेन बीजान्तराणि किल कानि-चिदाशु तस्मै।
स्मित्वाऽर्भकोऽभिमत-निष्क-पदे यदाऽदाद् आदत्त तानि धनिको बहुमान-पूर्वम्॥51॥

लब्धं सुतादिति वदन् द्विज-पुङ्गवेन कालान्तरे निजधने प्रतिदित्सितेऽपि।
साक्षादमानव-नवाकृति-तः स लेभे बीज-च्छलेन पुरुषार्थमहो विशिष्टम्॥52॥

वासु-देवमिह वाऽसु-देवतासत्-कलामभि-ननन्द तं जनः।
वासु-देवमिति वासु-देव-सन्नामकं विविध-लीलमर्भकम्॥53॥

इति विहरति मह्यां विष्णु-दासेऽपि गूढे समजनि सु-जनानां चित्तमानन्द-पूर्णम्।
उदयति घनमाला-लीन-भानौ च भानौ ननु जन-नयनाब्जैर्लभ्यतेऽलं विकासः॥54॥

इति श्रीमत्कवि-कुल-तिलक-त्रिविक्रम-पण्डिताचार्य-सुत श्री नारायण-पण्डिताचार्य-विरचिते श्री-मध्व-विजये महा-काव्ये आनन्दाङ्किते द्वितीय सर्गः

तृतीयः सर्गः

अथ कदाचन सुन्दर-नन्दनस्मित-मुखेन्दु-दृशां दयितौ नृणाम्।
महमतो निज-बन्धु-मुदे मुदा प्रययतुः स्व-जनैः सह दम्पती॥1॥

स्व-जनतापगमागम-सङ्गमप्रति-सभाजित-पूर्वक-सम्भ्रमे।
अविदुषी जननीति स बालकः शरणतो रणतो निरगान्नृभिः॥2॥

क्व नु यियाससि तात न साम्प्रतं स्व-जन सन्त्यजनं तव साम्प्रतम्।
इति विभुः पथिकैरुदितो व्रजन् स्मितमनाकुलमुत्तरमातनोत्॥3॥

त्वरितमेत्य स कानन-देवतासदनमत्र ननाम रमापतिम्।
अपि ततः प्रगतो लघु नाळिकेर्युपपदान्तर-सद्म-गतं च तम्॥4॥

नळिननाभ-निभालन-संमदागम-विकस्वर-भास्वर-लोचनः।
जन-मनो-नयनाम्बुज-भास्करो रजत-पीठपुरं प्रययावसौ॥5॥

सु-हय-मेध-गणाति-शयालवो हरि-नमस्कृतयः सु-कृता इमाः।
इति सुरैरपि भू-सुर-मण्डलैः समनमत् स स-विस्मयमीक्षितः॥6॥

न हि हरिं सततं न नमत्यसौ न च न पश्यति नापि न वन्दते।
अपि तथेति विधाय विशेषतः स ननु साधु-जनान् समशिक्षयत्॥7॥

अनवलोक्य सुतं सुत-वत्सलो मृगयते स्म मही-सुर-पुङ्गवः।
मुहुरपृच्छदमुष्य गतिं नरान् पथि-पथि प्रगतोऽनुपदं द्रुतम्॥8॥

जन-सदा-गति-सूचित-वर्त्मना प्रति-पदं व्रजता परया तृषा। द्विज-महा-मधु-पेन मनो-हरं स्मितमलाभि सुतानन-वारि-जम्॥9॥
विरह-दून-तयोद्-गमनोन्मुखं न्यरुणदश्रु पुरा स ययोर्दृशोः। अथ तयोः प्र-मदोत्थित-मप्यदः प्रति-निरुध्य गिरं गुरुरब्रवीत्॥10॥
अयि सुतेदमुदा-हर तत्वतो ननु समा-गतवानसि साम्प्रतम्। स्व-जनता-रहितस्य तु कोऽत्र ते सह-चरोऽर्भक दीर्घ-तमे पथि॥11॥
जनक-वाचमिमामव-धारयन् कळमुदाहरदम्बु-रुहेक्षणः। स्व-पदमा-व्रजतो व्रजतोऽप्यतो ननु सखा मम कानन-गो विभुः॥12॥
तदितरायतनात्तु यदाऽगमं कृत-रतिः खलु तत्र हरिः सखा। अहमिहापि महेन्द्र-दिगालयं प्रणतवानुत यावदधीश्वरम्॥13॥
अपि ततोऽहमुपेत्य सहामुना भगवतेत्र सते प्रणतिं व्यधाम्। इति निगद्य विभाति शिशुः स्म विस्मित-सभा-जन-चीर्ण-सभाजनः॥14॥
विरहित-स्व-जनं चरण-प्रियं विविध- भूत-भयङ्कर-वर्त्मनि। अयि कृपालय पालय बालकं लघु-शुभस्य ममेत्यनमद् द्विजः॥15॥
तमुप-गृह्य सुतं सु-तपो-निधिः गृहमसौ गृहिणी-सहितो ययौ। उदयतीति हि बाल-दिवाकरे स्मितमभूत् सु-जनानन-वारि-जम्॥16॥
वर-विमान-गिरावपि चण्डिका शिशुमहो जननी तमलाळयत्। अपरथा परितुष्ट-मनाः कथं चिरमिहैष वसेद् वि-सहायकः॥17॥
सकल-शब्द् -मयी च सरस्वती सततमा-नमति स्वयमेव यम्। द्विज-वरोऽथ कदा-चन मातृकाः किल सुतं परि-चाययति स्म तम्॥18॥

लिपि-कुलं ननु तात गते दिने लिखितमेव पुनर्लिखितं कुतः।
इति निज-प्रतिभा-गुण-भावितं हरि-पदस्य वचस्तमनन्दयत्॥19॥

शिशुरसौ प्रतिभाम्बुधिरित्यलं जन-मनो-वचन-ग्रह-पीडना।
न भवतादिति तं विजन-स्थले स्व-तनयं समशिक्षयदेषकः॥20॥

महवता स्व-जनेन समीरितस्व-जननी सहितेन कदाचन।
रुचिर-वचनयाऽर्चित-वाक्छ्रिया प्रति-यये प्रभुणा घृत-वल्ल्यपि॥21॥

परि-षदा नितरां परि-वारितः शिव-पदः किल धौत-पटोद्भवः।
इह कथां कथयन् ददृशे ततः पृथु-धिया पृथुकाकृतिनाऽमुना॥22॥

इदमुवाच विचार-विचक्षणः शुचि वचः शनकैः स जनान्तरे।
अपरथा कथितं कथक त्वया ननु मतान्महतामिति स-स्मितम्॥23॥

अगणयन्न शिवं जनता तदा स-वचने वसुदेव-सुताह्वये।
मुखरमिच्छति को मृग-धूर्तकं प्रकृत-हुङ्कृत-सिंह-शिशौ सति॥24॥

अथ कथं कथयेति तदा जने गदितवत्युचितार्थमुदाहरन्।
स समलाळ्यत विस्मयिभिर्नरैः अपि सुरैर्विजयाङ्कुर-पूजकैः॥25॥

स जननी-सहितो जनकं गृहे प्रगतवांस्तमुदन्तमवेदयत्।
निगद तात शिवः कथकः स किं वितथ-गीरथवाऽहमितीरयन्॥26॥

ननु सुतावितथं कथितं त्वयेत्यमुमुदीर्य स-विस्मयमस्मरत्।
प्रकृतितः कृतिता खलु मे शिशोः मदधि-नाथ-दयोदय-जेत्यसौ॥27॥

कथयतां प्रथमे कथयत्यलं स्व-जनके जन-सङ्घ-वृते कथाम्।
सकल-लोक-मनो-नयनोत्सवः चतुरधीः स कदाचिदवाचयत्॥28॥

विविध-शाखि-पदार्थ-निवेदने लिकुच-नाम्नी तदाऽनुदितार्थके।
किमिति तात तदर्थमवर्णयन् कथयसीति शनैरयमब्रवीत्॥29॥

अवदतीति पितर्यपि चोदिते प्रति-बुभुत्सुषु तत्र जनेष्वपि।
अयमुदीर्य तदर्थमवाप्तवान् परिषदो ह्यसमान-समाननाम्॥30॥

बहु-विधैश्चरितैरिति चारुभिः सकल-लोक-कुतूहल-कारिणम्।
द्विज-वरेण वयस्युचिते स्थितं तमुपनेतु-मनेन दधे मनः॥31॥

समुचित-ग्रह-योग-गुणान्वितं समवाधार्य मुहूर्तमदूषणम्।
प्रणय-बन्धुर-बान्धववानसौ द्विज-कुलाकुलमुत्सवमातनोत्॥32॥

विविध-वेद-तया विजिहीर्षवो वदन-रङ्ग-पदेऽस्य चिराय याः।
सुर-वर-प्रमदा अपि स-प्रिया अभिननन्दुरहो वियतो महम्॥33॥

विहित-साधन-साधित-सत्-क्रियो ज्वलनमुज्वल-धीर्ज्वलयन्नयम्।
उप-निनाय सुतं सुकुमारकं कुशलिनं कुशलीकृत-शीर्षकम्॥34॥

परिचराग्नि-गुरू चरित-व्रतः सु-चरणः पठ साधु सादागमान्।
इति गुरोस्त्रि-जगद्-गुरु-शिक्षणे स्फुटमहासि सुरैः कृत-साक्षिभिः॥35॥

जित-कुमार-गुणं सु-कुमारकं निज-कुमारमवेक्ष्य निरन्तरम्।
समुचिताचरणे चतुरं स्वतः क्षिति-सुरो मुदमायत शिक्षयन्॥36॥

स-पट-खण्डमकिञ्चन-वत् क्वचित् स्व-विभवानुचितं चरणादिकम्।
भुवन-भर्तुरहो स्व-निगूहनं सुर-सभासु कुतूहलमातनोत्॥37॥

अविरळैर्गरळोष्मभिराकुलीकृत-समस्त-जनो वि-चचार यः।
क्वचिदमुं नि-जिघांसुरशान्ति-मान् उप-ससर्प स सर्प-मयोऽसुरः॥38॥

त्वरितमुद्यत-विस्तृत-मस्तकः प्रति-ददंश यदैनमविक्षतम्।

प्रभु-पदारुण-चारु-तराङ्गुलीविहृतिपिष्ट-तनुः प्र-तताम सः॥39॥

गरुड-तुण्डमिव प्रति-पन्नवान् द्विज-कुमार-पदं स ममार च।

समुचितं चरितं महतामिदं सुमनसो मनसेष्टमपूजयन्॥40॥

गिरिश-गुर्वमरेन्द्र-मुखैश्च यच्चरण-रेणुरधारि सुरेश्वरैः।

क्षिति-सुराङ्घ्रिभि-वन्दन-पूर्वकं स वि-दधेऽध्ययनं छल-मानुषः॥41॥

कर-तळे खलु कन्दुक-वत् सदा सकलया कलया सह विद्यया।

अरि-धरेण समं स्फुरितं गुरोः मनसि तस्य विडम्बयतो जनान्॥42॥

अनधीकैरधिकैश्च वयस्यथो बहुभिरध्ययनोप-रमान्तरे

अनिकटे वटुभिः पटुभिर्गुरोः स वि-जहार सुखी सखिभिः समम्॥43॥

पदमुदीर्य जवेन यियासितं द्रुत-सखिष्वभवत् स पुरस्सरः।

अयमयत्न-तयेति न विस्मयो ननु मनो-जव-जित् पवनोऽसकौ॥44॥

प्लवन-तेजसि हन्त न केवलं विजितवान् स तदा सकलान् जनान्।

प्रभु-निदेश-करो हनुमत्-तनौ ननु जिगाय स वालि-सुतादिकान्॥45॥

जल-विहार-पराजयिभिः स्पृधा सखिभिरीरित-वारि-परि-श्रितम्।

वदनमाकुल-लोचनमा-दधे स्मितममुष्य हि कञ्चन विभ्रमम्॥46॥

स शनकैर्बलिनोऽयुगपद्-गतान् प्र-विहृतेषु सखीन् निरपातयत्।

अशनकैर्युगपत् प्रकृताहवान् स-हसितो द्विज-सूनुरयत्नवान्॥47॥

ग्रहण-निग्रहणे ग्रहणे दृढे गुरु-भरोद्धरणादि-विधौ पटौ।

इह विभावुपचार-धिया नृणां ऋतमयं ननु भीम इतीरितम्॥48॥

विहरतीति पठत्यपि न स्फुटं स्व-गृह-गामिनि चाद्भुतमायति।
परि-तुतोष न तत्र जगद् गुरौ स किल पूग-वनान्वय-जो द्विजः॥49॥

अथ कदा-चन सोऽध्ययनान्तरे तमवदत् कुपितोऽन्य-मनस्विनम्।
पठसि नो शठ ते सखिभिः समं किमिति नित्यमुदासित-धीरिति॥50॥

गुणनिका चरणादिक-गोचरा न मम हृद्-दयितेत्युदितेऽमुना।
वद विशारद-वाद यथेप्सितं त्वमुपरीत्यवदद् धरणी-सुरः॥51॥

सकल-लक्षण-शिक्षण-मूल-भू श्रुति-समामननं स्खलनोज्झितम्।
न खलु केवलमस्य गुरोर्व्यधात् सुमनसामपि तत्र कुतूहलम्॥52॥

प्रियवयस्य-शिरो-गुरु-वेदनां अशमयत् सहजामपि दुस्सहाम्।
स विपिने वि-जने मुख-वायुना श्रवण-गोचरितेन कदा-चन॥53॥

अधि-गतोपनिषच्छ सकृच्छ्रुता प्रकट-भागवतीति न विस्मयः।
अधि-गता ननु जात्वपि न-श्रुताः प्रतिभया श्रुतयः शतशोऽमुना॥54॥

साक्षादथोप-निषदो विभुरैतरेय्याः पाठ-च्छलेन वि-जनेर्थ-रसं ब्रुवाणः।
अध्यापकाय वि-ततार वि-मोक्ष-बीजं गोविन्द-भक्तिमुचितां गुरु-दक्षिणां सः॥55॥

अयि स्वामिन् दुष्टान् दमय-दमय स्पष्टमचिराद्
गुणान् गूढान् विष्णोः कथय-कथय स्वान् प्र-मदयन्।
तदाऽऽनन्दं तन्वन्निति सु मनसां सोऽनु-सरताम्
अनुज्ञामादत्त त्रिभुवन-गुरुर्ब्राह्मण-गुरोः॥56॥

इति श्रीमत्कवि-कुल-तिलक-त्रिविक्रम-पण्डिताचार्य-सुत श्री नारायण-पण्डिताचार्य-विरचिते
श्री-मध्व-विजये महा-काव्ये आनन्दाङ्किते तृतीय सर्गः

चतुर्थः सर्गः

अथैष सल्लोक-दया-सुधार्द्रया सदागम-स्तेन-निरास-कामया।
रमा-वरावास-भुवा विशारदो विशालयाऽचिन्तयदात्मनो धिया॥1॥

अनन्य-सङ्गाद् गुण-सङ्गिता हरेः जनस्यमानं तु विशिष्ट-चेष्टितम्।
असङ्गमस्मात् प्रकटी-करोम्यहं निजं भजन् पारम-हंस्यमाश्रमम्॥2॥

मम प्रभोर्नापरथा हि शोभिते द्विषत्सु विष्णुं यददण्ड-धारणम्।
हरि-स्वसा नन्वचिरादसद्-भिदे भवेदतो नास्मि च दण्ड-धारकः॥3॥

वि-चिन्तयन्नित्थमनन्त-चिन्तकः समस्त-संन्यास-निबद्ध-निश्चयः।
असावनु-ज्ञार्थमथानमद्धरिं समस्त-सं-व्यापिनमात्म-दाय-गम्॥4॥

निजे जने किं नमसीति पृच्छति ब्रुवन् स्व-वस्तु-प्रणतिं व्यधामिति।
गुरोः किलान्वेषणवान् जगद्-गुरुः तदा जगामाखिल-लोक-शिक्षकः॥5॥

यतिर्यतात्मा भुवि कश्चनाभवद् विभूषणो भूरि-विरक्ति-भूषणः।
न नाम-मात्राच्छुचिमर्थतोऽपि यं जनोऽच्युत-प्रेक्षमुदाहरत् स्फुटम्॥6॥

पुरैष कृष्णा-कर-सिद्ध-शुद्धिमद्वरान्न-भुक्त्या किल पाण्डवालये।
वि-शोधितात्मा मधु-कृत्-प्रवृत्तिमान् चचार कांश्चित् परि-वत्सरान् मुदा॥7॥

अभूत् कु-शास्त्राभ्यसनं न पातकं क्रमागताद् व-प्रतिसारतो यतेः।
यथा कु-शास्त्राध्यसनं मुरः-द्विषः पदाम्बुजे व्याध-वरस्य गर्हितम्॥8॥

विनीतमाम्नाय-शिरो-विशारदं सदैव तत्वं प्र-बुभुत्समादरात्।
गुरुर्विदित्वोप-नतां निजां मृतिं कदा-चिदूचे तमुप –ह्वरे गिरम्॥9॥

अहं स्वयं ब्रह्म न किञ्चिदस्ति मत्परं विजृम्भेत यदा स्फुटं चितिः।
इतीह माया-समयोप-पादितं निरन्वयात् सु-व्रत मा स्म विश्वसीः॥10॥

यदेतदात्मैक्यमुपास्ति-चोदितं न मे गुरोरप्यपरोक्ष-तां गतम्।
पुरा-तनानामपि सौम्य कुत्र चित् ततो मुकुन्दं भज संविदे मुदा॥11॥

इतीदमादिश्य वचो वचस्विनि स्वके गुरौ लोकमथान्यमीयुषि।
असेवताऽलोच्य मुहुर्गुरोर्गिरं स रूप्य-पीठालयमिन्दिरा-वरम्॥12॥

सु-भक्तिना तेन स भक्त-वत्सलो नि-षेवितस्तत्र परं बुभुत्सुना।
भविष्यतः शिष्य-वराद्धि विद्धि माम् इति प्रविष्टः पुरुषं तमभ्यधात्॥13॥

प्रतीक्षमाणं तमनु-ग्रहं मुदा नि-षेवमाणं पुनरम्बुजेक्षणम्।
सतां गुरुः कारण-मानुषाकृतिः यतिं प्रशान्तं तमुपा-ससाद सः॥14॥

सुतं यतीन्द्रानु-चरं वि-रागिणं निशम्य संन्यास-निषण्ण-मानसम्।
सु-वत्सलौ रूप्य-तळालया-स्थितं वियोग-तान्तौ पितरौ समीयतुः॥15॥

वराश्रमस्ते जरतोरनाथयोः न जीवतोः स्यादयि नन्दनाऽवयोः।
स याचनं वाक्यमुदीर्यताविदं परीत्य पुत्राय नतिं वि-तेनतुः॥16॥

नतिर्न शुश्रूषु-जनाय शस्यते नतं भवद्भ्यां स्फुटमत्र साम्प्रतम्।
अहो विधात्रा स्वयमेव दापिता तदभ्यनुज्ञेति जगाद स प्रभुः॥17॥

अनुत्तर-ज्ञः स तमर्थयन् पुनः यतीन्द्रमा-नम्य गतः प्रिया-युतः।
गृहे वसन् कल्प-समान् क्षणान् नयन् सुताननेन्दोरनिशं ततोऽस्मरत्॥18॥

स चिन्तयन् पुत्रमनो-रथं शुचा पुनश्च तीर्त्वोप-गतो महा-नदीम्।
यतीश्वरानु-व्रतमात्म-नन्दनं तमैक्षत ग्राम-वरे मठान्तरे॥19॥

स जात-कोपाकुलितो धरा-सुरो महात्मनां लङ्घन-भीरुरप्यलम्। सुतस्य कौपीन-धृतौ हि साहसप्रति-श्रवो मे दृढ इत्यभाषत॥20॥
क्षणेन कौपीन-धरो निजं पटं विदार्य हे तात कुरुष्व साहसम्। इतीममुक्त्वा प्रभुरब्रवीत् पुनः शुभान्तरायं न भवांश्चरेदिति॥21॥
न पुत्र पित्रोरवनं विना शुभं वदन्ति सन्तो ननु तौ सुतौ मृतौ। नि-वर्तमाने न हि पालकोऽस्ति नौ त्वयीति वक्तारमिमं सुतोऽब्रवीत्॥22॥
यदा विरक्तः पुरुषः प्र-जायते तदैव संन्यास –विधिः श्रुतौ श्रुतः। न सङ्ग-हीनोऽपि परि-व्रजामि वाम् अहं तु शुश्रूषुमकल्पयन्निति॥23॥
बहु-श्रुतत्वाद् यदि तत् सहे बलात् न सा सवित्री विरहं सहेत ते। इति द्वजेनाभि-हितेऽनमत् स तं भवाननुज्ञां प्र-ददात्विति ब्रुवन्॥24॥
विचिन्त्य विद्वान् स निरुत्तरी-कृतः तथाऽस्तु माताऽनु वदेद् यदीति तम्। उदीर्य कृच्छ्रादुप-गम्य मन्दिरं प्रिया-सकाशे तमुदन्तमब्रवीत्॥25॥
निशा-चरारेरिव लक्ष्मणः पुरा वृकोदरस्येव सुरेन्द्र-नन्दनः। गदोऽथ शौरेरिव कर्म-कृत् प्रियः सु भक्तिमान् विश्व-विदोऽनुजोऽभवत्॥26॥
कदाचिदाप्याऽलय-बुद्धिरालयं नि-वेदयन् पालकमेतमेतयोः। दृढ-स्व-संन्यास-निषेधनिश्चयां धवानुमत्येदमुवाच मातरम्॥27॥
वराश्रमाप्तिं मम स्वं-वदस्व मां कदाचिदप्यम्ब यदीच्छसीक्षुतम्। यदन्यथा देशमिमं परि-त्यजन् न जातु दृष्टेर्विषयो भवामि वः॥28॥
इति ब्रुवाणे तनये कदाचिदप्यदर्शनं तस्य मृतेर्निदर्शनम्। विचिन्त्य पर्या-कुलिता चिकीर्षितं सुतस्य कृच्छ्रान्यरुणन्न सा शुभा॥29॥

अथोपगम्यैष गुरुं जगद्गुरुः प्रसाद्य तं-देव-वर-प्रसादितः। सदा समस्ताश्रम-भाक् सुरेश्वरो विशेषतः खल्वभजद् वराश्रमम्॥30॥
क्रिया-कलापं सकलं स काल विद् विधान-मार्गेणविधाय केवलम्। सदा प्रसन्नस्य हरेः प्रसत्तये मुहुः समस्त-न्यसनं समभ्यधात्॥31॥
अनन्त-मात्रान्तमुदाहरन्ती यं त्रिमात्र-पूर्वं प्रणवोच्चयं बुधाः। तदाऽभवद् भावि-चतुर्मुखाकृतिः जपाधिकारि यतिरस्य सूचितः॥32॥
गुणानु-रूपून्नति पूर्ण-बोध इत्यमुष्य नाम द्विज-वृन्द-वन्दितः। उदाहरद् भूरि-यशा हि केवलं न मन्त्र-वर्णः स च मन्त्र-वर्णकः॥33॥
निरङ्ग-रागं मुख-राग-वर्जितं वि-भूषणं विष्टप-भूषणायितम्। अमुं धृताषाढमवेक्ष्य मेनिरे स्वभाव-शोभाऽनुपमेपि जन्तवः॥34॥
भुजङ्ग-भूतेश-विहङ्गपादिकैः प्र-वन्दितः सावसर-प्रतीक्षणैः। ननाम सोऽयं गुरु-पूर्वकान् यतीन् अहो महीयो महतां विडम्बनम्॥35॥
वराश्रमाचारविशेष-शिक्षणं वि-धित्सुरस्याऽचरितं नि-शामयन्। विशेष-शिक्षां स्वयमाप्य धीर-धीः यतीश्वरो विस्मयमायताऽन्तरम्॥36॥
स रूप्य-पीठालय-वासिने यदा ननाम नाथाय महा-मतिर्मुदा। तदाऽमुनाऽग्राहि नर प्रवेशिना भुजे भुजेनाशु भुजङ्ग-शायिना॥37॥
चिरात् सु-तत्वं प्र-बुभुत्सुना त्वया निषेवणं मे यदकारि तत् फलम्। इमं ददामीत्यभि-धाय सोऽमुना तदा प्रणीय प्र-ददेऽच्युतात्मने॥38॥
अनुग्रहं तं प्रति-गृह्य साग्रहं मुदाऽऽत्मनाऽऽप्तां कृत-कृत्यतां स्मरन्। अभूदसङ्गोऽपि स तत्-सु-सङ्गवान् असङ्ग-भूषा ननु साधु-सङ्गिता॥39॥

यियासति स्वस्तटिनीं मुहर्मुहुः नमत्यनुज्ञार्थिनि भूरि-चेतसि। तमस्मरत् स्वामिनमेव दून-धीः गुरुर्भविष्यद्-विरहाग्नि-शङ्कया॥40॥
इतस्तृतीये दिवसे द्यु-निम्नगा त्वदर्थमास्माक-तटाकमाव्रजेत्। अतो न याया इति तं तदाऽवदत् प्रविश्य कश्चित् करुणा-करो हरिः॥41॥
तदाज्ञयोपागत-जाह्नवी-जले जनोऽत्र सस्नौ सह पूर्ण-बुद्धिना। ततः परं द्वादश-वत्सरान्तरे सदाऽऽव्रजेत् सा तदनुग्रहाङ्किनी॥42॥
गते दिनानां दशके समासके वाराश्रमं प्राप्य स-पत्र-लम्बनम्। जिगाय जैत्रान् बहु-तर्क-कर्कशान् सवासुदेव ह्वय-पण्डितादिकान्॥43॥
गुरोः स्व-शिष्यं चतुरं चिकीर्शतः प्रचोदनात् श्रोतुमिहोप-चक्रमे। अथेष्ट-सिद्धिश्फल-जाति-वारिधिः निरादरेणापि महात्मनाऽमुना॥44॥
तदाद्य-पद्य-स्थमवद्य-मण्डलं यदाऽवदत् षोडशक-द्वयात्मकम्। उपर्यपास्तं तदिति ब्रुवात्यसौ गुरौ तमूचे प्रणि-गद्यतामिति॥45॥
भवत्-प्र-वक्तृत्व-समर्थता न मे स-कोपमित्थं वदति व्रतीश्वरे। अपीह माया-समये पटौ नृणां बभूव तद्-दूषण-संशयाङ्कुरः॥46॥
बुधोऽभिधानं श्रवणं बुधेतरो ध्रुवं वि-दध्याद् वि-मुमुक्षुरात्मनः। यतिर्विशेषादिति लोका-चोदनात् प्रवक्ति माया-समयंस्म पूर्ण-धीः॥47॥
अखण्डितोपन्यसनं वि-संशयं स-संप्रदायं प्र-वचोदृढोत्तरम्। समागमन् श्रोतुममुष्य साग्राहाःजनाःश्रुताढ्याश्चतुराबुभूषवः॥48॥
गुरोरुपान्ते श्रवणे रतैर्द्विजैः स पञ्चषैर्भागवते कदाचन। बहु-प्रकारे लिखितेऽपि वाचिते प्रकारमेकं प्रभुरभ्यधाद् दृढम्॥49॥

पर-प्रकारेष्वपि सम्भवस्तु ते विनिर्णयोऽस्मन् कथमित्युधीरिते।

मुकुन्द-बोधेन महा-हृददब्रवीत् प्रकारमेनं भगवत्-कृतं स्फुटम्॥50॥

नि-गद्यतां गद्यमिहैव पञ्चमे जगद्-गुरोर्वेत्थ कृति-स्थितिं यदि।

इति ब्रुवाणे यति-सत्तमे स्वयं तदुक्त-मार्गेण जगाद भूरि-हृत्॥51॥

अशेष-शिश्यैश्च तदाज्ञया तदा परीक्षणायैक्षि समस्त-पुस्तकम्।

स तत्र हन्तैक-तमे स्थितं त्यजन् न तावदध्याय-निकायमभ्यधात्॥52॥

अत्र जन्मनि न यत् पठितम् ते चैत्र भाति कथमित्यमुनोक्ते।

पूर्व-जन्मसु हि वेद पुरेदं सर्वमित्यमित-बुद्धिरुवाच॥53॥

इति बहु-विध-विश्वाश्चर्य-चित्त-प्रवृत्तेः जगति विततिमापन्नूतनाऽप्यस्य कीर्तिः।

क्षपित-तत-तमस्का भास्करीव प्रभाऽलं सुजन कुमुद-वृन्दानन्द-दा चन्द्रिकेव॥54॥

इति श्रीमत्कवि-कुल-तिलक-त्रिविक्रम-पण्डिताचार्य-सुत

श्री-नारायण-पण्डिताचार्य-विरचितेश्री-मध्व-विजये महा-काव्ये-आनन्दाङ्कितेचथुर्थः सर्गः

पञ्चमः सर्गः

वेदान्त-विद्या-निज-राज्य-पालने सङ्कल्प्यमानो गुरुणा गरीयसी।

अदभ्र-चेता अभि-षिच्यते पुरा स वारिभिर्वारिज-पूरितैरथ॥1॥

आनन्द-रूपस्य परस्य पात्र-धीः आनन्द-सन्दायि-सु शास्त्र-कृत् स यत्।

आनन्द-तीर्थेति पदं गुरूदितं बभूव तस्यात्यनुरूप-रूपकम्॥2॥

कदा-चिदत्रोप-ययौ यतिः सखा गोविन्द-बुद्धेर्बहु-शिष्य-संवृतः।

अमुष्य शिष्या अनुमानः-शिक्षिताः तदाऽजिगीषन् गुरु-बुद्धिमुद्धताः॥3॥

भिदा सु-साध्येत्यनु-मानमत्र तैः प्रयुज्यताऽशु प्रति-पक्ष-भीषणम्।

अखण्डयद् व्यक्तमखण्ड-धीरिदम् स पक्ष-दक्षः फणिनं वि-राडिव॥4॥

अथापि मिथ्या विमतं मत-त्वतो विवाद-निर्मुक्त-वदित्यवादि तैः। अनेन सत्यं वि-मतं मत-त्वतो यथा घटादीत्यनुमा न्यगद्यत॥5॥
हेतोरति-व्याप्तिरवादि तैर्यदा स-कौतुकैस्तूर्णमसावविस्मयः। न शुक्ति-रूप्यादि मतं यदन्यथा मतं तदित्यादि वदन् जिगाय तान्॥6॥
तत्त्वेऽप्यतत्त्वे विमतेऽनुमां वदन् तदप्रतिष्ठां प्रति-पादुकः स्वयम्। वि-जित्य विश्वान् विदुषां सभास्वसौ जगाम नाम्नाऽप्यनु-मान-तीर्थताम्॥7॥
समस्त-वादीन्द्र-गज-प्र-भङ्ग-दः चरन्नवन्यां प्रति-पक्ष-काङ्क्षया। वेद-द्विषां यः प्रथमः समाययौ स वादि-सिंहोऽत्र स बुद्धि-सागरः॥8॥
तस्योरु-दुर्गर्व-वतो जीगीषया निशातमादत्त मुकुन्द-धीर्द्रुतम्। स्व-शिष्य-हस्तेन मठान्तरेषु-धेः सुपक्ष-दक्षं सुख-तीर्थ-मार्गणम्॥9॥
चैत्रं प्र-जिज्ञासु कुतूहलाकुलं नृणां कुलं प्र-त्वरितं नि-शामयन्। अवन्दतोपेत्य गुरुं गरिष्ठ-धीः स रूप्य-पीठायतनोत्तम-स्थितम्॥10॥
स वादिसिंहस्य गिरं गरीयसीं अखण्डयत् पण्डित-मण्डलान्तरे। तीक्ष्णेन वाक्येन मितेन वेगिना गदां शरेणेव विशारदो मुहुः॥1॥
असावसूयन् द्वि-नव-प्रकारतो व्यचीक्-लपत् कञ्चिदथार्थमुच्चकैः। जगद्-वि जेतुष्च जये स संशयः तावज्जनोऽजायत पूर्ण-चेतसः॥12॥
विकल्प-कोटीरथ खण्डयन् द्रुतं रेजेऽधिकं स्मेर-मुखो बृहन्मतिः। तमस्ततीर्वा द्यु-मणिर्विशुद्धया गवा श्रितो विष्णु-पदं सदास्पदम्॥13॥
अगाधमात्मन्यति-वेलमुद्धतं तिरस्कृताशेष-सरस्वती-ततिम्। कामं महा-मानस-कुम्भ-सम्भवो लघूचकारेत्यपि बुद्धि-सागरम्॥14॥

श्व एव वादोऽस्त्विति वादिनौ खलौ अद्योत्तरं भाति यदीर्यतामिति।
मध्वे ब्रुवाणेऽमत तौ जितौ जनः स निश्चिकायापि निशा-पलायनात्॥15॥

बुध्यब्धिना वादि-वरेण चाऽर्जितां जय-श्रियं भू-परिवर्तिना चिरात्।
अहो मुहूर्तादयमप्रयत्न-वान् अवाप्तवानित्यत-विस्मितं जनैः॥16॥

व्याख्यान् कदा-चिन्मणिमद्-विनिर्मितं भाष्यं जनैस्तर्क-विशारदैर्वृतः।
उवाच वाचं परिहास-हासवान् सम्मोद-तीर्थः सुर-मोद-दायिनीम्॥17॥

सत्-सूत्र-भावे प्रविचारिते पृथग् भाष्याभि-सन्धौ च वि-शुद्ध-बुद्धिभिः।
निगृह्य गूढाग्रहमुग्रमेतयोः मान्योऽन्वयोऽन्योन्यमहो न दृश्यते॥18॥

इति ब्रुवाणे प्रति-पादयत्यलं भाष्येऽत्र दोषान् प्रबलान् मुहुर्मुहुः।
तस्मिंस्तु विस्मेर-धियोऽपि यत्नतो न स्थेयसः पर्यहरन्निमानमी॥19॥

नन्वस्य सूत्रस्य परोऽर्थ उच्यतां यद् भाष्य-मात्रं भवता निरस्यते।
भवादृशैर्यः कविभिर्न दूष्यते कथंचनेत्यूचुरिमे वचस्विनः॥20॥

अक्लिष्ट-शब्दान्वयमेष सम्भवत्सूत्रार्थमुच्चैर्वचनं तदाऽऽददे।
मानीकृताम्नाय-युत-स्मृति क्षणाद् एष्यत्कथा-ताण्डव-सूत्र-धारकम्॥21॥

बुभुत्सया मत्सर-वर्जितान् जनान् स–मत्सरान् वा वि-जिगीषयाऽऽगतान्।
श्रुत-प्रवीणानति-तार्किकान् मुहुः भङ्ग्याऽनया भङ्गमुपानिनाय सः॥22॥

कदा-चिदेनं प्रति-गम्य सौम्य-धीः स मध्य-गेहार्य-वर प्र-सेदिवान्।
हेतोः कुतश्चिद् वि-मनी-कृतोऽप्यहो गुणाब्धि-लुब्धः सु-जनः प्र-सीदति॥23॥

तेजोऽमृतं नन्दन-गात्र-पात्र-गं नेत्राञ्जलिभ्यामपिबत् सदाऽव्ययम्।
विद्या-सुधां चास्य वचो-महा-घटे पूर्णामसौ कर्ण-पुटेन पण्डितः॥24॥

लीला-विवादे गुरुणा जगद्-गुरोः प्रसङ्गतस्तत्र च तादृशे सति। सूत्रार्थ-विच्चेत् कुरु भाष्यमञ्जसेत्याक्षेप-पूर्वं गुरुरभ्यधादिमम्॥25॥
विधान-मात्रं तदुपाददे तदा पयो यथाऽच्छं परमः स हंसः-राट्। तल्लीनमाक्षेपमुपैक्षताफलं वारीव सन्तो हि गुणांश्च-तोषिणः॥26॥
वैराग्य-वैयात्य-सु-वात्त्व-पूर्वकैः युतो गुणैः पारम-हंस्य-भूषणैः। ज्येष्ठो यतिर्यो लिकुचान्वयोद्भवः तं भूरि-भक्ति स कदाचिदब्रवीत्॥27॥
विरोधि वेदान्त-कृतान्त-सम्पदां भाष्यादिकं चेदिदमस्तु का क्षतिः। अस्मभ्यमाचक्ष्वविचक्षणोचितं भावं तु सूत्रोपनिषद्- विवक्षितम्॥28॥
इत्यस्य वाचा शरदेव भासिता यदाऽखिलाशाः शुभ-पूर्णया बभौ। प्रमोद-तीर्थानन-चन्द्र-चन्द्रिका व्याख्याभिधा विष्णु-पद-प्रकाशिनी॥29॥
ज्येष्यन् कदाचित् किलकाल-पालितां दिशं प्रयातोऽच्युत-बुद्धिना सह। समग्र-धीर्मण्डित-विष्णु-मङ्गळं विष्णुं जगन्मङ्गळमाननाम सः॥30॥
भिक्षा-प्र-दात्राऽत्र परीक्षितुं मुहुः दत्ते प्र-भुक्ते कदळी-फलोच्चये। आनेन निर्यत्नमवार्य-विस्मयः तमार्यवर्यं विजनेवदद् गुरुः॥31॥
भिक्षावसाने द्वि-शताधिकैः फलैः व्यूढैः प्रभुक्तैः परिपूरितेऽपि ते। तनूदरे नास्ति गरिष्ठता कथं सुचित्त सत्यं वदताद् भवानिति॥32॥
अङ्गुष्ठ-मात्रं जठर-प्रतिष्ठितं जाज्वल्यमानं मम जात-वेदसम्। नित्यं हितं विश्व-दहं च वित्त तं विश्वेश-चेता इति सोब्रवीत् तदा॥33॥
पर्याकुलानेक-सरस्वती-ततीन् न्यायोपपन्नान् विविधार्थ-संयुतान्। अतीत्य देशान् समयांश्च चारु-धीः असौ जगामाभि-मतेन वर्त्मना॥34॥

स्व-हेळया पातित-पार्थिव-व्रजां धी-शुद्धि-दां केरळ-भूषणायिताम्। पयस्विनीं प्रेक्ष्य पथि द्विजार्चितां स भाविनीमस्मरदत्र चण्डिकाम्॥35॥
ततः क्रमेण प्र-चलन्नुपेयिवान् अवन्दतेन्दीवर-सुन्दर-च्छविम्। अम्भोज-नाभं स भुजङ्ग-शायिनं श्री-वल्लभं श्रीमदनन्त-सत्पुरे॥36॥
वेदान्त-सूत्राणि कृतान्त वित्-तमो व्याख्यादसौ शिष्य-गणाय संसदि। वि-लक्षणं जीव-गणाद् गुणार्णवं ब्रह्माच्युताख्यं प्रति-पादयन् मुहुः॥37॥
अप्रांशु-नूत्नोप-पदादि-वास-जः स सङ्करो वैर-परायणः पुनः। असूययोचेऽत्र महानति-क्रमः सूत्रार्थ-वादोऽकृत-भाष्यकेष्विति॥38॥
वदोत्तरम् भाति यदीह कुर्महे भाष्यं कृतिर्नास्य हि दण्ड-वारिता। जगद्-गुरूणामिति तां गुरोर्गिरं जनः समस्तोभिऽननन्द स-स्मिताम्॥39॥
प्राज्ञैर्महा-पूरुष-सर्व-लक्षणैः सम्पन्न-देहोऽयमितीरिते प्रभौ। परे परस्याप्यति-पीनता-दृशः स्फिङ्-मात्र संशंसनमेव चक्रिरे॥40॥
स्फिग्-धूषणानि प्रतिपादयत्यलं सम्पूर्ण-सञ्ज्ञोऽस्यतु लक्ष्म-शास्त्रतः। तद्-दण्ड-सङ्खण्डन-संश्रवम् व्यधात् तदक्षमोऽसौ प्रकृतिर्हि साऽसताम्॥41॥
स्नात्वाऽत्र तीर्थेष्वचिरेण कन्यकातीर्थे सु-तीर्थे सुख-तीर्थ आप्लुतः। समुद्र-सेतौ च नि-मज्य विष्णवे श्री-राम-नाथाय नमश्चकार सः॥42॥
तमा-व्रजन्तं यतिवेष-धारिणं दण्डं प्रकाश्यैष हसन्नभाषत। खण्ड्येत दण्डो यदि चण्ड न त्वया त्वं पण्डकोऽपण्डित वन्द्य-वागिति॥43॥
लज्जानतः स्वार्थमथार्थयन्नसन् उपैक्ष्यतासौ द्विज-नायकैस्तदा। आनन्दयन्तं वदनेन्दुना जगत् तं द्वेष्टि कः प्राज्ञमिहेति वादिभिः॥44॥

या-याः प्रसक्ताः परिषत्सु पूरुषैः विद्याविदग्धैर्विविधैः समागमे। स तासु-तासु प्रतिभाति-भासुरो विद्यासु विद्याधि-पतिर्जगाय तान्॥45॥
अचाल्यमानः स-गुरुः स चापलैः असज्जनानामबलीयसामिह। उवास मासांश्चतुरो महा-मनाः सिंहो गुहान्तोप-गतः शुनामिव॥46॥
श्रृङ्गार-सिन्धुं स भुजङ्ग-शायिनं श्रीरङ्ग-वासं कृत-मङ्गलम् सताम्। अमन्द-धीर्देवमवन्दतागतः कवेर-कन्या-हिम वायु सेवितम्॥47॥
ततो निवृत्तः परमेव पूरुषं प्रणम्य नानायतनेषु सं-चरन्। प्र-काशयन् स्वाति-शयानमानुषान् आशामुदीचीं प्र-ययावसौ क्रमात्॥48॥
ततस्ततो विस्मित-लोचनैर्नरैः निरीक्ष्यमाणोऽति-सु-लक्षणाकृतिः। ग्रामोत्तमान् प्राप्य पयस्विनी-तटे विवेश देवायतनं स किञ्चन॥49॥
अधीत्य धर्मेण षडङ्गमागमं तदर्थ-सं-वर्णन-निर्णयान्विताः। प्रापुर्द्विजेन्द्रास्तमपूर्व-पूरुषं जिज्ञासवः सु-प्रथितं जगत्-त्रये॥50॥
सु-स्मितेन्दुमरविन्द-लोचनं स्वर्ण-वर्णमति-भद्र-भाषणम्। वीत-भूषमपि विश्व-भूषणं तं दिदृक्षुरलमापतज्जनः॥51॥
विद्योरु-द्युति-धीर-तारक-तिरस्कारे पतङ्गायितो दुर्वादीभ-कुतर्क-कुम्भ-दलने सिंह-प्रबर्हायितः। लोलालोकक-लोक-दृक्-कुमुदिनी-संह्लादनेऽब्जायितः संसन्मण्डल-मण्डनायित उत स्वानन्द-तीर्थो बभौ॥52॥

इति श्रीमत्कवि-कुल-तिलक-त्रिविक्रम-पण्डिताचार्य-सुत

श्री-नारायण-पण्डिताचार्य-विरचिते

श्री-मध्व-विजये महा-काव्ये-आनन्दाङ्किते पञ्चमः सर्गः

षष्ठः सर्गः

ऐचरेयमथ किञ्चन सूक्तं सूचयन् सदसि तत्र गरिष्ठः।
श्रोतुमिच्छति सभा भगवद्भ्यः सूक्त-भावमिति तावदुवाच॥1॥

वर्ण-सौष्ठव-गरिष्ठमतूर्णं तुल्य-मात्रमति-मात्र-सु-लक्ष्म।
व्यूढ हृज्जलद-घोषममुष्योच्चारणं वि-दधदभ्यधितार्थम्॥2॥

लक्षणान्वित-तया वचनेऽस्मिन् देवता-गुरुमसावति –शेते।
मानमित्यपि विधाय धिया ते तत् तु सूक्तमपरार्थमवोचन्॥3॥

स्यात् तथेत्थमपि सं-भविताऽर्थः त्र्यर्थतां श्रुतिषु वित्त दशार्थम्।
भारतं ननु शतार्थमपि स्याद् वैष्णवं पद-सहस्र-तयं हि॥4॥

इत्युदीरयति विस्तृत-चित्ते भू-सुरा इह जिगीषव एनम्।
ऊचुरर्थ-शतकं हरि-नाम्नां वर्ण्यतामिति स-हास-मुखास्ते॥5॥

वर्णयामि तदहं सकलं वः सौष्ठवादनु-वदन्तु भवन्तः।
तं वदन्तमिति तेऽथ वदन्तो बाढमित्यति-दृढोद्यममापुः॥6॥

प्रत्यय-प्रकृति-सङ्गम-भङ्गीं शब्द-शास्त्र-विहितां प्रतिदर्श्य।
शुद्ध-धीः श्रुति-शिरः-शत-सिद्धान् अभ्यदात् सपदि विश्व-पदार्थान्॥7॥

यावदर्थ-शतकं न विशङ्कः सन्ततोक्ति-कृदपूपुरदेषः।
वर्णितावधृति-दुर्बल-चित्ताः तावदाकुल-हृदो ह्यभवंस्ते॥8॥

साङ्ग-वेद-चतुरा इतिहासे शिक्षिताः सु-बहवोऽप्यति-धृष्टाः।
नैतदीरितमहो जगृहुस्ते विश्व-सङ्क्षय-पयोऽन्ध-गणा वा॥9॥

देवतास्वसुलभा प्रतिभा ते मानुषेषु चपलेषु कथा का। क्षाम्य सौम्य सकल-ज्ञ नमस्ते ते ब्रुवन्त इति तं किल नेमुः॥10॥
वेद-शास्त्र-चतुरैरिह विद्यावित्त-लिप्सुभिरवाप्तमशेषैः। प्राप केरळ-सु-मण्डल-जातैः अन्यदायतनमायत-चेताः॥11॥
तर्क-तन्त्र-कुशलानपि पुंसः चर्करीति बत सोऽयममानान्। मानमानमयतीह कथं नो नैष मण्डल-भुवां समितानाम्॥12॥
मन्त्रयन्त इति ते द्विज-वर्याः अन्य-देशज-मुखास्तमपृच्छन्। सद्-ददादद-सु-शंसन-निन्दाकारि-सूक्त-गतमर्थमुपेत्य॥13॥
तं स्फुटं प्र-कथयन् स पृणीयाच्छब्द-मूलमवदत् पृण-धातुम्। तं जिगीषुमथ विप्र-मदः प्रीधातुमेष नि-गदन्तमुवाच॥14॥
प्रादिभेदमविदन् गुणय त्वं मूढ पांसुषु लिखन् लिपि-सङ्घम्। भत्सयन्निति जहास सु-हासो मत्सराकुल-धियो जडयन् सः॥15॥
तत् प्रसङ्ग-बलतोऽखिल-विद्यापाटवं पृथु-हृदः प्रतिबुद्ध्य। आनमन् स-बहु-मानममी तं यं नमन्ति किल नाकि-निकायाः॥16॥
कन्यकाद्दत-सुरेन्द्र-वपुः-श्रीदान-वाचि-वर-सूक्त-हृदुक्तौ। कुत्रचित् सदसि तावदपाला कीर्तिताऽति तरुणीत्ययमूचे॥17॥
श्वित्रिणी भवति तत्-पद-वाच्येत्याग्रहेण वदतोऽविदुषोत्र। कश्चिदेष्यति विपश्चिदिहैनं पृच्छतेत्ययमगच्छदथोक्त्वा॥18॥
देशमेनमचिरादुप-यातः तादृशाकृतिरहो कृत बुद्धिः। तांस्तथाऽभ्यधित तत्पद-भावं सूरि-मौलि-मणिनाऽत्र यथोचे॥19॥

केवलं न सकलाः श्रुति विद्याः मान-पूर्वक-समस्त-गिरोऽस्य।
अप्यनागत-गत-प्रतिपत्तिं श्रद् दधुः पृथुल-चेतस एते॥ 20॥

यद्-यदेव सपदि प्रकृतं स्यात् तत्-तदेष यदवेदखिलं च।
सर्वदा सदसि सर्व-बुधानां सर्वविद्-यतिरिति प्रथितोऽभूत्॥ 21॥

अप्रयातमपि देशमशेषं व्यानशे सु-जन-करैव-बन्धुः।
पूर्ण-दृक् प्र-ततया निज-कीर्त्या पूर्ण-चन्द्र इव चन्द्रिकयाऽलम्॥ 22॥

सुन्दरेषु सुर-मन्दिर-वृन्देष्विन्दिरा-रमण-वन्दन-कृत्यम्।
आ-चरन्नसुचिरात् स-विचारो रूप्य-पीठ-पतिमाप मुकुन्दम्॥ 23॥

भू-सुर-प्रवर-बुद्धि-समृद्धिव्यक्त-युक्त-वपुषं रुचिराङ्गीम्।
सूत्र-दीप्त-मणि-मालिकयाऽलं भूषितां भुवन-भूषण-भूताम्॥ 24॥

पाद-सुन्दर-पद-क्रम-भावैः भासितां प्रकट-वर्ण-गुणाढ्याम्।
भारतोत्तम-भृतामनुरूपाच्छादनां समधिक-स्वर-शोभाम्। 25॥

राजसूय-मुख-सन्मख-वृत्तां वासुदेव-गुण-निष्ठित-भावाम्।
सर्व-धर्म-परि-शिक्षण-दक्षां वन्दितां जनतया जननीवत्॥ 26॥

मौलि-सङ्ग्रह-वि-कर्षण-दूनां मायिना सदसि दुष्ट-जनेन।
न्याय-मार्गमप-हाय महान्तं स्वेश्वरत्वमपि साधयताऽलम्॥ 27॥

सज्जनैः कतिपयैरति-दीनैः चालितैः कलि-बलाच्छुभ-मार्गात्।
अप्युपेक्षित-विकर्षण-दुःखां साति-शोकमपि कैश्चन दृष्टाम्॥ 28॥

वासुदेव धरणीधर नाथेत्युच्चकैरपि मुहुः प्र-वदन्तीम्।
पूर्ण-सद्-गुणमजं गत दोषं बिभ्रतीं हृदि विविक्तमशेषात्॥ 29॥

वार्यतां बुध-जनैर्ननु हाहा नैष धर्म इति चाभि-दधानाम्। कृष्ण लाळित-तमामनवद्यां अप्यनन्य-शरणां शरणोत्कां॥30॥
वेदिजामिव पुरा भरताग्र्यः स स्वयं श्रुति-ततिं खलु दृष्ट्वा। पुष्ट-बुद्धिरकरोत् करुणाब्धिः दुष्ट-पक्ष-दमन-स्थिर-सन्धाम्॥31॥
अव्ययं सततमप्युप-भुक्त्या वित्तमग्र्यमिव दूर-यियासुः। ज्यायसे स-गुरवे हरि-गीताभाष्यमेष वि-रचय्य तदाऽदात्॥32॥
हेतु-वादिनि विशङ्कट-बुद्धौ तीर्थमर्थयति गन्तुमनुज्ञाम्। तां दिदेश पुरुषोत्तम-तीर्थः चिन्तयन् स पुरुषोत्तम-रक्षाम्॥33॥
नीरजा मलय-मण्डल-वृत्त्या श्लाघितो भुवि सदाळयनु-यातः। साधु-पान्थ-परि-तापमपास्यन् उत्तरां दिशमयान्मरुदंशः॥34॥
बुद्धि-शुद्धि-कर-गो-निकराढ्यं तीर्थ-चातमुभयं च धरण्याम्। आत्म-मज्जनत एव निकामं पर्यशोधयदमन्द-मनीषः॥35॥
वासुदेव-पद-सन्तत-सङ्गी तेजसाऽप्यलमधः-कृत-शर्वः। अत्यवर्तत नितान्तमथासौ गाङ्गमोघमघ-नाशन-कीर्तिः॥36॥
तत्र-तत्र स जगत्-त्रय-चित्रं कर्म शर्म-दमनु-स्मृति-मात्रात्। सञ्च-रन् वि-दधदाप नराणां गोचरं बदरिकाश्रम –पार्श्वम्॥37॥
मण्डयन् भरत-खण्डमखण्डं नादिरायण-पदोऽत्र परो यः। तं नमन् प्रचुर-धीर्हरि-गीताभाष्यमार्पयदुपायनमस्मै॥38॥
प्रीतयेऽस्य पुरतो वर-भाष्यं वाचयन् स जनतामप-सार्य। वच्मि शक्तित उरु-क्रम-गीताभाष्यमित्यकथयत् पुरु सद्धः॥39॥

एतदर्थमति-सूक्ष्ममपि त्वं शक्त एव न यदात्थ समस्तम्। तेन लेशत इतीह पदं स्याद् इत्यगद्यत जगज्जनकेन॥40॥
तेन तत्-प्रवचने विहितेऽलं शुश्रुवुः प्र-शयिता अपि शिष्याः। उच्यतामिति मुहुः स-पृथिव्यास्फालनं पदमहो हरिणोक्तम्॥41॥
शब्ध-भेदमवधार्य तमर्चासन्निषण्ण-वपुषः परमस्य। तस्य भाव-विदमन्द-मनीषः प्रोत्थितः प्रवचनं व्यधितैभ्यः॥42॥
मज्जनं व्यधित शीतळ-गङ्गावारि नित्यमरुणोदय-काले। यत् स्पृशन्ति न नरा हिम-भीता अंश एष पृषतामधिपस्य॥43॥
काष्ठ-मौनमदधादुपवासं शुद्ध-मप्यकृत शुद्ध-हृदि-च्छन्। नित्यतुष्ट-हरितोष-विशेषं चिन्तयन् प्रभुमनन्त-मठान्तः॥44॥
प्रैरयत्-स्व-चरणे रत-चित्तं मध्वमत्र दिन-मण्डलमेनम्। स्वाश्रमोप –गमनाय मुकुन्दो दीप्ति-दृष्टि-विदितागतिरन्यैः॥45॥
नक्तमेव भगवत्युप-याते प्रोदिते सति सहस्र-मरीचौ। मौनवानलिखदुत्तम-चित्तः शिष्य-शिक्षण-परः करुणावान्॥46॥
नेदृशं स्थळमलं शमल-घ्नं नास्य तीर्थ-सलिलस्य समं वाः। नास्मदुक्ति-सदृशं हित-रूपं नास्ति विष्णु-सदृशं ननु दैवम्॥47॥
याति तावदधुनैव जनोऽयं व्यास-रूपमजितं प्र-दिदृक्षुः। आ-व्रजेदीह न वा स हि वेद स्वस्ति वोऽस्त्विति ययावथ मध्वः॥48॥
नाथ नाथ बत नोऽत्र विनाथान् मा त्यजोरु-करुणो भगवंस्त्वम्। नोदितं स्मृतमपीति हि शिष्यैः स्वामिनोऽभि-मत-भङ्ग-भयेन॥49॥

सद्-गुरोर्न विरहं सहमानः सत्य-तीर्थ-यतिरन्वगमत् तम्। यस्त्रिवारमितरा-सुत-शाखास्वर्थमग्र्यमशृणोत् पुरु-सङ्घात्॥50॥
दुर्ग-मार्ग-गतमप्यनु-धावन् नाऽप सोऽयमरुणीभवतीने। लीलया स जवमा-क्रममाणं व्याश्रयान्तर-सु-दूर-शिलासु॥51॥
आ-निवृत्त-वपुषा गुरुणाऽऽरात् प्राणिना ह्यभि-नयेन सु-नुन्नः। त्रस्त-धीरति-ययौ स मुहूर्तात् तद्-दिनोप-गत-मार्गमशेषम्॥52॥
आश्रमे निज-जनानिह दृष्ट्वा तं प्रसाद-महिमानममुष्य। प्रोच्य तत्-प्लवनमप्यति-चित्रं तस्य तैः सह सदाऽस्मरदेषः॥53॥
वानरेन्द्र इव वायु-जवोऽसौ भीमसेन इव दानव-भीमः। उल्ललास गिरि-पुङ्गव-शृङ्गे स व्रजन् व्रजिन-नाशन-नामा॥54॥
बहु सत्त्व-गणं स विकं स-महाविष-मोक्ष-महा हिमवन्तमयम्। विषमोक्ष-महा-हिमवन्तमयन् नगमैक्षत फुल्ल-द्रगस्त-भयः॥55॥
सु-हसित-कमल-करोप-गूढं सु-जन-सुखार्थमनन्त-भोग-शय्यम्। विकसित-सुमनो-घटागमुच्चं मरतक-रत्न-मय-स्थलाग्र्य-शोभम्॥56॥
पादोपान्त-नमन्महा-मुनि-गणं हेम-प्र-दीप्ताम्बरम् श्रीमद्-रत्न कलापमग्र्य-कटकैर्वि-भ्राजितं हाटकैः। दृष्ट्वातं धरणी-धरं सु-वन-मालोल्लासिनं सुन्दरं स्वानन्दाकृतिमस्मरन्मुर-रिपुं स्वानन्द-तीर्थस्तदा॥57॥

इति श्रीमत्कवि-कुल-तिलक-त्रिविक्रम-पण्डिताचार्य-सुत

श्री-नारायण-पण्डिताचार्य-विरचितेश्री-मध्व-विजये महा-काव्ये-आनन्दाङ्कितेषष्ठः सर्गः

सप्तमः सर्गः

आथ हैमवते तटान्तरे बदरी-षण्ड-विशेष-मण्डितम्।
परमाश्रममाश्रयं श्रियः सकल-ज्ञः स ददर्श वि-श्रुतम्॥1॥

हिम-वर्ष-रवि-प्रभा-सहाः पृथु-सत्र-प्रथिता द्विजाश्रयाः।
अपि विष्णु-पद-स्पृषोऽलसन् उभये यत्र विचित्र-शाखिनः॥2॥

श्रवणामृत-गीर्गणैर्द्विजैः शुक-मुख्यैःशुभ-पक्षिभिर्वृतम्।
कमलेष्टतम-स्थिरान्तरैः अपि हंसैः परमैरमेचकैः॥3॥

सुमनो-निकरेण पूरितं स्व-मनोऽभीष्टदमल्प-दुर्गमम्।
अपरस्पर-मत्सर-प्रजं ननु वैकुण्ठमिवाच्युतालयम्॥4॥

तमिमं प्र-विशान्तमाश्रमं व्यधिक-त्रिंशदुदार – लक्षणम्।
गुण-सार –विदः कुतूहलाद् अव-लोक्यर्षय इत्यचिन्तयन्॥5॥

कनकातुल-ताल-सन्निभः कमलाक्षो विमलेन्दु-सन्मुखः।
गज-राज-गतिर्महा-भुजः प्रतियान् कोऽयमपूर्व-पूरुषः॥6॥

अति-शान्त-वपुर्निशा-करः स्वयमेकान्त-खरो दिवा-करः।
इति नास्य गुणार्णवाकृतेः उपमानं भुवनेषु लभ्यते॥7॥

परमाश्रमिणां गत-श्रमो ननु चिह्नानि बिभर्ति धीर-धीः।
अपि मानुष-भाव-विग्रहो विपुलं विस्मयमातनोति नः॥8॥

चतुरश्चतुराननः स्वयं पवनो वा व्रतिरूप आव्रजन्।
श्रुति-नाथ-दिदृक्षयाऽन्यथा न खलु स्यान्निखिलाग्र्य-लक्ष्मवान्॥9॥

अवलोकित-लक्षणः स तैः इति सञ्चिन्त्य कुतूहलाकुलैः। अविळम्ब-गतिर्न्यशामयत् तरुमारात् सुर-पादपोत्तमम्॥10॥
मसृण-त्वचमुन्नतं ततं बहु-शाखा-फण-सून-रत्नकम्। भगवन्तमनन्तमन्तिके स्थितमीशस्य निषेवणाय वा॥11॥
अतिचित्र-विचित्र पत्रिणं बहु-वर्णं हरि-गो-निवारकम्। मुनि-नन्दनमिन्दिरा-पतेः अधिकेष्टं पततामिवाधिपम्॥12॥
अमृतात्म-महा-फल-प्रदं दुरवापं हरि-भक्ति-वर्जितैः
श्रित-साधु-पुराण-भारतं निगमं मूर्तमिवोरु-शाखिनम्॥13॥
अथ तस्य न वेदिकान्तरे सु-विशाले विमले मनो-हरे। अवलोकितवाननन्त-धीः दिवि देवानिव तापसोत्तमान्॥14॥
अपि सप्त-तया विराजितान् गत-सङ्घान् गुणिनो गुणोज्झितान्। अपि मन्यु-मदादि-वर्जितान् गत भोगान् पवनाशनान् सदा॥15॥
मुनि-मण्डल-मध्य-वर्तिनं त्रि-जगन्मण्डल-मण्डनायितम्। इह सत्यवती-सुतं हरिं परि-पूर्ण-प्रमतिः समैक्षत॥16॥
निज-हृत्-कमलेऽति-निर्मले सततं साधु निशामयन्नपि। अवलोक्य पुनः पुनर्नवं तमसौ विस्मित इत्यचिन्तयत्॥17॥
अगणय्य-गुणार्णवोऽमलः स हि नारायण एष केवलम्। विधिनाऽनुसृतं पराशरात् सुषुवे सत्यवती किलात्र यम्॥18॥
धवळेऽस्य मनः-पयो-निधौ सदनुक्रोश-गिरीन्द्र-लोळिते। प्रकटी-भवति स्म सुन्दरी दयिता दैत्य-रिपोस्त्रयी-मयी॥19॥

इत एव पुराण-गौर-गौ स-महाभारत-पारिजातके।
सति जातवती व्यजायत प्रवरं सूत्र-गणामृतं स्वयम्॥20॥

निरवग्रहमुर्वनुग्रहं विदधत् पाण्डु-सुतादि-सज्जने।
अवनाववनाय संविदां सु-चिरायैष चचार चारु-गीः ॥21॥

अधुना कलि-काल-वृत्तये सवितेव क्षणदानु-वृत्तये।
जन-दृग्-विषय-त्वमत्यजद् भगवानाश्रममावसन्निमम्॥22॥

तदिदं वपुरस्य दृश्यते दलितेन्दीवर-सुन्दर-द्युति।
परमाजिन-योग-पीठगं मम चेतो-नयनाभि-नन्दनम्॥23॥

अगणय्य-गुणैः सु पूरितं परिपूर्णगणितात्म-सद्-गुणैः।
इदमस्त-समस्त-दूषणं सचिदानन्द-मयं हि केवलम्॥24॥

कमला-कमलासनानिलैः विहगाहीन्द्र-शिवेन्द्र-पूर्वकैः।
पद-पद्म-रजोऽस्य धारितं शिरसा हन्त वहाम्यहं मुहुः॥25॥

प्रणमामि पद-द्वयं विभोः ध्वज-वज्राङ्कुश-पद्म-चिह्न-वत्।
निज-मानस-राग-पीडनाद् अरुणी-भूतमिवारुणं स्वयम्॥26॥

ननु केवलमेव वैष्णवं श्रित-वन्तः पदमात्म-रोचिषा।
तमसोऽप्युभयस्य नाशका विजयन्ते नखरा नवं रविम्॥27॥

सु-कुमार-तळाङ्गुली-मतोः पदयोरस्य निगूढ-गुल्फयोः।
उपमानमहो न लभ्यते कवि-वर्यैरितरेतरं विना॥28॥

उचितां गुरुतां दधत् क्रमात् शुचि तेजस्वि सु-वृत्तमुत्तमम्।
भजतोऽत्र च भाजयत्यदो विभु-जङ्घा-युगळं स-रूपताम्॥29॥

अचलासन-योग-पट्टिका वरकक्ष्यासकृदाप्तमिष्ट-दम्।
परितोऽपि हरिं स्फुरन्त्यहो अनिशं धन्यतमेति मे मतिः॥30॥

रुचिरेण वरेण-चर्मणा रुचि-राज-द्युति-चारु-रोचिषा।
परमोरु-नितम्ब-सङ्गिना परमाश्चर्य-तया विराज्यते॥31॥

तनु-निम्न-सु-नाभि-शोभिते वलिभे वारिज-नाभ आदधे।
प्रतनावति-सुन्दरे मृदौ उदरेऽस्मिन् जगदण्ड-मण्डलम्॥32॥

हृदये कृत-सज्जनोदये सु-विशाले विमले मनो-हरे।
उभयं वहति त्रयी-मयं भगवान् ब्रह्म-सु-सूत्रमुत्तमम्॥33॥

असमेऽनधिके सु-साधिते निज-ताते रवि-राशि-दीधिति।
प्रददौ त्रि-जगज्जय-ध्वजं विधिरेतद्-गळ-सङ्गि भूषणम्॥34॥

अरि-वारिज-लक्षणोल्लसत् सु-कुमारारुण-पाणि-पद्मयोः।
पृथु पीवर-वृत्त-हस्तयोः उपमां नैव लभामहेऽनयोः॥35॥

भजतां वर-तर्क-मुद्रया द्यति हस्ताग्रमबोधमीशितुः।
अधि-जानु समर्पितं परं कृत-भूयो-भय-भङ्ग-मङ्गळम्॥36॥

सततं गळता स्वतः श्रुतित्रितयेनेव निकाममङ्कितः।
सु-विडम्बित-कम्बुरीक्ष्यते वर-रेखा-त्रयवान् गुरोर्गळः॥37॥

सकलास्त-कलङ्क-काळिमस्फुरदिन्दु-प्रकरोरु-विभ्रमम्।
अधरी-कुरुते स्व-शोभया वदनं देव-शिखा-मणीरिदम्॥38॥

अरुणाश्म-दलान्तरोल्लसन्नव-मुक्तावलिमस्य लज्जयेत्।
हसतः सित-दन्त-सन्ततिः परम-श्रीररुणोष्ठ-रोचिषः॥39॥

द्विज-वृन्द-कृतं कुतूहलाद् अनु-योगान्धु-सहस्रमुत्तमम्।

इयमेक-पदे सरस्वती श्रुति-भर्तुः परिपूरयत्यहो॥40॥

जलजायत-लोचनस्य मां अवलोकोऽयमुपेत्य लाळयन्।

कुरुते परिरभ्य पूरितं भुवनानन्द-कर-स्मितान्वितः॥41॥

उप-कर्णममुष्य भासिता तुळसी मन्त्रयतीव लाळिता।

मम नाथ पदं न मत्सरात् जलजाद्यानि हरेयुरित्यलम्॥42॥

विभवाभि-भवोद्भवादिकं भुवनानां भुवन-प्रभोर्भ्रुवोः।

अनयोरपि दभ्र-विभ्रमात् स-भवाम्भोज-भवात्मनां भवेत्॥43॥

त्रि-जगत्-तिलकाळिकान्तरे तिलकोऽयं पर-भागमाप्तवान्।

हरि-नील-गिरीन्द्र-मस्तकस्फुट-शोणोपल-पङ्क्ति-सन्निभः॥44॥

नवमम्बु-धरं विडम्बयद् वर-विद्युद्-वलयं जगद्-गुरोः।

अवलोक्य कृतार्थतामगां स-जटा-मण्डल-मण्डनं वपुः॥45॥

न रमाऽपि पदाङ्गुली-लसन्नख-धू-राजदनन्त-सद्-गुणान्।

गणयेद् गणयन्त्यनारतं परमान् कोऽस्य परो गुणान् वदेत्॥46॥

न कुतूहलिता कुतूहलं तनुमेनामवलोक्य सद्-गुरोः।

स-नवावरणाण्ड-दर्शिनो गृह-बुद्ध्यामम निष्कुतूहलम्॥47॥

इति चिन्तयता महा-धिया पदवीं बाह्य-गतामतीयुषा।

समनो-नयनैः पुरा गतः तत आपे वपुषाऽपि वेद-राट्॥48॥

गुरु-भक्ति-भरनताकृतिः विरचय्याञ्जलि-बन्धमञ्जसा।

क्षणमा-मुकुळी-कृतेक्षणः स गुरुं केवलमभ्यवन्दत॥49॥

विनयाभरणेन भूषितः स्फुटमष्टाङ्ग-विशिष्ट-चेष्टितः। भगवत्-तम-पाद-पङ्कजे भगवान् स प्र-णनाम भाग्यवान्॥50॥
स निरीक्ष्य पराशरात्म-जः प्रणतं प्रेष्ठमशेष-सद्-गुणैः। करयोर्युगळेन वल्गुना तमुदस्थापयदाशु-पातिना॥51॥
अमित-प्रमति- श्रुतीश्वरः परिरेभे परिगृह्य तं द्रुतम्। प्रणयामृत-पूर्ण-मानसः स्मित-वक्त्रः परिपुल्ल-लोचनः॥52॥
यमजाम्युदवास ऊर्जितो यदि जाम्बूनद-वारि संव्रजेत्। कनक-द्युति-मध्व-सङ्गवान् उपमीयेत स तेन नील-भाः॥53॥
यदि राज-विभूषणैर्युतौ द्विज-वर्यान्वयजाविमौ हरी। नृप-गोत्र-भुवोः पुरात्मऽऽनोः स्फुट-तुल्यावुपु-गूढयोर्मिथः॥54॥
इदमाप शुकोऽपि लाळनं न समग्रं जगतां पितुः पितुः। अलभिष्ट यदेष धन्य इत्यति-कौतूहलमापि तापसैः॥55॥
अमुष्य शिष्या विनयेन तस्मै गुरोरभिप्राय-विदो विदग्धाः। तदाऽनु-रूपं ददुरासनं ते चतुर्मुखायेव मुकुन्द-दासाः॥56॥
आस्यतामित्युदीर्योपविष्टे सत्यवत्याः सुते सत्य-वाचि। नन्दयन् मन्द-हासावलोकैः तान् मुनीन्द्रानिहोपाविशत् सः॥57॥
अवगम्यं तं मुनि-गणा वरिष्ठतो विधिवद् व्यधुर्विधि-विदोऽस्य माननाम्। अपि सङ्कथाः श्रुति-सुखाः कवीन्द्रयोः अनयोर्निशम्य परमां मुदं ययुः॥58॥
सज्ज्ञानायानन्द-विज्ञान-मूर्ती प्राप्तौ पृथ्वीमाश्रमे तत्र तावत्। जाज्वल्यते विष्णु-वायू स्म देवौ वेदव्यासानन्द-तीर्थाभिधानौ॥59॥

इति श्रीमत्कवि-कुल-तिलक-त्रिविक्रम-पण्डिताचार्य-सुत

श्री-नारायण-पण्डिताचार्य-विरचिते

श्री-मध्व-विजये महा-काव्ये-आनन्दाङ्किते सप्तमः सर्गः

अष्टमः सर्गः

प्रतिभा-प्रभा-प्रमुख-सद्-गुणैर्निजैः अति विस्मयं नियमिनां मनो नयन्।
पुरु-धीः कदाचिदथ वेद-नायकं वि-जने शनैरुपससाद तं वने॥1॥

सु-विशेष-शेषवदशेष-वर्णितप्रतिबोद्धुरस्य ननु शिष्यतोचिता।
गुरु-मानसस्य गुरुताऽपि सत्-पतेः इति सोपसत्तिरमरैरमान्यत॥2॥

पुर एव पूरितमपूरयत् पुनः ननु कृष्ण एष परमार्थ-सङ्ख्या।
भगवन्मनः पुरमिवाऽयतं पुरा निज-धाम तां च जगृहे तदद्भुतम्॥3॥

इतिहास-सुन्दर-पुराण-सूत्र-सत्प्रिय-पञ्चरात्र-निज-भाव-संयुतम्।
अशृणोदनन्तहृदनन्त-तोऽचिरात् परमार्थमप्यगणितागमावलेः॥4॥

ऋजु-पुङ्गवस्य परि-जानतः स्वयं सकलं तदप्यलमनन्त-जन्मसु।
स्व-कृतोर्वनुग्रह-बलादमुष्य तां विशिशेष शेष-शयनः पुनर्धियम्॥5॥

अथ बादरायण-सहाय-सम्पदा प्रययौ प्रणन्तुममितान्तरो युतः।
अपि नादिरायण-पदोदितं हरेः वपुरन्तरं लसितमाश्रमान्तरे॥6॥

तमपश्यदाश्रम-वरे प्रभूत-धीः ज्वलनं ज्वलन्तमिव धूम-वर्जितम्।
वर-वल्कलाकलित-मौञ्जि-मेखलं विलसज्जटा-वलयमादि-पूरुषम्॥7॥

अतिदुर्जयेन्द्रिय-जयादि-रूपिणा तपसा वसन्तमिव सन्ततम् वने।
निज-रूप-भूत-निरपेक्ष-निर्मलप्रचुरात्म-सौख्य-रतमप्यनारतम्॥9॥

नयन-द्वयेन नलिन-प्रभा-मुषा परि-पुल्लता-विलसितेन विस्मयात्। तमवेक्ष्य धर्म-जमधर्म-दुर्लभं मनसेति भूरितर-मानसोऽस्मरत्॥9॥
जगतां चतुर्दश-तयं चतुर्मुखप्रमुखैर्युतं प्रळयमा-निनाय यः। सममुल्लसन् कमलयैव केवलं परमः स एष हि पुराण-पूरुषः॥10॥
त्रिगुणाकृति-प्रकृति-तो गुरुं ततः त्रिविधामहंकृतिममर्त्य-खान्यतः। अपि भूत-पञ्चकमितोऽण्ड-मण्डलं भगवानसाविह जगन्ति चासृजत्॥11॥
विधि-वायु-वीन्द्र-शिव-कौशिकेशकान् अमरामरानुग-नरासुरादिकान्। सृजति प्र-पालयति हन्ति सन्ततं स्व-गतिं प्र-यापयति चैष लीलया॥12॥
अगणय्य-सद्-गुण-गणो विदूषणः स्व-वशाखिलोऽप्यनुपचारतः स्वयम्। स्मृति-कीर्तन-प्रणतिभिर्विमुक्तये स्वजनस्य यात्ययमनेक-रूपताम्॥13॥
चतुराननाय चतुरः पुराऽगमान् प्रददावसावनिमिषेश्वरः प्रभुः। विनिहत्य हि श्रुति-मुषं पुरातनं वपुषोद्धतं हय-मुखेन सद्रिपुम्॥14॥
अमरेन्द्र-वैरि-भुज-दण्ड-मण्डलप्रतिकर्ष-पुष्कर-पतद्-धरोद्धृतिः। विदधे वराहवपुषाऽमुनोर्मिमत्स्मृति-सिन्धु कच्छपतयाऽऽप्त-रक्षिणा॥15॥
नरसिंह एष विददार दारुणं प्रतिघोदयेनखर-चक्र-तेजसा। स्व-रिपुं क्षणेन सरसः स्फुरत्-तनुं पृथु-सत्वमिष्ट-जन-भीति-भञ्जनः॥16॥
अपि वामनो लळित-बाल्यवानयं प्रतिभा-बलेन कृत-दैत्य-कौतुकः। उपधेरधः-कृत-बलीन्द्र-शात्रवः स्व-जनाय केवलमदात् परं पदम्॥17॥
कथयन्त्यमुं परशुभासमानगोहत-मर्त्य-देव-तमसं मुहुर्मुहुः। जगतां हितं हरिमिवापरं हरिं गुरु-शक्ति-तापस-वरान्वयोद्-भवम्॥18॥

करुणाकरः सवसुदेव-मोद-दो भगवान् पुरा[ऽ]हिम-करान्वयेऽभवत्। जितवान् दिशो दशरथोऽग्र्य-सम्पदो जनको बभूव भुवि यस्य वैरिहा॥19॥
भुजगेश्वरोऽपि भुवनेश्वर-प्रियः समजन्यथारि-दर-जन्म भुव्यभूत्। तममुष्य कान्ति-विजितेन्दुमग्रजं रमणीयमाहुरिह राम-नामकम्॥20॥
जनकेन सोऽथविरहासहिष्णुनामुहुरीक्षितो वनमनीयत प्रभुः। चकितेन दुष्ट-जनतस्तपस्विना तत आसुरीं निशिचरीं जघान सः॥21॥
मुनि-सप्त-तन्तु-कृत-वैर-बन्धनं कटु-केश्यरिष्ट-पत-मुख्य-दुर्जनम्। क्षपयन्तमुद्यत-सुबाहुमाहवे तमथाभ्यनन्ददमरादि-सद्-गणः॥22॥
सवने विकस्वर-गुण-स्वर-द्विजे स्फुरते चरन् सकल-गोकुल-प्रियः। इत-काम तापसरसार्द्र धी-गिरः प्रतिलाळयन्नरमतैष सुन्दरीः॥23॥
सहजान्वितः सकल-मित्र-संयुतो मधुरां पुरीं जनक-वल्लभां गतः। प्र-विशन्निमां स जगदेक-सुन्दरोनर-नार्युदार-नयनोत्सवोऽभवत्॥24॥
अथ खण्डितेश्वर-धनुः स लीलया क्षपितोग्रसेन-नृप-पुत्र-पौरुषः। समुपास्यविप्र-गुरुमब्ज-भू-गुरुः स्व-जनानमोदयदमेय-तेजसा॥25॥
कमलामयं कमल-पत्र-लोचनां भुवमागतां नृप-सुतां गृहीतवान्। निज-लीलया विजित-राज-शात्रवो मुदमापदाप्य पुरमब्धि-दुर्गमम्॥26॥
स जगाम मातृ-जन तुष्टये किल त्वरितो[ऽ]वनं विदधदीप्सितं सताम्। सह भार्ययाऽपि शुभया महा-जयध्वज-लक्ष्मणाग्र्य-सुहृदा विना[ऽ]मुदा॥27॥
समतीत-पर्वत-पुरोग-दुर्गमः खर-दूषणादि-सु-जन-द्विषो बहून्। स निहत्य विश्व-भय-दं सु-दस्सहं नरकं महा-तम उतानयत् क्रमात्॥28॥

रुचिराश्रमाजिरचिताग्र्य-तेजसा प्रियया प्रियो भुवन-मान्यया समम्। भृशमाकुली-कृत-मद-प्रमादवत्सुर-पारिजात-हृदवाप धाम सः॥29॥
हरितामधीश-नर-देव-मण्डलं दश-कं विजित्य पर-भीषणं मुहुः। स्फुरितामिह प्रियतमां निज-श्रियं भगवानुपैक्षत हरन्तमप्रियम्॥30॥
अभिनन्दितः पवन-नन्दनादिभिः स कदाचिदिन्द्र-सुत-वर्धको गवा। निज-राज्यमात्म-दयिताय दत्तवान् हरि-सूनवे हत-विपक्षमुत्तमम्॥31॥
मुदमाप्य तत्र दयितोरु-वार्तया मधु-हा मरुत्-सुत-मुख प्रवृत्तया। हरि-तिग्म-चक्र-लसितोऽब्धि-मध्य-गं प्रययौ स पुण्यजन-सेवितं पुरम्॥32॥
पृथु-कुम्भ-कर्ण-गज-राजमुद्धतं स-सहो[ऽ]दरं स-विबुधेन्द्र-शात्रवम्। धरणी-भरं पृथुल-चक्रमक्षिणोत् निशितेषु-चक्र-कृत-विक्रमः प्रभुः॥33॥
अथ भार्यया हुतवहं प्रविष्टया सहितः सहोदर-पुरस्सरैरपि। अयमाप्य धाम चिरमिष्ट-दः सतां निज-मूल-रूप-परमैक्यमेयिवान्॥34॥
महि-दास-पूज्य-चरणो द्विजादभूद् विदितात् स विष्णु-यशसोऽमलात्मनः। इह यो दधे जगति पाप-शान्तये बहुधामहेतिमति-दीप्त-गो-स्थितिम्॥35॥
सु-तपो-रुचेरयमपाप-कर्दमात् ननु मानवी-तनयतामुपेयिवान्। समयेन भूरि-निज-भक्ति-पूरितान् समजीजनत् सु-मनसः स देव-राट्॥36॥
सु-बृहत्-पयोधर-मिथः-प्र-संहतिप्रकटी-भवत्-परम-यौवनाकृतिः। असुराहितां वर-विलासिनी तनुः प्रददावमुष्य सुर-राशये सुधाम्॥37॥
सु-जनाय दत्त-पद आत्म-शुद्धि-दः सु-कुमार-रूप्यभवदेष शाश्वतः। अनसूयया शुचि-मनीषया धृतः परमादरेण मुनि-पुङ्गवोढया॥38॥

दयितः सतामृषभ एष भू-धरो वपुरुद्वहन् परम-हंस-लक्षणम्। व्यहरद्-वलक्ष-तम-पक्ष-शोभनं पर-तत्व-लिप्सु-सनकादि-वन्दितः॥39॥
उदपादि धर्म-तनयो ह्ययं हरिः नर-देव-सोदर उदार-विक्रमः। अपि कृष्ण इत्यभिहितो मुदे सतां स्वयमेव यस्य सहजो व्यजायत॥40॥
परमात्मने सततमेक-रूपिणे दश-रूपिणे-शत-सहस्र-रूपिणे। अविकारिणे स्फुटमनन्त-रूपिणे सुख-चित्-समस्त-तनवे नमो नमः॥41॥
इति चिन्तयन्नविरळान्तरो हरिं प्रणनाम स-प्रणयमादृतोऽमुना। अजितौ परस्पर-सभाजितौ स तौ निकषा निषीदति पुरोपवेशिनौ॥42॥
विविधा विधाय किल तत्र सङ्कथाः वदनं मुनीन्द्र-तनयस्य सुन्दरम्। अवलोक्य लोक-पतिरानतं महासुख-तीर्थमाह रहसि स्म गामिमाम्॥43॥
शृणु देव-कार्यमव-धार्य धैर्यवद् यदुदीर्यमाणमिदमार्य-सम्मतम्। भविताऽन्य-दुष्कर-तरं विधाय तत् तरुणं तवाव-तरणं महा-फलम्॥44॥
अपि-धाय सूत्र-हृदयं सतां प्रियं प्र-विधाय भाष्यमधुना निजेच्छया। अपरैः श्रुति-स्मृति-निजार्थ-दूषकैः सुतरां तिरोभवति संविदाहता॥45॥
अप-नेतिमेनमनयं कृतं खलैः प्रति-नेतुमात्म-जनतां शुभां गतिम्। कुरु सूत्र-भाष्यमविलम्बितं व्रजेः सु-मतेन योजय कवे श्रुति-स्मृतीः॥46॥
अमितां मितामपि गिरं जगद्-गुरोः इति तां निशम्यविरळेतरान्तरः। वदतां वरस्तमवदत् तदा तयोः विरहाक्षमः खलु चराचरेशयोः॥47॥
भवतोरितः सतत-सेवनामृते मम मङ्क्षुमस्तु भगवन्ननु-ग्रहः। न लभेय वल्लभ-तमेदृशं सुखं जगतां त्रयेऽपि जगदेक-मङ्गळम्॥48॥

कलि-काल-कालित-गुणे धरा-तळे सु-जनो न नूनमधुनाऽस्ति योग्य-धीः।
पर-तत्व वर्णनमयोग्यता-वते ननु हव्य-दानमिव निन्द्यते शुने॥49॥

इति तं ब्रुवाणमयमब्रवीद् विभुः भुवि सन्ति सौम्यपुरुषा गुणोचिताः।
वि-मलान् मणीनिव गुणोज्झितानिमान् दयया वि-शोधय विशुद्ध-गो-गणैः॥50॥

तव कीर्तिरार्तिमति-मात्रमानयेद् अशुभान् प्रभाकर-विभेव कौशिकान्।
कमला-करानिव शुभान् प्रबोधयेत् परमाज्ञया मम विशेषतोऽनिशम्॥51॥

इति सा मही-धर-मुखाद् विनिःसृता जगतां सुखाय विशदा सरस्वती।
द्विज-राज-गो-विषयताति-पूरितं प्र-विवेश मध्व-पृथु-बुद्धि-वारिधिम्॥52॥

मतमित्यवेत्य महितं महतोः अभिधाय बाढमिति धीर-मतिः।
अनयोर्नियोगमधिरोपितवान् स्व-शिरस्यनन्य-सुवहं प्रणवान्॥53॥

आम्नायास्त्रय इव तत्व-भोधकास्ते पाप-घ्नास्त्रय इव पावकाः प्रजानाम्।
लोका वा सकल-भृतस्त्रयोऽत्र रेजुः सानन्दा मुनि-सुत-धर्म-सूनु-मध्वाः॥।54॥

इति श्रीमत्कवि-कुल-तिलक-त्रिविक्रम-पण्डिताचार्य-सुत
श्री-नारायण-पण्डिताचार्य-विरचिते
श्री-मध्व-विजये महा-काव्ये-आनन्दाङ्किते अष्टमः सर्गः

नवमः सर्गः

चोदयन्तमथ गन्तुमादरात् तत्र धर्म-जमजं प्रणम्य सः।
सौख्य-तीर्थ-कवि-लोक-नायको वेद-नायक-पुरस्सरो ययौ॥1॥

आश्रमान्तरमवाप्य कृष्णतः श्राव्यमेष सकलं च शुश्रुवान्।
चित्त-वृत्तिमनु-वृत्ति-मान् गुरोः साध्ववेत्य गमनोन्मुखोऽभवत्॥2॥

मन्द-हास-मृदु-सुन्दराननम् वन्दनीयमभि-वन्द्य सत्-पतिम्। प्राज्ञ-मौलि-मणिरभ्यनुज्ञया तस्य तावदगमन्महा-मतिः॥3॥
तस्यवल्लभ-तमाऽऽस वास-भूः मानसात् पृथुल-मानसस्य नो। नात्यजत् क्षणमपि ह्यसाविदं नैष नाथ-विरही ततोऽभवत्॥4॥
वीर-दृष्टि-कृत-सिंह-विभ्रमः शान्त-दृष्टि-कृत-शान्त-सम्मदः। तत्र-तत्र पथि पथ्य-विभ्रमः पर्वतादव-ततार-सर्व-धीः॥5॥
वानरेन्द्र इव तीर्ण-वारिधिः वासुदेव इव रत्न-राजवान्। भीमसेन इव सून-वर्य-हृत् निर्वृतिं स्व-जनमानिनाय सः॥6॥
अग्निशर्म-मुख-पञ्चषैर्द्विजैः अन्नमाहृतमलं पृथक् समम्। कृत्स्नमाददयमित्यविस्मयः कृत्समत्तुमलमेष हि क्षये॥7॥
व्यासदेव-हृदयाति-वल्लभं वासुदेवमगणय्य-सद्-गुणम्। साधयत् सकल-दोष-वर्जितं ज्ञान-भक्ति-दमनन्त-सौख्य-दम्॥8॥
उक्तमुक्तमभिधेयमुत्तमं वेद-वाक्यमनु-वादयन्महुः। व्यञ्जयत् स्मृति-वचोभिरञ्जसा तस्य चार्थ-मति-युक्त-युक्तिमत्॥9॥
बाल-सङ्घमपि भोदयद् भृशं दुर्निरूप-वचनं च पण्डितैः। अप्रमेय-हृदयं प्रसादवत् सौम्य-कान्ति च विपक्ष-भीषणम्॥10॥
अस्त-दूषणमवन्द्य-भाषणं लक्षितं सकल-लक्षणैः समम्। माननीयमपि नाकि-नायकैः रूपमन्यदिव धन्यमात्मनः॥11॥
एक-विंशति-कु-भाष्य-दूषकं ब्रह्म-सूत्र-गण-भाष्यमद्भुतम्। अप्यदूष्यमतनोदनन्त-धीः भूत-भावि-भवदात्मभिः क्वचित्॥12॥

गाङ्ग-मङ्गळ-तरङ्ग-भङ्ग-दप्रान्त-सु-श्रि-हरि-वेश्म-कृत्-समः।
यद्-गतैक-तम-वर्ण-लेखकः सत्य-तीर्थ इह भाष्यमालिखत्॥13॥

तत्र देवमभिवन्द्य यातवान् स्वामिनो वचन-गौरवाद् द्रुतम्।
सानु-गो-विविध-भूरतीत्य गोदावरी-तटमगादलेश-धीः॥14॥

प्राज्ञ-वित्तमयमाप्तुमागतैः पण्डितैर्द्वि-नव-शाखिभिः श्रुतीः।
प्रस्तुता अभिददौ परीक्षकैः षट् च तत्र समयानखण्डयत्॥15॥

ते पृथक्-पृथगमुं स्व-शाखया दर्शनेन च परीक्ष्य निर्जिताः।
सर्ववित् त्वमसि मुख्यतः कवे नास्ति ते सदृश इत्यथाब्रुवन्॥16॥

यस्त्रयी-सकल-पक्ष-शिक्षकः तत्र संसदि वरिष्ठ-सम्मतः।
शोभनोप-पद-भट्ट-नामकः पूर्ण-सद्ध्मनमन्मुहुर्मुदा॥17॥

यस्तु तार्किक-शिखा-मणिः सुधीः वर्तमान-समयान् निराकरोत्।
वेद-भारत-पुराण-निष्ठितो भाष्यमेतदश्रृणोत् स मध्वतः॥18॥

नापरेषु रतिमा-ययौ क्वचिद् भाष्यमद्भुतमिदं स शुश्रुवान्।
नारविन्द-मकरन्दमाप्तवान् अच्छ-पिच्छ इव वाञ्छतीतरत्॥19॥

तत्र-तत्र स सभासु भासुरो नन्दि-तीर्थ-समयोक्त-युक्तिभिः।
वादिनो विशकलय्य ता समाक्रम्य वाचमुचितामुदाहरत्॥20॥

चूर्ण-कृद विविध-शङ्क-चूर्णकः चूर्णनाय बहुधाऽप्यशक्नुवन्।
अत्यजद् विफल-धीः प्रदक्षिणावर्त-वारि-जमनर्घमप्यहो॥21॥

अप्रमेय-मति-शास्त्रमीदृशं यस्त्यजत्युपनतं सु-दुर्लभम्।
तस्य तुल्य-मतिरेष दुर्जनो नाथवाऽस्य सदृशोऽस्ति नीच-धीः॥22॥

कोऽपि तं गुण-विशेष-विच्च विक्रीय भूरि-धनमाप पूरुषः। न ह्यनर्घ-गुण-मूल्यमाप्यते भाग्य-दैवमिह योग्यतानुगम्॥23॥
व्यक्तमुन्नतिमितोऽप्ययं जनः तस्ययन्न लभतेऽखिलं फलम्। सूक्त-मानसतया ततो व्रजेत् तस्य हन्त पुरुषस्य तुल्यताम्॥24॥
क्रीतवान् नर-पतिर्महा-दरं सादरं पुनरुदार-चेष्टितः। अर्चयन् सततमाप सम्पदो या न ता वचन-चित्त-गोचराः॥25॥
शास्त्र-कल्पक-तरोरमुष्य कः प्राप्नुयात् सकलमप्यहो फलम्। यस्तमुत्तम-गुणं विडम्बयेद् इत्युदीर्य स जनानरञ्जयत्॥26॥
नेदृशैः कविभीरिव केवलं हन्त पूज्य-चरणोऽभ्यपूज्यत। शर्व-शक्र-गुरु-पूर्व-दैवतैः अप्यलं सु-समयोद्-गमोत्सवे॥27॥
निम्न-भूरिव सतीः प्रजा व्रजन् वारि-दर्तुरशनैरपूरि सः। प्राज्य-ताप-हर-दर्शनाम्बुना तुङ्ग-देशमिव दुर्जनं तु नो॥28॥
कर्मभिः सकल-लोक-कौतुकैः मानितः पथि जनैः समागतः। सन्ननाम शिव-नाम-कीर्तनं राजतासन-पुरे विराजितम्॥29॥
अच्युत-प्रमतिरच्युत-प्रियं तं दश-प्रमतिमागतं तदा। वन्दमानमवलोक्य यां मुदं प्राप्तवांस्तदवधिर्न विद्यते॥30॥
प्रीतिमार्य-यतिरुत्तमां पुरा प्रेषिताप्रतिम-भाष्य-दृग् ययौ। अप्यतोऽति-शयिनीं शुचि-स्मितं तं विलोक्य सु-चिराद् दिदृक्षितम्॥31॥
पूर्ण-दृष्टि-जल-धेर्गृहीतवान् भाष्य-संज्ञममृतं सुखावहम्। चित्रमेष यतिराड्-घनाघनो ग्राहयंश्च मनुजान् मुमोच नो॥32॥

सानुनीतिरथ नीतिमानयं भाष्य-सद्-गुण-गुणानवर्णयत्।
शोभनाय गुरवे स्वभावतः कालतः कुमत-लीन-बुद्धये॥33॥

उक्तिभिस्तमसकृत् सु-युक्तिभिः भोदयन् बहळ-धीः प्रसङ्गतः।
स्थेयसो भिषगिवास्य हृद्-गतं मूल-दोषमरुचेरचिन्तयत्॥34॥

दक्ष-पक्ष-विहृतेन ताडयन् भीषयन् समधिक-स्वर-श्रीया।
हंस-राट् कलिमलं निराकरोद् एक-दृष्टिमिव मानसाद् गुरोः॥35॥

निष्कळङ्कमिव चन्द्र-मण्डलं पुण्डरीकमिव फुल्लतां गतम्।
वारि शारदमिव प्रसादवत् चित्तमच्युत-मतेर्भृषं बभौ॥36॥

आ-ननन्द स हि मध्व-शास्त्रमाकर्णयन् कु-समयाग्रही पुरा।
मोह-पीत-लवणोदको मुहुः प्राक् पिपासुरमृतं पिबन्निव॥37॥

विस्तृतान्तर-वियद्-पदौ-यती अस्यतां सु-समय-प्रकाशनात्।
तौ यथा विधुरवी अहो अहोरात्रमप्युरु-तमो नृ-मोहकम्॥38॥

सज्जनान् सह महादरेण नृन् पापिनां प्रकृतिऽतोप्रियाकृति।

दारुणाघ-गण-दारणं स्म स ग्राहयत्यपि सुदर्शन-द्वयम्॥39॥

नन्वनन्य-शरणात्मनाम् सतां सिद्धि-विघ्न-मुख-दोष-भेषजम्।
ऐच्छदच्छल-दयोदयादयं रूप्य-पीठ-पुर-गः कदाचन 40॥

गोपिका-प्रणयिनः श्रियः पतेः आकृतिं दशमतिः शिलामयीम्।
शिष्यकैस्त्रि-चतुरैर्जलाशये शोधयन्निह ततो व्यगाहयत्॥41॥

स्पर्शनाद् भगवतोऽति-पावनात् सन्निधान-पदतां गतां हरेः।
त्रिंशदुद्यत-नरैः सु-दुर्धरां लीलयाऽनयदिमामसौ मठम्॥42॥

मन्द-हास-मृदु-सुन्दराननम् नन्द-नन्दनमतीन्द्रियाकृतिम्।
सुन्दरं स इह सन्न्यधापयद् वन्द्यमाकृति-शुचि-प्रतिष्ठया॥43॥

मानिनोऽपि हि वशीचकार यो दैवत-प्रतिभयाऽऽत्मनः खल।
यायजूक-गुणमात्मनः स्मरन् यो जराफटित-गोत्र उच्यते॥44॥

आत्मनः प्रियतम-क्रतोरमुं पाप-पूरुषमवेत्य घातकम्।
तं निरस्य जनमप्यथाहितं सर्व-भू-धर-समर्थ-पूर्वकम्॥45॥

विश्व-विस्मय-करः स्व-तेजसा वन्द्यमान-चरणः पुनर्जनैः।
चित्र-दिग्-विजय-कीर्त्य-कीर्तिमान् मोदयन्ननुदिनं निजाः प्रजाः॥46॥

वासुदेव-दयितो महिष्ठ-धीः वासुदेवमथ साध्वयाजयत्।
धर्म-सूनुमिव धार्मिकं पुरा भीम-मूर्तिरयमेव भू-सुरम्॥47॥

याज्यया समुचितानु-वाक्यया स-प्रवर्ग्य-विभवैरभि-ष्टवैः।
विश्व-वेत्तुरनुजोऽत्र होतृतां प्राप्यदैवत-ततीरतोषयत्॥48॥

स प्रयुज्य निशिता निशात-धीः वैश्व-देव-वर-शस्त्र-सन्ततीः।
राक्षसासुर-निरास-कृत् सुरान् वीर-वर्य इव भागमापयत्॥49॥

वायुना त्रिरपि पूर्व-पायिना सर्व-दैवत-जिता तरस्विना।
योऽपरोक्ष-वपुषाऽप्यपेक्षितः कोऽत्र वर्णयति तं महाक्रतुम्॥50॥

ब्रह्म-वेदन-निविष्ट-चेतसां कर्म तत्र करणान्तरं भवेत्।
ज्ञापयन्निति परात्म-वेदकः कर्म धर्ममपि स ह्यचीकरत्॥51॥

यानि-यानि चरितानि यानि-या-नीरितानि य मनो-हराण्यहो।
तानि-तानि च वितानि-चेतसो विश्व-विस्मय-कराणि भान्ति हि॥52॥

सरस्वतीर्वृत्ति-करीः शरीरिणां अतीत्य बह्वीः समतीत-गोत्रकः।
पुरेव कृष्ण-प्रियमापदश्रमं पृथु-प्रबोधः पुनरुत्तमाश्रमम्॥53॥

सहभोगमनन्य-लभ्यमस्मै हनुमद्रूप-वते ददौ पुरा हि।
अनवेक्ष्यपरं स्वभीष्ट-कर्त्रे प्रति-दातुं हरिरैध्यत् तमेव॥54॥

प्रणम्य गुरुमादरादथ नियोगतो योग्यतः
स तस्य जगतां हितं विदधतो गतः सानुगः।
महिष्ठ-हृदयो महा-महिम-सिन्धुरानन्दतो
निजैरभि-गतोऽनमद् रजत पीठ-वासं हरिम्॥55॥

इति श्रीमत्कवि-कुल-तिलक-त्रिविक्रम-पण्डिताचार्य-सुत
श्री-नारायण-पण्डिताचार्य-विरचिते
श्री-मध्व-विजये महा-काव्ये-आनन्दाङ्किते नवमः सर्गः

दशमः सर्गः

सपदि समस्कुरुत भृषं माधव-गुण-साधकोऽथ मध्व-रविः।
भृगु-कुल-तिलक-स्थानं ताप-करः पाप पान्थानाम्॥1॥

दशमति-शिष्यः कश्चित् शुभ-जनतायै कुतूहल-नतायै।
विविध-सु-वृत्तं वाक्यं काव्यमिवोचे स-नायक-स्तवकम्॥2॥

भुवानाद्भुत-मध्व-चेष्टितं न वदेमापि सुरायुषा वयम्।
सकलं खलु किन्तु किञ्चिदप्यथ शुश्रूषु-जनाय वर्ण्यते॥3॥

क्वचिदीश्वर-देवमेष भूपं खननं पान्थ-जनं विधापयन्तम्।
स्वमपि प्रति-चोदयन्तमूचे क्रियया नोऽकुशलान् प्रबोधयेति॥4॥

प्रकारं प्रकटीकर्तुम् आरभ्य विरराम नो। महीयो-मति-माहात्म्याद् वैवश्येन खनन् खलः ॥5॥
नानेनेनानेनानेनोनूनेन ननु नुन्नाः। नानाना नो नूनं नानेना नूननाऽनुन्नः ॥6॥
यमशेष-भव-प्रभवः स्मरता मसुखाब्धिरपैति न चित्रमिदम्। मरुतीदृशि भान्ति हि यत्-स्तवने यम-शेष-भव-प्रभवः स्म रताः ॥7॥
सञ्चरन्नञ्चनीय कदाचिद् विभुः विष्णु-पद्यास्तटं वैष्णवाग्रेसरः। प्रापदाप्तैर्निजैरेष शिष्यैर्वृतः त्यक्त-विश्व-प्लवं शात्रवातङ्कतः ॥8॥
इमान् स्व-स्व-पूर्वाश्रयानात्म-वाक्यात् स लीनं दयालुः स मूलाश्रयात्मा। निषेद्धूननादृत्य चानन्य-लङ्घ्यां तदात्यायतत् तां नदीं संसृतिं वा॥9॥
वारयत-वारयत वैरि-सुहृदोऽमून् मारयत-मारयत पार-गमनात् प्राक्। आपतत आलपत इत्यवददुच्चैः स त्वरक-राज-पुरुषानुचित-वाचा॥10॥
न जडा जले पतत साहसादहो न भयं हि वो बहुतयाबहोर्जनात्। भवतां पतिं क्षिति-पतिं दिदृक्षवः प्रति-यामे केन कलहं चिकीर्षथ॥11॥
वचसेत्यनेन स परान् न्यरुणद् भुजगान् नरेन्द्र इव मन्त्र-बलात्। उदतारयत् परि-जनं मृति-भीसरितश्च देव-सरितश्च समम्॥12॥
निर्विकारचरितोऽपि परीतः क्रूर किङ्कर-सहस्र-तयेन। स व्रजन्नुदलसज्जगदीशः सिंहराडिव सृगाल-समूहे॥13॥
अप्रकम्प्य-वपुषं सुरासुरैः सिंह-संहननमेनमुन्नतम्। प्राप्तमात्म-नगरान्तिकं नृपः प्रेक्ष्य सौध-शिखरे स्थितोऽब्रवीत्॥14॥

रिपु-नृप-प्रणिधि-प्रति-शङ्कया पथिक-पाटन-कर्मणि दीक्षितैः। सु-मुख मे पुरशैः परुशैः कथं यम-भटैरिव नासि विहिंसितः॥15॥
आप्लव-देव-नदी-तरणं ते हन्त कथं च चिकीर्षसि किं त्वम्। तं निगदन्तमित-प्रभृतीह स्माऽह महा-पुरुषोत्तम-दासः॥16॥
योऽसौ देवो विश्व-दीपः प्रदीप्तः कुर्मः सर्वं तत्-परानु-ग्रहेण। यामस्तावत् तूर्णमाशामुदीचीम् इत्याद्यं तद्-भाषया चित्र-वाक्यम्॥17॥
गाम्भीर्यं धृतिमुरु-वीर्यमार्य-भावं तेजोऽग्र्यं गिरमपि देश-काल-युक्ताम्। राजाऽस्य स्फटमप-लभ्य विस्मितोऽस्मै राज्यार्धं सपदि समर्पयांबभूव॥18॥
दण्डार्ह-बुद्धि-विषयोनृप-पूरुषाणां राज्यार्ह-बुद्धि-विषयोऽभवदित्थमेषः। नीतिं प्रकाशयितुमेव विपत्सु कार्यां गन्तुं प्रभुः प्रसभतोऽपि तथा व्यधात् सः॥19॥
कदाचिच्चोराणां निकरमवलोक्याभि-पततां अवस्थाप्य स्वीयान् कर-ग-पट-पिण्डार्थ-मति-कृत्। चरन्नेतेष्वेतानथ मिथ इहघातयदहो विभुः सम्मोह्य प्राग् विजय इव संशप्तक-गणान्॥20॥
अन्यत्र च चोरान् धन्य-प्रवरोऽसौ शूरान् शत-सङ्ख्यान् प्राप्तान् स्व-जिघांसून्। एकेन तु शिष्येणाऽकृष्ट-कुठारान् निस्ताडित-यूथ्यानद्रावयत द्राक्॥21॥
क्वचिच्छिला-च्छटा-भ्रमादमुं स-सङ्घमत्यजन्। अवेक्ष्य दस्यवः पुनः कुतूहलात् तमानमन्॥22
सत्योच्छेदे सेच्छापातं व्याघ्राकारं दैत्य-व्याघ्रम्। प्राळेयाद्रेः प्रान्ते प्राज्ञः पाणेर्लीला-लेशेनाऽस्यत्॥23॥

प्राप स नारायणतः शुद्ध-शिलात्म-प्रतिमाः।

यासु स पद्मा-सहितो दोष्यहितः सन्निहितः॥24॥

पाराशर्यः पर-तत्व-प्रसिद्ध्यै तात्पर्यार्थं परमं भारतस्य।

व्यक्तुं वक्तुं नियुनक्ति स्म साक्षाद् एनं धन्यं भुवने मन्यमानः॥25॥

तीर्थेषु तीर्थेषु च सौख्य-तीर्थः क्षेत्रेषु च क्षेत्र-विदां वरिष्ठः।

गोविन्दमावन्द्य सहानुगोऽगाद् गङ्गां पुनस्तुङ्ग-तरङ्ग-मालाम्॥26॥

प्लवैरपेतामवलोक्य सिन्धुं सरोज-बन्धुं च तदाऽऽप्त सिन्धुम्।

तटे निषण्णानधिकं विषण्णान् निरीक्ष्य शिष्यानतरत् स एताम्॥27॥

न वानरेन्द्रस्य विलङ्घिताब्धेः न वा नरेन्द्रस्य विहर्तुरस्याम्।

इमेऽस्मरंस्तद्-वपुषोऽन्यथेऽस्य शक्तस्य शङ्क्येत विपत् कथं तैः॥28॥

जगत्-प्रदीपायित-गो-गणाढ्ये दिवाकरे मध्व-दिवाकरे च।

अव्यक्त-रूपे श्रियमत्यजन् द्राक् सहाम्बुजैस्तन्नयनाम्बुजानि॥29॥

पदं पशोर्वा विनता-तनूजः तीर्त्वा नदीं तावददीन-सत्त्वः।

अनार्द्र-वासाः स कुतूहलार्द्रैः नृदेव-भूदेव-मुख्यैर्ववन्दे॥30॥

भीतैररातेरतिमात्रमत्र नतारकैरप्यथ तारकैः सः।

स्व-तेजसा विस्मित-भूप-नुन्नैः प्लवेन शिष्यान् निरतारयत् ताम्॥31॥

विशङ्कटम् स्व-स्तटनी-तटं ते दीप-प्रदीप्तं जनताभिपूर्णम्।

सञ्चोदयद्-पण्डित-मण्डलाढ्यं नाथावलोकोत् क-हृदोऽभ्यपश्यन्॥32॥

आम्नायमाम्नाय-विदां विदग्धं स-भाव-भेदं प्रवदन्तमत्र।

दैव्यां सभायामिव पद्म-योनिं प्रैक्षन्त साक्षात् सुख-तीर्थमेते॥33॥

प्राप्तस्ततो हस्तिन-राज-धानीं मासानुवासेह स वास-योग्यान्।
मठान्तरेऽनन्त-गुणान्तरः सन् एकान्त-देशे सरितोऽसमीपे॥34॥

भित्त्वा भुवं देव-नदी जगाम शाखा-विशेषेण निषेवितुं तम्।
वाणी च यत्-प्रेष्यतया कृतार्था शिवादि-वन्द्या न तदत्र चित्रम्॥35॥

गुरु-प्रबर्हस्य पदारविन्दं विदूरतः सा प्रणनाम मूर्ता।
औदार्य-सौन्दर्य-तनुं तनुं तां आलक्ष्य शिष्यैरति-विस्मितं तैः॥36॥

तेनोप-यातेन कदा-चनाथ वाराणसीं पाप-निवारणेन।
अवादी वाणी बलिनः स्व-शिष्यान् विलोक्य लीलावसरेऽवलिप्तान्॥37॥

नियुद्ध-सिद्ध्यै युगपद्धि वीरम्मन्या भवन्तोऽभि-पतन्तु मां द्राक्।
समस्त-शक्तिं न युनक्ति यः स्वां अत्रास्मदाज्ञां स निराकरोति॥38॥

इतीरयन् पञ्च-दशैष यूनः प्राप्तान् प्र-युद्धान् युगपन्निपात्य।
उत्थीयतां यस्य समर्थता स्याद् इति ब्रुवाणः शनकैर्जहास॥39॥

सौमेरवं गौरवमावहन्ति तवाङ्गमङ्गाङ्गुलयश्च नोऽङ्गे।
पुरा विनश्याम इतो दयालो स्वामिन् विमुञ्चेत्यवदंस्तदा ते॥40॥

तेनाथ मुक्तैरति-विस्मयत्तैः अवाप्यनालोच्य हि तत्-स्वरूपम्।
यद्-भ्रू-विजृम्भेण स-शम्भु-शक्रं जगत् समस्तं नियतं निकामम्॥41॥

स-दाक्ष्यमाक्षिप्त-समस्त-पक्षको यतिः प्रभुं कोऽप्यमरावती-पदः।
जिगीषया ज्ञान-सहाय-कर्मणः प्रसाध्यतां साधनतेत्युदाहरत्॥42॥

संसाधितार्थे भगवत्ययुक्ति-वित् पप्रच्छ स ज्ञान-पदार्थमुग्र-धीः।
ज्ञातः स ते ज्ञान्यसि चेन्न चेन्नस प्रश्नो घटेतेति निराकृतैष तम्॥43॥

वितत-तम-तमोऽन्तं साधयन्त्या नितान्तं सदसि-सदसि रेजे व्याख्यया व्यास-शिष्यः। सकल-समयि-हस्ताम्भोज-बन्धाभिनन्दी शरदि-शरदि चन्द्रश्चन्द्रिका-सम्पदेव॥44॥
जननं समये-समये जगतः प्रथिते समये समयेदमिते। सनिरासमयेऽसमये स्थिति-युक् स्ववभास-मयेऽसमयेष्ट-धिया॥45॥
वर्तस्वाध्यधि सर्वं दीव्येदं सोऽनिशं स्वतन्त्रो विष्णुः। उज्जासय दुष्टानां संस्कुरु साधून् गुणाभिपूर्णोऽप्यगुणः॥46॥
असमोत्तमो मतोऽसौ श्रियः-पतिर्विश्वतो विभिन्नात्मा। परमान् प्रकाममर्थान् प्रकाशयामास सेत्यादीन्॥47॥
समानया याऽनमाऽऽस मायया ततयाऽयमा। नयासना नाऽस यान यातनाऽललना[ऽ]तया॥48॥
प्राज्ञो राज्ञां त्रिदिव-पदवीं कौरवं क्षेत्रमाप्तः सस्माराथ स्व-विहृति-पतद्धस्ति-युद्धोत्सवानाम्। सत्यात्माद्यैरिह परिवृतो भाविमारिच-दृग्भिः विस्मेरैः स्वैर्निज-नृप-तनू-हेति-दृष्ट्याऽतितुष्टैः॥49॥
विप्रात्मेशः क्षणार्थं कृत-नतिरशिति-श्रीहृषीकेश-देशे
स्पष्टं दृष्टोऽप्यदृष्ट सपदि विहितवान् विस्मयं देह-भाजाम्। स्वप्ने स्व-प्रेरितान्य-स्थल-ग-निज-नरो-पाहृतैर्भक्ष्य-भोज्यैः
प्राच्यैःप्राभोजयत् स्वं गुरुमखिल-गुरुं वेदयन् वेद-बन्धुम्॥50॥
अवाप्तवान् पुनरिषु-पातमस्मरद् रमा-पतिं स परशु-राममादरात्। स-राजकेळ्युरु-कदळी-सहस्रकं तदाऽऽददत्त्यवसिति-दत्तमुत्तमम्॥51॥

स शङ्कर-पद-द्विजोप-हृतमाप्य गोवाख्य-गांगरिष्ठ-कदळी-लसद्-दश-शती-चतुष्कं चरन्।
पयः कलश-पञ्चक-त्रिक-युगाभिपूर्णं पपौ अदृष्ट-गतिरप्यभून्नृप-नृ-मण्डलैरुद्यतैः॥52॥

अयमेव गो-विषयतोऽपि सदसि जनतार्थितो जवात्।
पुष्पमुत फलमहो विदधे जन-सुप्ति-दानुपम-गान-सम्पदा॥53॥

धन्योऽमह्यत नाकिनामहित-हृद्-बाणस्समोऽजस्य यो
मध्वो ध्वस्त-दुरागमोऽग्र्य-हिमगु-श्रीः काममायामि-हृत्।
विष्णुं विश्व-जय-प्रदं स हि नमन् सेव्यं सु-सौख्यं मुदा
दाक्ष्याच्छ्री-धरमामयादि-विरही योगी सुहृत् सर्वदा॥54॥

इति भुवन-विभूषणस्य भूयांस्यविगणितानि कृतान्तराणि हन्त।
श्रवण-मनन-कीर्तनैरभीष्टं प्रति-ददतीत्यमराः प्र-कीर्तयन्ति॥55॥

इति विविध-गो-धारा-वारैर्विशारद-वारि-दो
हरि-पद-रतो विद्या-विद्युत्-प्रदीपित-दिङ्-मुखः।
भव-भय-महा-घर्मोत्तप्तं सधङ्घिप-मण्डलं
सफल-सुमन-सान्द्रानन्दं व्यधादविपल्लवम्॥56॥

इति श्रीमत्कवि-कुल-तिलक-त्रिविक्रम-पण्डिताचार्य-सुत
श्री-नारायण-पण्डिताचार्य-विरचिते
श्री-मध्व-विजये महा-काव्ये-आनन्दाङ्किते दशमः सर्गः

एकादशः सर्गः

प्रचुरान्तर-प्रवचनं फणि-राड् उप-शुश्रुवान् स-सनकादि-मुनिः।
गगनेऽल्प-दृष्ट-वपुरत्र जनैः त्वरितं निलीन-रुचिराप पदम्॥1॥

अति-चित्र-धाम्नि निज-धाम्नि रतं स-हस्र-मस्तकमनन्तममुम्। मुनयोऽभि-वाद्य विनायाभरणाः वरमन्वयुञ्जत तदाऽर्थमिमम्॥2॥
भगवत्तमस्य विफुल-प्रमतेः समयं मनो-हर-तमं जगति। महितं भवद्भिरपि लोक-पते पठतां मुहुः फलमुदेष्यति किम्॥3॥
अधिकारिणां फलमलं विदुषां भवति प्रवृत्तिरति-वीर्य-वती। इति तत्-फलं स-फल-सङ्कथनो भगवान् प्र-पञ्चयतु भूरि-दयः॥4॥
इति तैरुदीरितमुदार-मतिः वचनं निशम्य स जगाद गिरम्। शृणुताऽदरेण महनीय-तमं महनीय-पाद-समयस्य फलम्॥5॥
त्रिदिवादि लभ्यमपि नास्य फलं कथितं कृषेरिवा पलाल-कुलम्। स्व-फलं तु मुक्ति-पदमुक्ति-पदं शुक-शारदादि-परमार्थ-विदाम्॥6॥
परमागमार्थ-वर-शास्त्रमिदं भजताममानव-कला-रचितम्। व्रजतामहो परम-वैष्णवतां रतये स्व-लोकमजितो दिशति॥7॥
ननु तत्र विश्व-विभैवक-पदं प्रति-भाति पूर्ण-पुरुषस्य पुरी। उप-लभ्यते यदुपमान-पदं प्रति-बिम्बमेव मणि-वप्र-गतम्॥8॥
सित-सौध-सन्तति-रुचा स्फुरिता परितोऽरुणाश्म-गृह-पङ्क्ति-रुचिः। इह मच्छरीर-वलये लसितां अनुयाति मूर्तिमसुरासु-हृतः॥9॥
शबळा वळीक-घटित-स्फटिकद्युतिभिर्हरिन्मणि-मयी वळभी। प्रति-सद्म भाति यमुना मिळिता सित-सौर-सैन्धव-पयोभिरिव॥10॥
यदि नाभविष्यदिह विभ्रमतानियमो जनस्य निलयावलिषु। विकटा विटङ्क-कृत-पत्रि-ततिः कृतकेत्यवैक्ष्यत कथञ्चन नो॥11॥

विविधस्तुलोपगत-चित्र-पटीसु-वितान-लम्बि-मणि-दाम-गणः।
शरणान्तरेष्वधिक-पूरणतः प्र-चकास्ति विभ्रम इवावगळन्॥12॥

विमला-कृतिः प्रकृतिरेव महामणि-हेव-मय्यखिल-वस्तु-मयी।
इह सम्भवेत् सकल-कान्ति-रसः कथितोऽधिकोक्तिभिरतः कविभिः॥13॥

तदनादि-काल-मित-मुक्ति-रतेः अगणय्य-शम्भु-मुख-सङ्घ-ततेः।
नगरैर्महा-पुरमसंहति-मत् लसति प्रभोरयमहो महिमा॥14॥

भवनं विभाति भुवनैक-पतेः भुवन-त्रयाद्भुत-गुणाति-शयी।
वर-मन्दिर-प्रकर-मध्य-गतं द्विज-मण्डल-स्थ-शशिमण्डल-वत्॥15॥

स्वयमिन्दिरैव पति-मान-करी गृह-कर्म यत्र कुरुते सुतराम्।
अपि किङ्करी-दश-शती-महिता श्रियमत्र वर्णयति वेश्मनि कः॥16॥

कमला-पतिः कमलयाऽमलया कमनीयया कमल-लोचनया।
अमृताहि-राज-मृदु-भोग-गतः स्व-रतोऽपि तत्र रमते परमः॥17॥

तरुण-प्रभा-कर-सहस्र-रुचं कनकाम्बरं मणि-मयाभरणम्।
हसिताननेन्दुमरविन्द-दृशं तमरीन्द्र-धारिणमनु-स्मरत॥18॥

गणयेद् रमाऽस्य न गुणानखिलान् चतुराननश्चतुरवागपि नो।
न वयं सहस्र-वदना अपि तान् अपरोदितानति-वदेम पुनः॥19॥

विधयो विहङ्ग-पतयोऽगणिता रमणीयुताश्च फणिपेन्द्र-मुखाः।
पर-योग-भूरि-सुख-भोग-मिता अवलोक्य तं दधति मोद-रसम्॥20॥

स-चतुर्भुजा वनज-पत्र-दृशो वर-वेषिणोत्र स-पिशङ्ग-पटाः।
अरुण-प्रभाश्च तरुणाभ्र-रुचो विचरन्ति नाथ-रुचयः पुरुषाः॥21॥

भगवत्-समीपमुप-यातवतां प्रमदो न केवलमलब्ध-तुलः। अपि तस्य लोकमति-लोक-गुणं भजतां सु-दुर्लभमभूरि-शुभैः॥22॥
न भवन्ति यत्र मृति-जन्म-जराः त्रिविधं भयं किमुत दुःख-गणः। अपरं च किञ्चिदशुभं न भवेत् न गुणादि तत्-प्रभव-मूलमपि॥23॥
अनु-भूयते सुखमनन्त-सखैः सकलैरलं-मति-पदं सततम्। अपि तारतम्य-सहितैः स्व-गुरुप्रवणैः परस्परमुरु-प्रणयैः॥24॥
अति-सुन्दराः सुरभयः पुरुषाः हरि-चन्दनेन नव-चन्द्र-रुचा। चल-चारु-चामर-धरानु-चरा विहरन्ति नित्य-तरुणा इह ते॥25॥
स-विलास-लास्य-परितुष्ट-दृशो मृदु-गीत-वाद्य-मुदित-श्रवणाः। अनु-रञ्जयन्ति नव कञ्ज-दृशो रमणा अमी स्व-रमणीस्तरुणीः॥26॥
परिणायकानुप-वनाभि-मुखान् अनि निस्सरन्ति हरिणी-नयनाः। विमलाद् विमान-वलयाच्छनकैः शशि-मण्डलादिव रुचो रुचिराः॥27॥
अरुणाश्म-वर्ण-तनवस्तनवः शुभहार-सन्निभ-रुचोऽप्यपराः। हरिनील-नील-रुचयोऽत्र पराः प्रकटीभवन्ति विविधाभरणाः॥28॥
सुचिर-द्युतीर्धति सूक्ष्म-तरं स्वयमम्बरम् च खलु बिभ्रति याः। शुक-निःस्वना ध्रुवमिमा अपराः सु-पयो-धरा जल-धरावलयः॥29॥
समतीति-विद्रुम-भुवां सु-दृशां पद-पल्लवाग्र्य-नख-रक्त-रुचीः। पर-भागतः स्फटिक-कुट्टिम-भूःप्रकटीकरोति न पुरा प्रकटाः॥30॥
हरिणी-दृशां नि-वसनानि बृहत्सु-नितम्ब-बिम्ब-रुचिरोरु-रुचा। शबळ-द्युतीनि मदनस्य जगज्जय-वैजयन्त्य इति निश्चिनुमः॥31॥

कर-पल्लवैस्तरळितैर्ललितैः असकृत् क्वणत्-कनक-कङ्कणैः।

नव-रोम-राजि-वलि-वल्गु-मृदुप्र-तनूदरैरति-मनाक् तरळैः॥32॥

कुच-कुम्भ-पूर्ण-तर-कान्ति-सुधारस-शेष-बिन्दु-विसर-च्छविभिः।

वर-हार-राजिभिरुतानु-पदं परि-लोठिताभिरशनैरुरसि॥33॥

अपि लीलया कुवलयोल्लसितैःअपरैः करैः सहचरी-निहितैः।

वदनैः शुचि-स्मित-कटाक्ष-रसैः चल-कुण्डलोल्लसित-गण्ड-युगैः॥34॥

प्रगतासु तासु रणितै रशनामणि-नूपुरैरिव पुरा गदिताः।

अनु-वीक्षितुं तनु-विलासमिमं तरुणा भवन्त्यथ निवृत्त-मुखाः॥35॥

अनु-पालिताः स्वदयितैर्दयिताः कथमप्प्युपेत्य कुच-भार-नताः।

शनकैः पुनस्तदवलम्ब-बलात् किल ता विशन्ति परमोप-वनम्॥36॥

हसित-प्रसून-निकरोरु-भरप्रणमत्-सुवर्ण-मणि-सर्वतरून्।

उपगूहयन्नमृत-सिन्धु-सखः पवनो न कस्य सुखमेधयति॥37॥

वर-पारिभद्रक-सु-कल्पतरुव्रज-पारिजात-हरि-चन्दन-वत्।

सहितं समादि-पद-तानननगैः परिभूषयन्ति तदहो ऋतवः॥38॥

स्मित-माधवी-कुसुम-रम्य-तरौ नव चम्पकादि-कुसुमोल्लसितौ।

मधु-माधवौ मधुप-गीर्मधुरौ मधुजित्-प्रियान् प्रमदमानयतः॥39॥

नव-मल्लिका-स्रजमभीष्ट-तमः शुचि-सम्भवां प्रणयिनी-शिरसि।

कलयन् स्वयं न कुशलेति किल प्रतिघट्टयत्युरु-कुचावुरसा॥40॥

मधुर-स्वरास्तत-पतत्र-ततिप्रकटान्त-पङ्क्ति-धृत-नेत्र-रुचः।

शिखिनोऽनु-यान्ति हि सहस्र-दृशं जलदर्तु-लक्ष्म-निज-नृत्तमहे॥41॥

शरदोल्लसत्-कुवलयेक्षणया विकचारविन्द-रुचिराननया। प्रियया च शोभन-शुक-स्वनया रमते जनो मुखर-हंसकया॥42॥
अभिनन्दयन् हिमऋतुं सु-सखा स्फटिकाचल-च्छल-हिमाधिकृतम्। फलिनी-कुलं कुसुमयन् शिशिरो हसतीव पुल्ल-नव-कुन्द-रुचा॥43॥
हिम-शीत-वर्ष-परिताप-पुरस्सर-दोष-मूलमिह नर्तुगणः। प्रियमेव साधयति नित्यमहो न विमुक्तिमानिति विमुक्तिमताम्॥44॥
अमृत-स्रगुत्तम-फल-प्रसवान् अमृताय तत्र जनताऽर्पयति। उप-भोक्तुमप्यविधि-बन्ध-वशा प्रकृतिं प्र-याति सकलोऽपि सदा॥45॥
प्रमदाति-रेकमुप-यातवता प्रमदा-गणेन चरतोपवने। उप-गीयते स्म मधुरं मधु-जिच्छरितं स कान्त-ततिना सततम्॥46॥
ललना ललन्त्यभिवरं प्रवरा लळिता लुनन्ति कुसुमानि पराः। इतराः स्रजो वि-रचयन्ति पतीन् अनु-रञ्जयन्ति न हि काश्चन नो॥47॥
वन-लीलया विविधया मुदिताः तरुणा घनस्तन-नतास्तरुणीः। सु-लतालयेषु परिरभ्य रतिं वदनारविन्द-मधुपा दधति॥48॥
रसिकाः सुधाप्सु सरसीषु ततो रुत-नूपुरानुकृत-सारसिकाः। विहरन्ति साकमवगाह्य धवैः जलमड्डुकोत्सव-हसद्-वदनाः॥49॥
विविधा विधाय विहृतीः सलिले विकटेषु विद्रुम-तटेषु गताः। सुरभिं सुवर्णमथ वर्णकमादधते सखी-कर-गतं महिळाः॥50॥
जघनांशुकैरवयवाभरणैः कुच-कुङ्कुमैश्च कच-माल्य-वरैः। नयनाञ्जनैरपि मिथोऽब्ज-दृशां घटितैरलङ्कृतिरलं क्रियते॥51॥

तनुमध्यमा निज-गृहाणि गताः सममात्मनामसु-समैरसमैः। अमृतं पिबन्त्यसुलभं भविभिः चषकैर्महा-रजत-रत्न-मयैः॥52॥
मृदु-कम्र-शय्य-मनुरागवतां मणि-मञ्चमञ्चित-दृशोऽवसरे। अपि चोदिता अधि-रुहन्ति शनैः विनयो हि भूषयति सर्व-रसम्॥53॥
अभिकान्तमुन्नमित-कान्त-कुचा किल बध्नति स-कुसुमां कबरीम्। सुमुखी सु-लक्ष्य-भुज-मूल-वलिः परि-रभ्यते प्रणयिनाऽति-रसात्॥54॥
पृथु-वृत्त-तुङ्ग-कठिनोरसिजद्वय-वारितायत-निजान्तरयोः। भुजयोर्युगेन रमणो रमणीं परिरभ्य कोऽत्र रमयेन्न सुखी॥55॥
स्मित-फुल्लमुल्लसित-झिल्लि-लसन्मणि-कुण्डलं मृदु-कटाक्ष-पटु। निभृतो निरीक्ष्य सु-चिरं सु-तनोःप्रति-चुम्बति प्रिय-तमो वदनम्॥56॥
नतमुन्नमय्य मुख-चन्द्रमसं परिरम्भ-सम्भृत-मुदा सु-दृशः। उप-रम्यते न तरुणेन चिरं मधुराधरामृत-रसं पिबता॥57॥
रभसावपातित-पृथूरसिजः परि-रभ्य तत्-क्षण-वियात-तरः। मणितादि-सौरत-वितान-पटू रमयत्यमून् युवति-सङ्घ उत॥58॥
अति-लौकिकान् रमयतो रमणान् रमयन्त्यलौकिक-गुणा ललनाः। अनु-रूप-रूपमति-लोक-सुखं तदलौकिकं निधुवनं लसति॥59॥
न रतिः श्रमादि-खचिता नियमाद् विरह-व्यथाऽपि न वधू-वरयोः। प्रतिकामिनी-प्रणयतः कलहो न समस्ति दोष-रहिते हि पदे॥60॥
सुख-संविदात्मक-तया वपुषां सुरभित्वमेव बहिरन्तरपि। हरि-धाम्नी दम्पति-गणस्य ततो ननु मान्यतेऽपि मुनिभिः सुरतम्॥61॥

श्रृणुताप्यलोक-विषयं विषयं सकलस्य मुक्त-निकरस्य दृशाम्।
वपुरिन्दिरापतिरमन्द-रसं ननु सुन्दरं प्रकटयत्यनिशम्॥62॥

मणि-राजि-राजित-महा-मकुटं शिति-कान्त-कुन्तळ-सहस्र-तयाम्।
अळिकार्द-चन्द्र-विलसत्-तिलकं श्रवणोल्लसन्मकर-कुण्डल-युक्॥63॥

परि-पूर्ण-चन्द्र-परि-हासि-मुखं जलजायताक्षमरुणोष्ठ-पुटम्।
हसिताव-लोक-ललितैरतुलैः अभि-नन्दयत् प्र-णतमात्म-जनम्॥64॥

नव-कम्बु-कण्ठमहिमांशुमहोमहिमोपलेन्द्र-वर-हार-धरम्।
रमणीय-रत्न-गण-विद्ध-लसद्वलयाङ्गुलीयक-वराङ्गद-वत्॥65॥

रवि-चक्र-रुक्-प्रकर-चक्र-करं विधु-बिम्ब-कम्बु मधुराम्बुरुहम्।
ज्वलन-ज्वलद्-गदमुदार-धनुः पृथुवृत्त-हस्तमति-ताम्र-तळम्॥66॥

वर-पीवरांसमधि-राजदुरोमणि मण्टपाग्र्य-विलसत्-कमलम्।
स-जगद्-द्वि-सप्तक-तनूदरकं शुभ-नाभि-कञ्ज-गत-काळि-नुतम्॥67॥

अतिकान्त-काञ्चि-पद-काञ्चि-मिलत् तपनीय-भङ्ग-रुचि-पिङ्ग-पटम्।
वर-हस्ति-हस्त-सदृशोरु-युगं क्रम-वृत्त-चारु-तर-जङ्घमुत॥68॥

वर-नूपुरं परम-रुक्-प्रपदं नव-विद्रुम-द्युति-नखावलि-मत्।
अरि-वारिज-ध्वज-कळङ्क-लसत्पद-पांसु-पावित-जगत्-त्रितयम्॥69॥

निखिलागमावगमितैरमितैः सुख-संविदादिभिरनन्त-गुणैः।
प्रपदादि-कान्त-सकलावयवाकृतिभिः- सदैक्यवददोष-लवम्॥70॥

अधिकारिणां गुण-विशेष-वशाद् द्वि-पदाद्यनन्त-चरणान्त-तया।
अतिभासितं घन-गुणाप-घनैः इतरैश्च तत्तदुचितै रुचितैः॥71॥

नव-भानु-भाः कनक-कान्ति परं वर-हार-हारि-हरिनील-हरित्।
शबळ-प्रभादि-विविध-द्युतिमत् सुख-बोध सौरभ सु-रूप-गुणम्॥72॥

आश्चर्यरत्नेष्वधिकं जगत्रये-ऽप्याश्चर्यमाश्चर्यमहो मुहुर्मुहुः।
सौन्दर्य-सारैक-रसं रमा-पतेः रूपं तदानन्दयतीह मोक्षिणः॥73॥

इज्यते यज्ञशीलैः स यज्ञः प्राज्ञ-मध्ये परः प्रोच्यतेऽन्यैः।
गीयते गेय-कीर्तिः सु-गीतैः विध्यबद्धैः सदाऽऽनन्द-सान्द्रैः॥74॥

वैकुण्ठे ते श्री-विशेषा जनानामत्याश्चर्यं चित्त-वाचामभूमिः।
वैकुण्ठेते श्री-वि-शेषाज-नानामुक्त-श्लाघ्ये युक्तमेतादृशत्वम्॥75॥

यं-यं सुखी कामयतेऽर्थमत्र सङ्कल्प-मात्रात् सकलोऽपि स स्यात्।
इत्येव वेदा अपि वेदयन्ति मुक्तिं ततः को विभवातिरेकः॥76॥

महानन्द-तीर्थस्य ये भाष्य-भावं मनो-वाग्भिरा-वर्तयन्ते स्व-शक्त्या।
सुराद्या नारान्ता मुकुन्द-प्रसादाद् इमं मोक्षमेते भजन्ते सदेति॥77॥

इति श्रीमत्कवि-कुल-तिलक-त्रिविक्रम-पण्डिताचार्य-सुत
श्री-नारायण-पण्डिताचार्य-विरचिते
श्री-मध्व-विजये महा-काव्ये-आनन्दाङ्किते एकादशः सर्गः

द्वादशः सर्गः

अत्रानन्त-स्वान्त-वेदान्ति-सिंहे मुख्या-व्याख्या-निस्वने जृम्भमाणे।
सद्योमाद्याद्-वादि-दन्तीन्द्र-भीमे भेजे क्षोभो मायि-गोमायु-यूथैः॥1॥

सम्भूयामी चोळ-ज-द्वीपि-पुर्योः पार्श्वे पापा मन्त्रयामासरुग्राः।
सासूया भू-भूषणे वायु-देवे मूढा यद्वद् धार्तराष्ट्रान्तिके प्राक्॥2॥

सन्मात्सर्यं बद्धमूचेऽशुभानां वाचाऽलोलं कोपि गां धारकस्य।

मध्ये तेषां नीच-नीत्या समानो वाचालोऽलं कोऽपि गान्धारकस्य॥3॥

एकं तत्वं वष्टि माया-मयीयं वाक्यैः प्राच्यैरप्यवाच्यं विधत्ते।

पूर्वाऽपूर्वाहन्त दौर्घट्य-भूषा चित्रं-चित्रं दर्शनाचार्य-नीतिः॥4॥

मर्त्यामर्त्यामर्त्य-विद्विट्-पुरोगं विश्वं दृश्यं विप्र-चण्डाल-पूर्वम्।

भेदापेतं भेदि मान्यैः समान्यैः साधीयः कः साधयेत् तामलब्ध्वा॥5॥

सत्यं सत्यं व्यावहार्यं विधत्ते सर्वं मोहे सर्व-निर्वाहिणी सा।

ज्ञाने जाते दग्ध-वस्त्र-प्रतीतं पक्के तस्मिंस्तप्त-लोहात्त-वार्वत्॥6॥

ज्ञानि-श्रेष्ठ-श्रेष्ठ-विज्ञानि-वर्गे नैर्गुण्यः-स्थे साम्प्रतं नाथ-भूताः।

आक्रन्दं मे हन्त शृण्वन्तु सोऽयं हा-हा माया-वाद उत्सादमेति॥7॥

भ्रष्टा भाट्टा न प्रभा-कृत्-प्रभाऽभूत् त्रस्ता माहायानिकाद्याश्च यत्र।

दुर्गं माया-वाद-सत्रं दिधक्षुः नोपेक्ष्या नस्तत्व-वादाग्नि-जिह्वा॥8॥

यं-यं प्रापद् भूरि-चित्तः प्रदेशं तस्मात् तस्मादागतेरन्तरायः।

प्रत्यज्ञायी व्यक्तमार्येण सोऽपि प्राप्नोत् पार्श्वं ही वयं भाग्य-हीनाः॥9॥

प्रश्नः पृष्टः खण्ड्यते तेन नूनं युक्तां युक्तिं व्यक्ति चासावखण्ड्याम्।

वादि-व्रातं लज्जयेन्नो विशेषाद् अक्षेप्तेति श्रूयते किं नु कुर्मः॥10॥

प्राच्यं शास्त्रं यत् स-पादं तु लक्षं वाक्येनैकेनाऽक्षिपद्धर्ष-तीर्थः।

इत्थं पान्थैर्वर्णितं शृण्वतः प्राग् युष्मान् प्रापाद् दूयमानं मनो मे॥11॥

वेद-व्यासे न्वेष वेदो न मूर्तो दिव्या मूर्तिर्यस्य सा सु-स्मितस्य।

तद्-द्रष्टृणां चेति वाणी-कृपाणी नूनं माया-पक्ष-मूलं छिनत्ति॥12॥

अक्लिष्टं तत्-सूत्र-भाष्यं बलीयोमानोपेतं का क्षतिर्नस्तथा चेत्। आस्माकाः केऽप्येवमुक्त्वाविलज्जाः लज्जा-सिन्धौ दुस्सहेमज्जयन्नः॥13॥
तस्य व्याप्तैः शिष्य-जालैस्तु गौणैः संसत्-सिन्धौ शङ्ख-चक्रादि-भृद्भिः। मा गृह्येरन् विश्व-सत्त्वान्तराणि क्षेमास्त्यै नस्तत्र नीतिं विधत्त॥14॥
गौणैस्तर्कैर्गौण-वाक्याभि-गुप्तैः गौणीं बुद्धिं वर्द्धयन्ते नृणां ते। हंसानां नो वाग्-विघाता-प्रवीणाः सिन्धुं भूयो-वारि-वर्षैरिवाब्दाः॥15॥
बाहुल्येन ह्येतदुक्त्वा खलु द्राग् एते विश्वं प्राप्नुवन्ति प्रकामम्। अस्मिन्नस्मद्-दर्शनापाय-काले यद्वल्लोकापाय-काले लयापः॥16॥
आ-कर्ण्येत्थं तस्य वाणीमथान्यो मानी तेषां मानिनां चित्त-वेत्ता। स्वानां चेतो नन्दयन् मन्द-चेताः दृष्टामुच्चैर्वाचमाचष्ट कष्टः॥17॥
तेजः-शङ्का-मात्रतो यद् विलीनं धिग् भीरूणां मानसं मान-हीनम्। एकान्तेन प्राप्त-तेजो-विलीनम् स्थेयो यस्माद् भाति हैयङ्गवीनम्॥18॥
येषां विद्या शाङ्करी शङ्करी नो देवादीनां बाध्यतां साधयन्ती। शौक्रीवालं लज्जयेद् देव-पूज्यं तेषामेषां सन्निधौ को विषादः॥19॥
यद्यद्वैतं कर्कशैर्गौण-तर्कैः रुद्धं साध्यं नैव भात्यस्तु तावत्। षट्कर्म-क्षौर्दिव्य-मन्त्रौषधाढ्यैः एतैर्गुप्तान् नो विजेता हि कश्चित्॥20॥
यद्यप्येवं न ह्युपेक्ष्वो विपक्षः किन्तु प्राप्तो नाधुनाऽऽक्रन्द-कालः। अप्यद्वन्द्व-स्वात्म-बोध-प्रतीतैः आचार्यैर्यच्छङ्क्यते शङ्कराद्यैः॥21॥
पारम्पर्येणाऽगतं तत्व-शास्त्रं हन्तोत्सन्नं नूतनेनेत्युदीर्य। तेषां दोषा वर्णनीया विदग्धैः सन्तोऽसन्तोवाऽपि मध्यस्थ-लोके॥22॥

स्वाभिप्रायो ब्रह्मवत् स्यादवाच्यो माया-शक्त्या सर्व-निर्वाह-सिद्धिः।

इत्थं नीत्या शास्त्र-नीत्येव भाध्यः सर्वो लोकः स्वात्मनो यः परः स्यात्॥23॥

ग्रामे-ग्रामे वार्यतां माननैषां पूर्वं-पूर्वं साम-पूर्वैरुपायैः।

सं-प्राप्तानां मान-भङ्गाय कार्यं ग्रन्थाकर्षाद्युद्यतैरस्मदियैः॥24॥

इत्याद्येते कार्यमालोच्य काले चक्रुर्वक्राश्चक्रि-भक्त-प्रतीपम्।

योग्यामङ्कुं तेऽन्यथा स्युः कथं वा दुःखोग्रांभस्यन्ध-तामिस्त्र-सिन्धौ॥25॥

व्रत्याकारं वासुदेव-द्विषं ते प्राज्ञं-मन्यं पुण्डरीकाभिधानम्।

वाद-व्याजाक्षेप-कामाः कु-मन्त्रात् चक्रुर्यत्तं रूप्य-पीठालयेऽमी॥26॥

यद्वत् सिंहं ग्राम-सिंहोऽशुचीच्छो हंसं काको यद्वदेवैक-दृष्टिः।

यद्वन्मायी भूरिमायस्तरक्षुं तद्वद् विद्वद्-वर्यमाह्वास्त मूढः॥27॥

अप्यल्पोऽसौ न ह्युपेक्षाम्बभूवे लोलात्मेवादक्ष-पक्षः पतङ्गः।

मध्वेनाहो दुस्तरेणा स्व-भावात् तेजो-राजी-राजितेनाग्निनेव॥28॥

मानैर्मान्यैर्भासमानोऽसमानैः अक्षिप्यैनं स्वं मतं साधयित्वा।

प्रीत्यै विष्णोरुत्तम-प्रीति-तीर्थो वेद-व्याख्यां वेद-वेदी चकार॥29॥

आम्नायं ये पेठुराम्नाय-पूर्वं प्राप्ता विप्रस्तत्र कौतूहलेन।

पर्यासीनास्तावदाचार्य-वर्यं प्रेक्ष्यं प्रेक्षांचक्रिरेऽनेक-सङ्घाः॥30॥

उक्ताङ्गेभ्यः कादिकान् व्यञ्जयन्तं तत्-तन्मात्रा-व्यञ्जनादौ प्रवीणम्।

तिस्त्रोऽवस्थास्तद्-गुणैर्भावयन्तं देवा दृष्ट्वा ह्यस्मरन् देव-देवम्॥31॥

आदौ ह्रस्वत्वेन वत्सानुसृत्यां मात्रा-पादौ वर्तयन् दृश्यमानः।

कुर्वन्नन्याश्चाग्र्य-रूपा विवृत्तीः गोविन्दश्रीरास गोविन्दभक्तः॥32॥

मङ्गल्याङ्ग-व्यक्त-भाव त्रि-लोकीं रङ्गारूढा विस्मयं प्रापयन्ती। कृष्णेवान्या मान्य-विन्यास-पादा रेजे माध्वी सुस्वरा वेद-वाणी॥33॥
गाम्भीर्याद्यैर्युक्तमौदार्य-कार्यैः नाना-नाद-श्लाघ्यमुच्चारणं तत्। शीक्षा-शिक्षा-लक्षणानां हि लक्ष्यं मान्यं मन्ये धन्य-बुद्धेरतुल्यम्॥34॥
काल्पीः क्लृ प्ती व्यंञ्जयन् छान्दसीश्च व्यक्तं शाब्दं शास्त्रमुद्भाव्य भूयः। स व्याचख्यावुक्त-नैरुक्त-मार्गो ज्यायान् ज्योतिर्वेदिनां वेदमित्थम्॥35॥
श्रौते व्याख्योच्चारणे चारुणी ते मादृग्-देही वर्णयेदस्य को नु। वागीशानैर्वाग्विहङ्गेन्द्र-जीवैः भूयाश्चर्यैर्वर्णिते ये प्रणम्य॥36॥
छन्दस्सार्थं सार्थमत्रामुनेत्थं प्रोक्तं श्रुत्वा ब्राह्मणा ब्रह्मणेव। सर्वे सौम्या जिष्णु-जिज्ञासयाऽमी प्राप्य प्रोचुश्चित्र-कायाभिधानम्॥37॥
प्राज्य-प्रज्ञः प्राज्यया प्रज्ञयाऽसौ हन्तावोचन्मन्त्र-वर्णाभिधेयम्। तत्-प्रत्यर्थी प्रार्थ्यते वक्तुमेतत् प्राज्ञास्माभिः श्रोतुकामैर्भवांश्च॥38॥
इत्युक्तस्तैरेष विस्तारि-बुद्धेः प्राप्तुं साम्यं सम्प्रवृत्तो दुरात्मा। हास्योऽत्राभूद् वासुदेव-प्रभार्थी यद्वत् पूर्वं पौण्ड्रको वासुदेवः॥39॥
आङादेशादुत्तरं रादि-शब्दं श्रुत्वा नारेत्युक्तवन्तं पदं तम्। व्याख्या-लौल्यादैतरेयादि-सूक्ते पृथ्वी-देवा निन्दनीयम् निनिन्दुः॥40॥
शार्दूलाख्यां प्राप्य सम्भावितः प्राग् लोके धूर्तो मायि-गोमायुरेषः। वादी-द्वीपि-ध्वंसिनं मध्व-सिंहं प्राप्तो हीत्थं शब्द-शेषो बभूव॥41॥
कृष्णाभीष्टा शास्त्र-विस्पष्ट-संज्ञा या स्वीया श्रीः पालिता सद्-द्विजेन। पद्माख्यासत्-सैन्धवेनाऽहृतां तां शुश्रावाग्र्यानन्द-तीर्थाख्य-पार्थः॥42॥

तूर्णं तीर्णादभ्र-मार्गोऽथ सार्यः सम्प्राप्तोऽसौ गो-गणैर्भीषयित्वा।

संयम्यान्तर्यान्तृ-कामेन हास्यंसम्प्राप्त-श्रीर्निर्जितं तं जहास॥43॥

दुष्टात्माऽसौ भद्रमेकाकिनं यः क्षेप्तुं हेतुः सौख्यदाख्यं बभूव।

हर्यंशोऽयं तं न चक्षाम भूयः तोके सन्ने सूकरं केसरीव॥44॥

तस्य त्रासात् पृष्ठतस्तिष्ठतोऽभूत् क्षेमापेक्षी यो जनः प्राग् जितोऽपि।

मध्येऽन्येषां गो-ततीसत्-प्रयुक्ताः सोऽद्यजिष्णुः पञ्च-षैर्गोविशेषैः॥45॥

विष्णोर्भूयः शोभयद्भिः पदान्तं पारम्पर्येणेर्यमाणैरवार्यैः।

गो-व्रातैस्तं दारयित्वा न्यगृह्णात् कञ्जाख्यानं सिन्धुपं मध्व-पार्थः॥46॥

अस्तामास्तामेष वो विश्व-मोषो रे-रे-माया-वादि-चोरा द्रवेत।

द्रष्टा-द्रष्टा निग्रहीता ध्रुवं वः प्राप्तः कालो द्राग् गुहान्तं प्रवेष्टुम्॥47॥

तेजो विद्वच्चक्र-चन्द्रस्य लीनं विध्वस्तालं वादि-नक्षत्र-लक्ष्मीः।

विश्व-व्याप्तं यत् तु तद्दीप्ति-मूलं युष्मत्-प्रेष्ठं तन्निरस्तं तमश्च॥48॥

पूर्वाशामा-पूर्य-विश्व-प्रकाशी गो-सन्दोहैः सप्त-विद्याख्य-वाहः।

युष्माभिः किं नैक्षि देदीप्यतेऽसौ देवः साक्षात् सर्व-वित्-सर्व-दीपः॥49॥

सर्वाधारं ब्रह्म-संज्ञं विहायो रम्याकारं शारदेन्दीवराभम्।

सन्निर्णीतं गुण्यलं शब्द-भेदैः मध्वादित्यं संश्रितं कोऽपिधत्ते॥50॥

विधावत-विधावत त्वरितमत्रि-वादासुरा

अदभ्र-धिषणाभिधो नर-हरिर्हि जाज्वल्यते।

स युक्ति-नखरैःखरैर्मुखर-मूर्ख-दुःखाङ्कुरैः

विदारयति दारुण-प्रवचन-प्रणादोऽप्रियान्॥51॥

धत्ते रूपाण्यनन्तान्यपि भुवन-पते-र्यो हृदाऽप्येक-पक्षो
दक्षःसञ्चोऽखिलेभ्योऽप्यमृतमिह ददौ केवलं यो न मात्रे।
पक्षि-श्रेष्ठोऽपर सन्नमित-मति-पदोऽसम्पदे स्यादयं वो
मा दर्पं मायि-सर्पा भजत-भजत तास्ता गुहा द्राग् द्वि-जिह्वाः॥52॥

वेद-त्राता-सुदर्शनः परिलसत्-तर्काख्य-शङ्ख-ध्वनिः
विभ्राजिष्णु-पुराण-संहति-गदः श्लोकौघ-शार्ङ्गान्वितः।
सत्-सूत्रेष्वितिहास-नन्दक-चणो मध्वाख्य-नारायणः
प्राप्तो वो नि-जिघृक्षया द्रवत हे मायावि-देव-द्विषः॥53॥

इति-नि-गदति माया-वादि-विद्वेष-वेषे
शुभ-जन-निकरे स्वारामतोऽस्मात् प्रयातः।
न्यवसदमर-धिष्ण्ये प्राग्र-वाटाभि-धाने
गुरु-मतिरभि-नन्दन् देवमानन्द-मूर्तिम्॥54॥

इति श्रीमत्कवि-कुल-तिलक-त्रिविक्रम-पण्डिताचार्य-सुत
श्री-नारायण-पण्डिताचार्य-विरचिते
श्री-मध्व-विजये महा-काव्ये-आनन्दाङ्किते द्वादशः सर्गः

त्रयोदशः सर्गः

पृथु-दर्शनमुत्थितं कृतार्थं पृथिवी-भृत्-प्रणतिं गृहीतवन्तम्।
निज-शिष्य-मुदेऽथ सह्यमाप्तं पुरुषः कश्चिदुपाययौ कदाचित्॥1॥

भगवानिह नः स्व-किङ्कराणां अचिरेणाऽव्रजतादनुग्रहाय।
इति कार्य-चिकीर्षयाऽऽर्थयत् त्वां नृप इत्यभ्यधितैष तं प्रणम्य॥2॥

अथ माघवतीमपास्य काष्ठां व्रजता प्रैधित-तेजसा प्रतीचीम्। परिशोधयता स्व-पाद-सङ्गात् पृथिवीं प्राज्ञ-दिवाकरेण रेजे॥3॥
अशुभानप-हाय-मायी-जुष्टान् अधमाद्रीनिव गोत्र-निम्नगौघैः। सु-जनैस्तरसाऽभि गम्यमानः परम-स्नेहतया क्रम-प्रसन्नैः॥4॥
सुमनः-फल-शोभिनोऽत्र पुंसो नमयन् गोभिरनोकहानिवोच्चान्। अपि भङ्गमुपानयन्ननम्रान् दृढ-भावादपरानवार्य-वीर्यः॥5॥
गमनोत्सव-विस्मितैर्निषेव्यो विविधैर्जानपदैर्जनैरजस्रम्। परिसृत्वर-कीर्तरार्ति-मुक्त्यै पुरुषैर्दूर-भुवश्च गम्यमानः॥6॥
अमरैरमरानुगैर्मुनीन्द्रैः अपरेक्षाविषयैश्च सेव्यमानः। हरि-पाद-सरोज-सङ्ग-सारो भुवने पावन-पावनो निकामम्॥7॥
अयमप्रति-वारणः प्रयाणे परमानन्द-सु-तीर्थ-सूरि-राजः। विबभावति-वेलच्छ-रूपः सुर-सिन्धोरिव सन्तत-प्रवाहः॥8॥
समयेन गतोऽमहीयसाऽसौ विषयं स्तम्भ-पदोप-सर्जनाख्यम्। मदनाधिपतेः सु-धाम धाम प्रविवेशाखिल-लोक-वन्दनीयम्॥9॥
क्षणदामिह तावदूषिवांसं विहिताहर्मुख-योग्य-योगमेनम्। गमनोद्यम-लक्षणैरजानन् गमनायोद्यतमाशु शिष्य-सङ्घाः॥10॥
पुरतो विसृताः समाधि-शुद्ध्यै यतयस्तत्र पटीः कषाय-वेषाः। सहसो दहरन् स्व-योग्य-मुद्रायुत-दण्डादिक-धारणोद्यमेन॥11॥
अव-धार्य विशेषकारि-शङ्खप्रकटाङ्कान् सु-धिया गतार्द्र-भावान्। लसिता तुळसी-स्रगस्य कण्ठे हरि-निर्माल्यतयोचिता न्यधायि॥12॥

यत-धीर्गुरु-चक्रि-मूर्ति-पूर्णं यत्-निश्वास-वचा विशोध्य पाणी।
गुण-कुण्डल-मण्डितं विमानं गुण-बन्धं कवचावृतं बभार॥13॥

स-कमण्डलु-मण्डलावलम्बं स्वयमेवालघु-पुस्तकादि-भारम्।
युव-शिष्य-गणो-दधे न-यत्नात् न हि दाक्ष्यस्य समो गुणोऽपरोऽस्ति॥14॥

अति-सम्भ्रमतः परि-भ्रमन्तं भर-दामानवलोकिनं चिराय।
अनुयोग-परं मुहुः प्रमत्तं जहसुर्नूतन-शिष्यमत्र केचित्॥15॥

अथ तत्-क्षण-घट्टितोरु-घण्टाघन-नाद-व्यपदेशतः परेण।
अमित-प्रमतिः प्रचोदितोऽसौ इति निर्यत्सु निजेषु निर्जगाम॥16॥

धृतमातप-वारणं वरेण्यं व्रति-राजं तमुपर्युपर्युदारम्।
उदयन्मिहिरोपरिष्ठ-पूर्णद्विज-राज-श्रियमाययावभूताम्॥17॥

भुवन-त्रय-धारिणं मुकुन्दं दधदन्तः स दधे गुरुः स्वयं च।
अपि केनचिदित्यदो न चित्रं ननु स प्राण-पतिर्बभार तं च॥18॥

यतयो गृहिणोऽथ वर्णि-मुख्याः श्रुतिगास्त्यक्त-निषिद्ध-काम्य-भावाः।
इह मूर्ति-धरा इव स्व-धर्माः शत सङ्घाः शत-सङ्घमन्वगच्छन्॥19॥

परिवार-जना-न मार्ग-दुःखं प्रययुः पूरुष-रत्नमीक्ष्यमाणाः।
इति नाद्भुतमस्य हि प्रयान्ति स्मृति-मात्राद् भविनो भवापवर्गम्॥20॥

मदनेश्वर-वल्लभ-प्रदेशे प्रभुमायान्तमथाभ्यपद्यत द्राक्।
जयसिंह इमं नृ-सिंह वर्यः शुभ-धीः स्तम्भ-विशिष्ट-सिंह-नामा॥21॥

अवतीर्य पुरैव वाहनात् स्वाद् अपि मार्गादपसार्य सैनिकान् सः।
सह कैश्चन भू-सुरैरवाप्तः त्रिजगत्-पूज्य-पदान्तिके ननाम॥22॥

पृथिवी-पतिनाऽनु-गम्यमानो विनायाद् भक्ति-रसार्द्र-मानसेन। अचिरेण स विष्णु-मङ्गळस्य प्रययावायतनोत्तमस्य पार्श्वम्॥23॥
नरदेव-दिदृक्षया समेता उभय-ग्राम-जना-जनाः परे च। उपयान्तमनन्त-मानसं तं मुहुरैक्षन्त कुतूहलाब्धि-मग्नाः॥24॥
पुरतो मधुर-स्वनैर्वदद्भिः स्वकृताः कर्ण-सुखा मुकुन्द-गाथाः। धृत पङ्कज-बीज-चक्र-चिह्नैः कृत-नृत्यैश्चतुरैर्निषेव्यमाणम्॥25॥
कलिताञ्जलिना स्फुटानु-यातं जन-सम्बाध-सहेन भूमि-भर्त्रा। करुणाविषयं चिकीर्षुणा स्वं व्रजता किङ्करतामकैतवेन॥26॥
इदमित्थमितीक्षणैर्नराणां अपरिच्छेद्य-महिष्ठ-धाम-रूपम्। अधिकं धरणीमलं-चिकीर्षुं स्फुटमुद्यन्तमिव द्यु-नाथमन्यम्॥27॥
अशनैः शनकैरिवाऽव्रजन्तं युव-सिंह-प्रवर-प्रगल्भ-यानम्। अति-पाटल-पाद-पल्लवाभ्यां अवनीं पावनतामलं नयन्तम्॥28॥
नख-निर्जित-पद्म-राग-रागं वर-कूर्म-प्रपदं निगूढ-गुल्फम्। सुर-वर्य-कराग्र-सेव्य-जङ्घं द्विरदोदार-करोपमोरु-युग्मम्॥29॥
शुभ-शुद्ध-नितम्ब-बिम्ब-राजन्नव-कौशेय-विशेष-बाह्य-वस्त्रम्। तनु-कुक्षि-गळाळिकेषु रेखात्रितयेन प्रकटेन शोभमानम्॥30॥
मृदु-सूक्ष्म-घनारुणाविकाच्छप्रकट-प्रावरेणेन भासमानम्। अति-नूतन-तिग्म-भानु-भासं निकरेणेव सुवर्ण-सानुमन्तम्॥31॥
पृथु-वक्षसमुन्नतांस-भित्तिंगुरु-वृत्तायत-हृद्य-बाहु-दण्डम्। परमारुण-पाणि-पल्लवान्तःस्फुरितोर्ध्व-ध्वज-लाञ्छनादि-मन्तम्॥32॥

परि-पूर्ण-शशाङ्क-बिम्ब-शङ्काविषयं प्राक् सहसाऽवलोकनेन। अकळङ्क-तया परं विविक्तं वदनं बिभ्रतमच्छ-विभ्रमाब्धिम्॥33॥
अतिसुन्दर-मन्द-हास-राजन् नव-कुन्दाभ-रदं शुभारुणोष्ठम्। कमळायत-लोचनावलोकैः अपि लोकान् सकलान् प्र-हर्षयन्तम्॥34॥
अति-भासुर-कर्ण-भासित-श्रीतुळसी-गुच्छमतुच्छ-कान्ति-गण्डम्। भुवन-त्रय-भूत्यभूति-दाने चतुर-भ्रू-वर-विभ्रमं सु-मौलिम्॥35॥
सकलावयवान् स्फुटं मिमानाः प्रतिमा-लक्षण-लक्षणाय लक्ष्यम्। चतुरा विदधुर्यदीय-गात्रं स सु-लक्ष्म्येत्यधुना निगद्यते नो॥36॥
अति-लोल-दृशां समीक्षितुं स्वं जन-सम्बाध-भयेन दूर-भाजम्। समदर्शयदूर्ध्वमोरसोऽसौ दययैवोरु-जनौघ-मध्यगोपि॥37॥
स-विकास-दृशां कृताञ्जलीनां जनतानां परमादरान्नतानाम्। वलयेन वृतः प्रियं मुरारेः प्रविवेशाऽयतनं प्रबर्ह-बोधः॥38॥
विविध-प्रभु-मध्य-सन्निषण्णो नर-देवेन समं स गूढदेवः। विबभावुडुराडिवोडु-मध्ये सह मह्यास्तनयेन पूर्ण-बिम्बः॥39॥
अवदत् स कथां रथाङ्ग-पाणेः भगवान् भागवते भवाप-हन्त्रीम्। अनुकूल-गुण-स्वरादि-भाजा निज-शिष्य-प्रवरेण वाच्यमाने॥40॥
कथनं तदुदार-धैर्य-सारं मधुरं पुष्कल-भाववत् प्रसन्नम्। विदुषोऽविदुषोऽपि शृण्वतोऽलं व्यधिताऽनन्द-रसाम्बुधौ निमग्नान्॥41॥
गमनासन-सङ्कथादि-लीलाः स्मृति-मात्रेण भवापवर्ग-दात्रीः। कथमप्यमराः प्रपञ्चयेयुः ननु मध्वस्य न मादृशोऽल्प-बोधाः॥42॥

सु-तपः-कवितादि-सद्-गुणानां लिकुचानां कुल-जोऽङ्गिरोन्वयानाम्। अभवद् गुह-नामको विपश्चित् कवि-वर्योऽखिल-वादि-वन्दनीयः॥43॥
दयिताऽस्य सती गुणानुरूपा विधि-वीर्येण मुहुर्मृत-प्रजाऽपि। अभजद् भुवन-प्रभू हरीशौ सुत-कामा वसुदेव-सूनु-भक्ता॥44॥
परमेश्वरयोः प्रसाद-योगात् सुत-रत्नं तदसूत सूरि-पत्नी। परिषत्-पद-पट्टनेषु नार्घो विविदे यस्य समः परीक्षकाग्र्यैः॥45॥
वदनेन्दुमवेक्ष्य नन्दनस्य स्व-कुलोत्तारण-दक्ष-लक्षणस्य। कृत-कृत्य-तया क्रियाः प्रकुर्वन् कविराख्यादुचितां त्रि-विक्रमाख्याम्॥46॥
कळ-भाषण एव सूरि-पोतः कविरासीदनवद्य-पद्य-वादी। अव-भाति ननु प्रभा-प्रभावी भगवान् बालतरोऽपि तिग्म-भानुः॥47॥
सकलाङ्ग-युतावभात-शाखः समये प्राप्त उदार-पक्षि-सेव्यः। स ससर्ज सदध्व-गोपकृत्यै लिकुचः काव्य-फलं रसाभि-रामम्॥48॥
प्रति-पादितमात्मना यथार्थं पृथु-माया-समयस्य दुर्घटत्वम्। स्व-गुरौ परि-हर्तुमक्षमेऽपि श्रुतवांस्तं स वयस्य-बोधितोऽलम्॥49॥
भगवत्युदिते स-गो-विलासे वटु-भावं त्यजति त्रि-विक्रमाख्ये। अपि भानु-पुरस्सराः समस्ताः प्र-ययुः कीट-मणि-प्रभवत्वमाशु॥50॥
अतिदक्ष-मतिं सपाद-लक्षे समये मायि-जनस्य-युक्ति-शूरम्। महितं हि मही-तळे महिम्ना जनको नन्दनमब्रवीदुपांशु॥51॥
शृणु वाचमिमां विचारितार्थां न कलौ निर्गुण-भावना सुखाय। इति गौण-विमुक्तये गुणाढ्यं भज देवं वसुदेव-सूनुमेव॥52॥

इति तात-वचो निशम्य किञ्चित् तरळात्मापि विचार्य शास्त्र-सारम्।
परमेव स पारमारुरुक्षुः विगुणोपास्तिमुपाश्र्णोत् परेभ्यः॥53॥

निज-धर्म-रतो गृहि-प्रबर्हः कलि-कालाकुलितान्तरोऽपि हन्त।
नितरां निशितात्मना निसर्गात् स्फुटमालोचयदित्यसौ कदाचित्॥54॥

रचितं ननु सूत्रमत्र मानं विदुषा सत्यवती-सुतेन साक्षात्।
अपरस्पर-सङ्गतानि भाष्याण्यपि सर्वाणि न मानतां व्रजेयुः॥55॥

यदि तेषु निराग्रहान्तराः स्मः सु-घटं नोप-लभामहे हि किञ्चित्।
न तथाऽपि परम्परोपयातं न पठामः प्रणयेन शाङ्करीयम्॥56॥

घटनोपनिषत्सु नाल्प-बुद्धे सुघटेत्यभ्युपगम्य चिन्तयामः।
न विमुक्तिमपैति कोऽपि मुक्त्वा समयोक्तामिह यमामिमामुपास्तिम्॥57॥

विततः सुख-सच्चिदद्वयात्मा समुपास्यो विहितो हि तत्व-विद्भिः।
स च नावयवी निरूप्यते चेद् द्युति-मात्रं च न हीत्यदो रहस्यम्॥58॥

यदि चेदृगुपास्यतेऽस्य रूपं तिमिरत्वेन वि-भाति पारिशेष्यात्।
फलमप्यथ मुक्तिरीदृशी स्याद् इति नो नैव धिनोत्युपास्तिरेषा॥59॥

अथ वेद-पुराण-भारतानि स्वयमालोच्य यथावबोधमत्र।
गुणवन्तमुपास्महे मुकुन्दं स्मृति-धर्मान् स्फुटमा-चरन्त एव॥60॥

अव-धार्य यदेति कार्यमार्यः स विवेकादुप-चक्रमे वि-धातुम्।
परि-पूर्ण-मतेर्जगत्सु कीर्तिं परि-पूर्णमश्रृणोत् तदा वि-शुद्धाम्॥61॥

वि-हिनस्ति हि नो जनोऽतिवाग्मी समयं कोऽपि परम्परोपयातम्।
क्षिप तं त्वमुदार-युक्ति-शूरो न परे तत्र समर्थतां व्रजेयुः॥62॥

तव वेद-नदीर्विगाह्य भूयः समयाम्भोधिषु कुर्वतो विहारम्।
नव-काव्य-रस-प्रियस्य वादिद्विरदेन्द्र प्रति-वारणो न जज्ञे॥63॥

उप-याहि यशः शशाङ्क-गौरं निज-यूथस्य भयं निराकुरु त्वम्।
अधुना विधिनोप-पादितं तं प्रति-वादि-प्रति-वारणं निवार्य॥64॥

इति मायि-जनेन तत्र-तत्र स्व-जनत्वेन स तावदर्थ्यमानः।
अनुकूल-वचा महिष्ठ-मानो मनसा संशयमाप संशय-च्छित्॥65॥

शित-मध्व-वचः-सृणि-प्रयोक्तृन् पुरुषानेष विषादयन् कवीभः।
विविधोत्तर-धूळि-पातनेन प्रतिघेनाधिमन्धयाञ्चकार॥66॥

क्षणदासु विचक्षणः स वीक्ष्य प्रचुर-प्रज्ञ-मनोज्ञ-शास्त्र-सारम्।
अपराविधितः प्रसाद-गर्भं विदधे विस्मयमान्तरं महान्तम्॥67॥

विधितवान् व्यवहृत्य सु-दर्शनं बहळ-बोधमवेक्ष्य स निश्चयात्।
अपि न तस्य मतं सहसाऽऽददे ननु विमृश्य कृती कुरुतेऽखिलम्॥68॥

तं विष्णुमङ्गल-गतं बहळ-प्रबोधं प्राप्याभ्यवन्दत तदाऽयुग-विक्रमार्यः।
आनन्द-दं स चतुरानन-हास-लक्ष्म्या तत्वं प्रवेत्तुममरेन्द्र इवाब्ज-योनिम्॥69॥

इति श्रीमत्कवि-कुल-तिलक-त्रिविक्रमा-पण्डिताचार्य-सुत
श्री-नारायण-पण्डिताचार्य-विरचिते
श्री-मध्व-विजये महा-काव्ये-आनन्दाङ्किते त्रयोदशः सर्गः

चतुर्दशः सर्गः

परिवृढ-घन-सङ्घे राज-सिंहोर्ज-शक्त्या त्यजति-मलिन-भावं नीरस-त्वान्निकामम्।
स्फुटमुदयति तेजस्व्युज्वले मध्व-भानौ सु-जन-जलज-कान्त्यै विश्वमासीन्मनो-ज्ञम्॥1॥

कृतमपकृतमार्यैः क्षम्यतां क्षान्ति-भूषैः इति मृदु वदतां च प्रार्थनाभि- प्रभूणाम्। अपहृतमपरेषां मन्त्रतो ग्रन्थ-जातंदश-हृदय-नियोगादग्रहीच्छङ्करार्यः॥2॥
परि-वृतमव-नम्रैर्ग्रामिणी-ग्राम्य-पूर्वैःअव-नतमुरु-चेतः-पाद-पार्श्वे नृसिंहम्। सहज-विजयतोऽयुग्-विक्रमार्यः प्रसन्नःकवि-कुल-तिलकोऽसावाशिषाऽतोषयत्तम्॥3॥
उप-चरति नितान्तं हन्त पौरन्दरी धूःद्यु-सदसि भजतो यं दुर्लभा दभ्र-भाग्यैः। दिशितु स परमाग्र्यानन्द-तीर्थाङ्घ्रि-रेणुःधरणि-धर सुखं ते सन्ततं स्वान्तरेति॥4॥
अनति-परिचितस्याप्यस्य सोऽयं कवीन्द्रोगुण-रसमति-गूढं ज्ञातवानित्यचित्रम्। मधु मधु-कर-राजो निष्पतन् पौष्पमाद्युंननु परिचय-हीनः काननेऽपि प्रभुः स्यात्॥5॥
अखिल-खल-कुलानां वर्दयन् द्वेष-दोषंविदधदपि नाराणां कौतुकं मध्यमानाम्। स्व-गति समुचितानां भूति-दायी शुभानांबहळ-हृदिह निन्ये शर्वरीः काश्चिदेवम्॥6॥
उदयति विनताया नन्दने श्लाघ्य-कालेस कृत-सकल-कृत्यैः कृत्य-वेदि-प्रवेकः। अरुण-यवनिकान्तर्ब्रह्म नारायणाख्यं गुरु-गुणमभि-दध्यौ योग्य-योगासनस्थः॥7॥
अति-धवळित-दन्ता दन्त-काष्ठैः प्रशस्तैःअपियुगपदनेके सस्नुरत्र व्रतीन्द्राः। गुरुभिरभि-हितेष्वाचार-भेदेषु निष्ठांस्फुटमव-गमयन्तः सौष्ठवात् कर्मणां च॥8॥
चरम-समय-सुप्ताः पूर्वमुत्थाय शिष्याःगुरु-जन-परि-चर्यां चक्रिरे दुष्करां च। स-बहु-मति तदाद्यप्याऽर्ध-रात्रात् प्रसन्नाःसु-गतिरपरथैषां स्यात् कथङ्कारमिष्टा॥9॥
श्रवण-मनन-हेतोः प्राक् चिरायास्त-निद्रःसपदि विवशयन्त्या निद्रया ग्रस्त-चेताः। स्वयमपि नयति द्रागङ्ग-वस्त्रादि पूज्ये झटति विगत-निद्रः कोपि शिष्योऽन्वशेत॥10॥
विहितमविहितं प्रागेव कस्माद् वि-निद्रैःइति गुरु-परिवादाशङ्कया नम्र-गात्राः। चिरमनवतरन्तः श्रावका मुक्त-मार्गाःगुरुषु-जल-सकाश-स्थेषु तूष्णीमतिष्ठन्॥11॥
विपुल-हृदय-पार्श्वे दीप-दीप्ति-प्रदीप्रेदर-वर-परिपूर्णैर्वाभिर्रघ्यादि दत्वा। यतिरति-यत-चेताश्चक्रिणोऽर्चा-निकायात्कुसुम-समितिमग्र्यामादरादुज्जहार॥12॥

अमृतमपि निरीक्ष्याऽस्त्रावि निर्माल्य-सूनेघृतमिदमिति सद्यो भ्रान्तिमन्तोऽपि शिष्याः। श्रद्धुरधिक-वाक्यैर्विभ्रमास्तच्च पश्चाद् अनुदिनममृतान्नैस्तस्य सेवस्य शक्त्या॥13॥
अगमदुचित-मन्त्रैस्तूदयानां त्रयाणांकृतिभिरनु-मतात्मा तत्र पञ्चाङ्ग-विद्भिः। उदय-महिम-रोचिश्चक्र-वर्ती त्रि-शक्तिःदधदति-बृहदन्तः षड्-गुणं स्वात्म-तेजः॥14॥
तिमिर-निकर-कुम्भि-व्रातमत्यन्त-तीव्रंस्थिर-तरमखिलानां प्राणिनां रुद्ध-मार्गम्। भुवन-भवन-पूर्णं भानुमानञ्जनाभं हरिरिव नखरैः प्राग् रश्मि-जालैर्निरास॥15॥
मधुर-पतग-रावाः शान्त-नैशाम्बु-बाष्पाःसपदि विफुल-रागाः स्वाभिसारात् प्रसन्नाः। अरुण-तरणिरत्यच्छाम्बरा दिक्-पुरन्ध्रीःस्मित-सरसिज-वक्त्राः स्वैः करैरा-लिलिङ्गे॥16॥
प्रणति-रभस-धूळी-बद्ध-शोभा-विशेषादधुरुपकृति-मत्तां साधु-जालान्तराप्ताः। समयमुपनतं सं-वेदयन्तो वयस्याइव-दश-शत-केतोः केतवः श्रावकाणाम्॥12॥
निहितमुचितमुच्चं योग-पीठं प्रवक्तुःपरिषदि परितोऽमी स-त्वराः सत्त्व-भाजः। द्रुतमवसित-कृत्यैर्धन्य-संन्यासि-वर्गैःश्रवण-परम-कृत्यायोप-तस्थुः समेताः॥18॥
बभुरमल-गुणानां शोभनाच्छादनानांमुर-रिपु-निलयानां हन्त वैदान्तिकीनाम्। सपदि सु-विवृतानामन्तरार्था धियां वा विविध-कवळिकानां सञ्चयाः पत्रिकाणाम्॥19॥
अनति-विरळ-भावा अप्यनन्योन्य-सङ्गाःऋजु-तर-तत-नाना-पङ्क्ति-साम्याप्त-शोभाः। द्विरद-तुरग-देश्या दूरतो वर्जितान्ताःकुशल-लिखित-रूपा रेजिरे तेषु वर्णाः॥20॥
सपदि ददृशुरेके वाचनीयादि-भागं परिचय-पटुताभ्यां तावदेके चिरेण। हरि-गुरु-नमनं द्राग् यत्नतोऽमी विधाय प्र-ययुरपर-साम्यं सिद्धये स्याद्धि यत्नः॥21॥
यत-वचसि-जनेऽस्मिन्ना-नते सन्निरस्यन्सिचय-यवनिकां तां सान्ध्य-जीमूत-रक्ताम्। रविरिव रवि-पूज्याङ्घ्रिः समाजान्तरिक्षे व्यलसदति-शयालुः सन् सहस्र-प्रकाशः॥22॥
त्रिभुवन-वर-तेजो-व्यक्त-वेदार्थ-शुक्ल त्रितय-रसतया ये वर्णिता वर्ण-वर्याः। पृथु-मतिरथ तेषामैक्यमापाद्य सम्यक् प्रवचन परिशुद्ध्यै स्म प्रणौति प्रवीणः॥23॥

स्वरमचरम-काले मन्द्रमैवात्यजद्भिःस्फुटमुपनिषदन्ते वाचकैर्वाच्यमाने।
प्रवचनमति-चित्रं प्राण-भाजां श्रुतीनां अमृतममृत-भावस्यैष हेतुं चकार॥24॥

धनमिव स-धनायेभ्योऽर्क-सूनुः प्रसन्नःशर-शतमिव पार्थः संयुगार्थिभ्य उग्रः।
अरति-विरहितः सोऽनारतं नाऽदिशन्नो प्रति-वचनमदीनं चोदकेभ्योऽखिलेभ्यः॥25॥

अथ दश-शत-शोचिष्याप्रयाति प्रतीच्यां प्रवचनमवसाय स्नातुमायात् तटाकम्।
पृथु-मतिरिह तावच्छ्रेष्ठ-संसर्ग-लोलैःसमगमि सपदि स्वर्निम्नगाद्यैश्च तीर्थैः॥26॥

घन-रस-निकरोऽसावन्तरत्यन्त-शुद्धो मुनि-गण इव भूयः स्नेहवान् प्राग् दधानः।
प्रति-कृतिमखिल-ज्ञास्याऽप्रोक्ष्येण तावत् स्फुटमलभत रूपं मज्जने सज्जनेष्टम्॥27॥

अपरिमित-मनीषस्योल्लसच्छङ्ख-बाहोःरथ-चरणि-शिलानां-तन्वतोऽत्राभिषेकम्।
प्रति-तनव उदारास्तास्वलं सन्निधातुःतनव इव विरेजुः पाञ्चजन्य-प्रियस्य॥28॥

अभि-दधति मुनीन्द्रा द्वदशाब्धोपवासप्रतिम-फलमलं यत्-सेवनं भक्ति-युक्तम्।
अधिकममर-नद्याद्याप्लवाद् धन्यमान्याद् अपिबदलव-बोधो विष्णु-पादोदकं तत्॥29॥

तरणिभिरिव गौरैरूर्ध्व-पुण्ड्रैर्द्वि-षड्भिः सदर-परम-चक्रोर्दीण-तेजा हरीष्टः।
मुर-रिपु-विमुखानां दुस्सहो देह-भाजां लय-समय इवान्यो मान्यधीरा-बभासे॥30॥

समधिक-धीषणस्य प्रेक्षमाणो जनौघः
प्रकृति-मधुरमास्य-व्याज-पूर्णेन्दु-बिम्बम्।
अमुचदपसरेति श्रावकोक्तेः पुराऽस्मिन्।
प्र-चलति पदवीं तां प्राञ्जलिस्तूर्णमारात्॥31॥

गुरु-चरण-सरोज-द्वन्द्व-निर्णेजनाम्भोदधति जन-निकाये सर्वमुर्वी-गतं च।
अवनिरभिनन्दिन्यप्यदश्चक्षमेऽसौ कथमपि कथमेव स्यात् क्षमाख्याऽन्यथाऽस्याः॥32॥

अविदित-रस-भेदं शीतळं लघ्वगन्धंविमलमल-पाणिः पाणिजैरप्रविष्टम्।
वदन-पवन-भीत्या पार्श्वतो बिभ्रदग्र्यं कमथ करक-पूर्णं संयमीहाऽनिनाय॥33॥

विहसित-बिस-भङ्ग-श्री-प्रकर्षं सितिम्ना जल-जममृत-पूरैः पूरयामास रम्यम्।
समय-गुण-विशेषालोचकैर्लोळनीयःसु-सुरभि-सुमनोभिः स स्फुटम् गौर-पक्षः ॥ 34 ॥

विमल-मलयजाम्भो-बिन्दुभिश्चर्चिताचों
नव-ललित-तुळस्या-पुष्प-राज्याऽऽर्चिचत् सः।
स्थलज-जलज-वल्ली-वृक्ष-वीरुत्-समस्त-
प्रसव-विजय-लक्ष्म्या मूर्तयेवेन्दिरेशम्॥ 35 ॥

सददधिक-बोधः षोडशात्रोपचारान् व्यरहयदगुणान् द्वात्रिंशदागः-पुरोगान्।
अगणित-गुणमुच्चैस्तोषयन् शार्ङ्गपाणिं षडपि परम-भक्त्याऽनूरचारान् दीदेश ॥ 36 ॥

तमरुण-मणि-वर्णं दिव्य-देहाख्य-गेहे स्नपितमति-पृथु-श्रद्धा-नदी-चित्त-वार्भिः।
ननु स यजति नित्यं हृत्-सरोजासन-स्थं न तु सकृदिति पुष्पैरष्टभिर्भाव-पुष्पैः ॥ 37 ॥

कृत-परम-सपर्यः सान्द्र-सच्चन्दनाम्भःपरिमळित-भुजोरो-मण्डलांसो मनीषी।
स्मित-रुचिर-मुखेन्दुः स्निग्ध-कौशेय-वासाःस मुनि-सुर-नराणां चक्षुषामुत्सवोऽभूत्॥ 38 ॥

परमथ परमान्नं प्राप्तमेवाप्रयासंप्रभुरिह बुभुजेऽसौ वेद-वाद-प्रवीणः।
अजित-परम-भक्तः सन्ततं मन्यमानः सकल-जगदधीशः प्रीयतां शौरिरित्थम्॥ 39 ॥

सहचर-परिक्लृप्ते सूक्ष्मवस्त्रास्तृतेऽसौअवि-तनु-रुह-रूपौशीर-वर्ये निषण्णः।
अरमयदिह नाना-हृद्य-विद्या-विलासैः कवि-जन-परिवारं मण्डयन् मण्डपाग्र्यम्॥ 40 ॥

अवसरमधिगम्य भ्रू-विजृम्भादभीष्टोमुख-सतत-ग-लक्ष्मी-भूत-पाणि-प्रवाळः।
स्मित-नयन-विकासैस्तस्यविज्ञात-भावःश्रवसि किमपि कार्यं मन्त्रयामास मङ्क्षु ॥ 41 ॥

प्रणति-परम-कृत्याः सन्मतेर्ये जनौघाःविबभुरनति-दूरे संहतास्तानतीत्य।
अहमहमिकयाऽऽशु प्राप्य पार्श्वं प्रणेमुःबहव इह गृह-स्थाः पूर्व-सेवां विधातुम्॥ 42 ॥

विविध-जन-पद-स्थाः प्राक् श्रुतेभ्यो गुणेभ्यःशत-गुण-गुणमेनं विस्मिता वीक्षमाणाः।
मुकुळित-कर-पद्मा आस्यतामित्यवाप्ताःप्रचुरतर-हृदा सम्भवायाञ्चक्रिरेऽन्ये ॥ 43 ॥

अलमलमनु-वादेनानु-वच्येत पश्चात्ननु गुरुव इदानीमुद्यता हि प्रवक्तुम्।
न मननमधुना द्रागाव्रजेत्याह्वयत् तान् श्रुत-परिचय-सक्तान् श्रावकान् श्रावकाग्र्यः ॥ 44 ॥

अधिक-धिषणमेनं व्याख्यया शोभमानंहरिमिव कवि-वर्यं सत्यवत्यास्तनूजम्।
सततमनिमिषं सन्दृश्य सानन्द-चित्ताः समयमपि गतं संविद्रते न स्म लोकाः ॥ 45 ॥

उदयमित इवास्तं यंश्च भानुर्बभासेस्फुटमकलुष-रूपो दर्शनीयोऽनुरागी।
शुचि हरिपदमापत्सम्पदोराश्रितानां न हि भवति विशेषः स्व-प्रकाशोन्नतानाम्॥ 46 ॥

मरतक-मणि-वर्णे भूत-धात्री-पुरन्ध्याःलसति जलधि-वासस्यर्ध-लीनः क्षणार्धम्।
अरुण-तरणि-बिम्ब-च्छद्मना पद्मरागः कपिश-कर-कलापोल्लास्यभूत् प्रेक्षणीयः ॥ 47 ॥

अवनि-वन वनध्रुग्वायु-खाहम्महत्सुप्रकृति-गुण-समेताव्याकृताकाश एकम्।
ततमतनु-मनाः सोऽचिन्तयेत् सत्-समाधौ असुर-सु-नरेभ्यःसद्-गुणं नाथमन्यम्॥ 48 ॥

व्यदधत परिदृष्ट-ज्योतिषः साधु सान्ध्यं नियमवनि-देवा ज्योतिषोऽप्यावलोकात्।
विहितमनु-सरन्तो धर्म-शास्त्र-प्रवीणाः सवितरि सवितारं चिन्तयन्तस्त्रिलोक्याः ॥ 49 ॥

विविदुरति-तरां ये देवताः षोडशोक्ता हर-हरिहय-पूर्वान्त्याः कला-भेदतोऽस्य।
सु-हुतमति-सृजन्तोऽग्न्याहितास्तेऽग्नि-होत्रं व्यधुरुचितमपूर्वं येन गायत्र-लोकाः ॥ 50 ॥

विधुरयमकळङ्कः स्याद यदि स्यादवश्यं ननु-निज-सहजायाःसुन्दरास्येन्दु-कल्पः।
इति सुर-ललनाभिर्लोळितः खेचरीभिः समधिक-मधुरिम्णा पूर्णचन्द्रस्तदोदैत्॥ 51 ॥

इन-विरहमसह्यं प्राप्य पद्मैः स-चक्रैः चिरमिह परितप्तं पूर्व-तप्तैः सु-तुष्टम्।
मृदु-कुमुद-चकोरैः पाद-सङ्गेन राज्ञः कमपि सकल-हृद्यं कल्पयेन्नैव दैवम्॥ 52 ॥

दलितेन्द्र-नील-मणि-नील-विभ्रमं नवकुन्द-कुड्मळ-सित-द्विजावलि।
स्मितया नगोत्तम-शिरस्सु-जातया वन-मालया सुरभिताशयाऽन्वितम्॥ 53 ॥

मृदुगामि-विमान-सम्पदो रमयत् सु-स्मित-गोप-सुन्दरीः।
परिताप-विहीनमुज्ज्वलम् सु-ततं सूक्ष-तराम्बरं वरम्॥ 54 ॥

गोभिस्तमांस्यपनयन् गति-दं प्रजानाम्अर्थान्तरं स भगवान् प्रकटीचकार।

आनन्द-चिद्-गुण-गणं परिपूर्ण-संवित् चन्द्रस्तु शब्द-गुणमित्ययमेव भेदः 55॥

इति श्रीमत्कवि-कुल-तिलक-त्रिविक्रम-पण्डिताचार्य-सुत

श्री-नारायण-पण्डिताचार्य-विरचिते

श्री-मध्व-विजये महा-काव्ये-आनन्दाङ्किते चतुर्दशः सर्गः

पञ्चदशः सर्गः

भूयो-बोधस्ततो भूयो व्याचख्यौ भाष्यमद्भुतम्।

ग्रामे ग्रामीण-सामान्ये वसंस्तत्रामरालये॥1॥

पर-पक्ष-रथारूढं खर-तर्क-महायुधम्।

त्रिविक्रमार्यं सोऽपश्यत् प्रति-वीरमिवाग्रतः॥2॥

तदा तदाननांभोजाद् वृत्तोपन्यास-भारति।

सेना सेनाग्रहा दिव्या शिबिरादिव निर्ययौ॥3॥

नात्यत्वरा नाति-रया न-स्खलन्ति निरन्तरा।

अनना-वयवेत्येव दवीयोभिः प्र-तर्किता॥4॥

सूत्र-स्यन्दन-वृन्दाढ्या दुर्वार-श्रुति-वारणा।

सूपपत्ति-महापत्ति र्विचित्र-स्मृति-सप्तिका॥5॥

वर्धितोर्मि-हरि-प्रेष्ठा सु-पयो-धर-सु-स्वरा।

सवितान-प्रकाशार्था सागरी श्रीरिवापरा॥6॥

पद्मेश-पद-पद्म-श्रित् कृत्याङ्गं पद्म-जन्मनः।

लाळिता शिरसेशेन गङ्गेवाशेष-पावनी॥7॥

नारायणेऽनन्त-गुणो ब्रह्माख्यो वेद वेदितः।
विश्व-कर्तेति विश्व-ज्ञः श्रुत्या युक्त्याऽप्यसीषधत्॥8॥

प्रधानमपराधीनं कारणं परिणामि यत्।
पयोवदिति चेत् साध्यवैकल्यं स्यान्निदर्शने॥9॥

विवादाध्यासिता सृष्टि श्चेतनेच्छानु-सारिणी।
सृष्टित्वात् पट-सृष्टेर्वै त्यनुमा पक्ष-साधिका॥10॥

यच्चेतनाचेतनयो रङ्गाङ्गि-त्वादि मन्वते।
सृष्टावीशानपेक्षायां तन्न शोभन-तां व्रजेत्॥11॥

सर्व-विन्निर्मितं सर्वं कदाचित्कत्व-हेतुतः।
न यदेवं नो तदेवं यथाऽत्मेतीश्वरानुमा॥12॥

बलाय सर्वानुमानां वेदाः स्युर्यैरपालिताः।
कामादेताः प्र-वर्तन्ते कामिन्य इव भर्तृभिः॥13॥

कारणं परिणामि स्याद् ब्रह्म नो चेतनत्वतः।
न यदित्थं नो तदित्थं यथा क्षीर-पुरस्सरम्॥14॥

न विश्व-कृत् पशु-पतिः श्रूयमाणागुणत्वतः।
चैत्रवत् किं पुनर्विघ्नब्रध्नाद्या बाल-शङ्किताः॥15॥

ननु सौख्यादिमान् नेशो दुःखादि-रहितत्वतः।
यो नैवं स्यात् स नैवं स्याद् यथा संसृतिमानिति॥16॥

एवं चेद् विमतो ज्ञानी न भ्रान्ति-रहितत्वतः।
यो नैवं स्यात् स नैवं स्याद् भवीवेत्यनुमीयते॥17॥

सर्वस्याज्ञतां वेदः श्रद्धेयो विरुणद्धि चेत्।

तस्यैवामन्दमानन्दम् वदन्नाश्राव्यसौ कथम्॥18॥

दुःखं परि-जिहीर्षन् यः सुखं नोरी-चिकीर्षति।

स हन्ताऽपतितं दुःख मीशस्य व्यस्मरज्जळः॥19॥

यो दुःख-समवायोऽयं चैत्रे तेन प्यभेदवान्।

समवायः कश्चिदिशे तदनेक-त्वमन्यथा॥20॥

औपाधिकोऽस्य भेदश्चेत् सत्योऽसत्यः स्विदुच्यताम्।

तद् द्वयं चोक्त-दोषं हि मायि-वन्मा वदेत् परम्॥21॥

ब्रूयुरौपाधिकं भेदं ज्ञानादीनां यदात्मनः।

नीत्याऽनया तन्निरासात् स्यात् तस्यानन्त-धर्मता॥22॥

गुणादि-भेदे सम्बन्ध मपेक्ष्याप्यनवस्थितेः।

विशेष-मात्रेणाऽनन्त्यं गुणानां शोभते विभोः॥23॥

मन्यन्ते शून्यमेवान्ये तत्वमागम-वैरिणः।

मदा माध्यमिकास्तेऽपि व्यक्ताश्छन्ना इति द्वये॥24॥

शून्य ब्रह्माह्वयेनाऽहुः स्वांश्च वेदान्तिनोऽभ्यधुः।

अ-तत्वावेदकं वेदं वदन्तश्चरमे खलाः॥25॥

पर-तत्व-विवर्तत्वा दपरस्याखिलस्य च।

अ-विशेषत्वतश्चास्य नान्तरन्तरमेतयोः॥26॥

अखण्ड-खण्डन-न्याया नखण्डमपि खण्डयन्।

अखण्डयदखण्ड-ज्ञो द्वयाश्चाखण्डल-द्विषः॥27॥

विमतं कारणं न स्या दसत्वान्न यदीदृशम्। नेदृशं तद् यथा कुम्भ कर्तेत्यत्रानुमीयते॥28॥
अङ्गो तापस नो शून्यं कारणं कुम्भ-कर्तृवत्। यत्-संवृत्युत्थितं विश्वं तत् कारणमितीर्यते॥29॥
एवं चेत् कारणं मा स्म ब्रवीः शून्यं कथञ्चन। आयुष्मंस्तदधि-ष्ठानं व्युत्पित्सस्व गुरोर्गृहे॥30॥
विवादस्य पदं न स्या-दधि-ष्ठानमसत्त्वतः। वैधर्म्येणैष दृष्टान्तः शुक्त्यादि-वदितीर्यते॥31॥
अतत्वावेदकं मानमिति स्व-व्याहतं यतः। तद्-वादी तेन वेदस्य सोऽभि-प्रैत्यप्रमाणताम्॥32॥
यं तत्वावेदकं वेद वेदांशं वेद-दूषकः। तत्वस्यावर्णनीयत्वात् स तत्वावेदकः कथम्॥33॥
लक्षणाभिः प्र-वर्तन्ते वाक्यानि तिसृभिर्यदि। विषय-त्वं लक्षणानां तस्यैवानिष्टमागतम्॥34॥
किञ्चाखण्डेऽत्र वाक्यानि किञ्चिद् वि-दधते न हि। तान्यभ्यधुरभावं चेज्जाड्यादेस्तन्न शोभते॥35॥
अभाव-भावस्यभावाद् भाव-रूपस्य तस्य तु। भावाभाव-विशेषाणामभावादविशेषिणः॥36॥
यो वेद-वेदितार्थानां नित्य-संत्याग-संश्रवी। वेद-बाह्यो विपश्चिद्भि रेष निश्चीयतां ततः॥37॥

ज्यायसो दूषणेनैव धूर्तम्मन्योऽपि दूषितः।
पक्षयोरविशेषत्वादनयोः सद्-विपक्षयोः॥38॥

असत्वादित्यसौ हेतु रसिद्धो ब्रह्म-वादिनः।
मेति भाण्यविशेषत्वा देतयोर्ब्रह्म-शून्ययोः॥39॥

सोऽङ्गीकरोति चेत् सत्त्वं ब्रह्मणः स्याद् विशेषिता।
न चेत् प्राप्तं पारिशेष्या दसत्त्वं न निरस्यतु॥40॥

विगीतं न विचार्यं स्यात् न भाव्यं न फल-प्रदम्।
शून्यं ब्रह्माद्यमद्वैतं विधि-धी-गोचरो न यत्॥41॥

ख-पुष्पवदखण्डत्वाद् व्यतिरिक्तं निदर्शनम्।
प्रमाणादिवदित्येव मूहनीयं यथप्सितम्॥42॥

आम्नायनाममनत्वे धर्माधेरप्रमाणता।
धर्माद्यभावे नो मानं प्रत्यक्षैक-प्रमाणिनः॥43॥

न पौरुषेयं वचनं प्रामाण्येन विनिश्चितम्।
पौरुषेयत्वतो यद्वद् वाक्यमुन्मत्त-भाषितम्॥44॥

विमतः पुरुषोऽज्ञः स्यात् स्याच्चासौ विप्रलम्भकः।
पुंस्त्वाच्चैत्रवदित्यस्ता सर्वज्ञे केवलानुमा॥45॥

दुःखाकरोति यद् दैवं दुःशास्त्रेषोग्र आग्रहः।
दुःखाकरोऽति-घोरः स्याल्लोकोऽतस्तद्वतां ध्रुवः॥46॥

आस्माकेऽपेक्षिते पक्षे मोक्षं दद्यादधोक्षजः।
यत्र स्वनन्दिनः सन्तः सेवन्ते विषयान् बहून्॥47॥

स्व-व्याहत्यादिनोपेक्ष्या मुक्तिर्या निर्विशेषिता।
कदेत्याद्यनुयोगेऽस्या विशेषः स्यान्ननूत्तरे॥48॥

अपि बुद्ध्यादि-रहितः पुरुषार्थी न सर्वथा।
निखिलानु-भवाभावात् पुत्तळीका-पुरोगवत्॥49॥

ज्ञान-प्रयत्न-वाञ्चावानीशो न ह्यशुभं भजेत्।
स्व-सामर्थ्येन तेनैव तं च कुर्यात् स तादृशम्॥50॥

दुःख-व्याप्तं सुखं बद्धे दृष्ट्वामुक्ते निरस्यता।
स्वरूपं च निरस्येत शून्य-वादी तदा भवेत्॥51॥

ननु-वि-प्रतिपन्नः स्या दूर्मिमान् देह-वत्वतः।
चैत्रो यथेत्युपाधिः स्याद् तत्र चाशुद्ध-देहिता॥52॥

अनैकान्तिक-ता हेतो र्देह-वत्त्वादधीशितुः।
सोऽदेहश्चेदनिच्छादि र्भवेच्छश-विषाणवत्॥53॥

ज्ञात्रादि-रूपमस्य स्याद् वैलक्षण्याय चेत् ततः।
तदेव देह-शब्दोक्तं न ह्यसौ प्राकृताकृतिः॥54॥

एवं स्वरूप-देहत्वं मुक्तस्याप्युररीकृतम्।
नानिष्ट-भोगस्तेन स्यात् प्राकृत-क्षेत्र-सम्भवः॥55॥

विमतो नावयववान् विनाशित्व-प्रसङ्गतः।
पटवच्चेदवयवा निरस्यन्तेऽत्र कीदृशाः॥56॥

सिद्ध-साधनता हेतो स्ते भिन्नाश्चेदचिन्मयाः।
आत्मनो भेद-रहिता एष्टव्या एव वादिभिः॥57॥

परमाण्वादि-देशेषु व्याप्त्यै व्यामदिकेष्वपि।

यथाऽऽत्मनः प्रदेशाः स्युस्तेषां नोऽवयवास्तथा ॥58॥

मुक्तो रूपादि-वित् सत्वा ज्जडान्यत्वे सतीशवत्।

दृष्टान्तोऽसाध्य-विकल स्तस्य सर्वज्ञताग्रहात्॥59॥

ईश्वरो न सुखी तेन रूपाद्यनुभवन्नपि।

दुःख-प्रसङ्गादिति मा वादि तद्-व्याप्ति-दूषणात्॥60॥

दृष्टान्तो यस्य नेष्टोऽयं तस्य स्याद् व्यतिरेकवान्।

शिलावदित्यतः शुद्धचिद्-देहेन्द्रिय-भोगसौ॥61॥

स्वानन्द-विषये मोक्षे वेदोक्ते युक्ति-साधिते।

द्वेषोऽयं वादिनां कस्मात् तद्-विरुद्धेऽथवाऽऽग्रहः॥62॥

ततः स्वतः प्रमाणेन देवो वेदेन वेदितः।

विष्णुर्मोक्षस्य दातेति विश्वं भवति शोभनम्॥63॥

इत्यादीन् दर्शयन्त्यर्थान् व्याख्योपन्यास-संयुता।

त्रि-विक्रमार्येण तदा विश्वाभिज्ञस्य शुश्रुवे॥64॥

अथ प्रायुङ्क्त विविधान् बोध-चाप-गुणेरितान्।

विपक्ष-युक्तान् वीर्येण तीक्ष्णांस्तर्क-शरानसौ॥65॥

चिच्छेदातुच्छ-धिषणस्तांस्तदा तर्क-सायकैः।

प्रयुक्तमात्रान् प्र-हसन् लीलयाऽति-शयालुभिः॥66॥

आधार्याणीतर-जनै रनिवर्त्यानि पूरुषैः।

विजिगीषुर्द्विज-श्रेष्ठो वेदास्त्राणि प्रयुक्तवान्॥67॥

वाक्यैरति-बलीयोभिः प्रत्यक्षैरिव वैदिकैः।
अर्थान्तरं प्रकटयन् तान्यसौ सन्न्यवर्तयत्॥68॥

सप्ताष्टानि दिनान्येवं वादं कृत्वा सहामुना।
निरुत्तरं तं निश्चोद्यं चक्रे चक्रायुध-प्रियः॥69॥

प्रणम्याऽचष्ट शिष्टोऽसौ क्षम्यतां नाथ चापलम्।
पद्-पद्म-रजो-दास्यं ध्रुवं मे दीयतामिति॥70॥

व्याख्यां भाष्यस्य भूयो-धीः श्रवणं सूरि-नन्दनः।
सन्तः प्रीतिमसन्तोऽन्यां सममारेभिरे ततः॥71॥

गुर्वाज्ञा-गौर्वाट्टीकां कुर्वन् भाष्यस्य दुष्कराम्।
षडर्ध-विक्रमार्योऽसौ महाचार्यमभाषत॥72॥

कवीन्द्रैर्न समाप्यन्ते सङ्गृह्यापि यतोऽनिशम्।
न्याय-रत्नानि भाष्याब्धेरस्य गाम्भीर्यमद्भुतम्॥73॥

दशोपनिषदो देवीः देवा इव समीप्सिताः।
युक्ताः प्रसादयन्त्यर्था एषु भाष्यालयेष्वलम्॥74॥

गीता-तात्पर्य-भाष्याभ्यामाभ्यां विश्वं प्रकाश्यते।
गो-गणैरप्रतीकारै रर्केन्दुभ्यामीवाधिकम्॥75॥

इतिहास-पुराणाब्धेर्भवच्चित्ताद्री-लोळितात्।
जातां भारत-तात्पर्य सुधां कः सन्न सेवते॥76॥

पुराण-स्थान-पान्थाना मभाष-त्रय वेदिनाम्।
भवता-सु-सखा चक्रे श्री-भागवत-निर्णयः॥77॥

कस्तन्त्र-सारं सम्प्राप्य न स्यात् पर्याप्त-वाञ्छितः। अमरैराश्रित-च्छायं कल्प-द्रुममिवोत्तमम्॥78॥
लोकानामवलोकाय मार्गस्यास्य व्यधाद् भवान्। करुणाकर नेत्राभे वाद-सन्मान-लक्षणे॥79॥
एकाकी किल यश्चक्रे पदं मौलिषु वि-द्विषाम्। तत्व-निर्णय-पार्थोऽयं केन नाम न पूज्यते॥80॥
वादादयः प्रकरणस्फुलिङ्गास्तनवोऽप्यलम्। विपक्ष-कक्षं क्षिण्वन्ति मारुतेन त्वयेरिताः॥81॥
अनन्तोऽर्थ प्रकटित स्त्वयाऽणौ भाष्य-सङ्ग्रहे। अहो आत्म-परिज्ञप्त्यै कृष्णेनेवाऽननान्तरे॥82॥
भगवंश्चित्र-कवितां लौकिकीं दर्शयन् किल। गोप्यं भारत-सङ्क्षेप मकृता विश्व-विस्मयम्॥83॥
नाना-सुभाषित-स्तोत्र गाथादि-कृति-सत्कृतीः। त्वयी रत्नाकरे रत्नश्रेणीर्वा गणयन्ति के॥84॥
एषु दभ्र-मतीन् दभ्रान् हसत्युच्चैः सतां सभा। चिन्तामणींश्चिन्तयन्ती मितानप्यमीतार्थदान्॥85॥
अपरोऽपीष्यतेऽस्माभिर्ग्रन्थेष्वेतेषु सत्स्वपि। सत्स्वपीन्द्रादिषु पुरा तारकारिरिवामरैः॥86॥
ग्रन्थेभ्य एभ्योऽगाधेभ्यो युक्तयो नो दुराद्धराः। मनो-मान्यात् ततो ग्रन्थं व्यक्त-तर्क-ततिं कुरु॥87॥

इत्यर्थितो व्यधान्मध्वः सोऽनु-व्याख्यां सतां सुधाम्। दुर्वादि-गर्वाद्रि-पविं मायि-ध्वान्त-रवि-द्युतिम्॥88॥
युगपद् रचयन्नेनां कदाचित् स निरन्तरम्। चतुरश्चतुरः शिष्यान् लीलयाऽलेखयत् खलु॥89॥
युक्ताया युक्ति-मालायाः प्रोक्तायास्तत्र चाऽत्मना। व्यक्तं चक्रे विवरणं कवीन्द्रैरेष दुष्करम्॥90॥
मध्वेन्दोर्नित्य-सम्बन्धात् निस्तमस्ताप-चेतसोः। वैकुण्ठं यातयोः पित्रोः गेहेऽस्यावरजोऽवसत्॥91॥
विधि-भ्रू-विभ्रम-भ्रश्यद्धन-गो-धान्य-सम्पदा। निर्वेदिना वेद-विदा तेनाऽपे वेद-वादि-राट्॥92॥
पारि-व्राज्यं प्रार्थयन्तं पादानम्रमिमं मुहुः। समयापेक्षयोर्वीक्षो गमयामास धाम तम्॥93॥
न जघास न सुष्वाप न जहास स धीर-धीः। समयार्थि स्मरन् ज्येष्ठं रामं रामानुजो यथा॥94॥
राज्ये कथञ्चित् संस्थाप्य राजानं विरहार्दितम्। अवतार-भुवं प्रायाद् भगवान् शरदत्यये॥95॥
विशुद्ध-द्वि-कुलं श्रौतं शुचिं कृत-पितृ-क्रियम्। विरक्तं विषयान् भुक्त्वा व्यधान्मध्वोऽनुजं यतिम्॥96॥
रहस्यति-रहस्यं तद् ब्रह्म ब्रह्म-समो ददौ। अमुष्मै पञ्च-तपसो न विदुर्यात् तपस्विनः॥97॥

प्रेमामृत्-प्रसन्नास्यस्मिताङ्गापाङ्ग-पूर्वकम्। श्री-विष्णु-तीर्थ-नामास्मै प्रीति-तीर्थः प्र-दत्तवान्॥98॥
श्रवणेनानुवादेन मननेनावृताऽकरोत्। कालं वेदान्त-शास्त्रस्य वेदान्त-गुर-सोदरः॥99॥
स दान्ति-भक्ति-माधुर्यपरिचर्यादि-मेदुरैः। महा-विटपिनं चक्रे गुरोः स्वस्थं कृपाङ्कुरं॥100॥
अनन्त-मति-कारुण्य कल्प-द्रुम-वतो जनैः। अवर्ण्यो महिमा तस्य लौल्यात् संवर्ण्यते मनाक्॥101॥
चतुरोऽसौ प्र-वचने मनु-सं-सिद्धिमान् मनः। सङ्ख्या मां पूरणी मा गान्मध्व-दासमिति व्यधात्॥102॥
दिशं प्रयातं शशिनश्चरन्तम् पर्यशोधयत्। तीर्थं-कं विष्णु-तीर्थं च विष्णु-तीर्थश्च तीर्थ-कम्॥103॥
अकामानामनेकेशां सिद्धि-भूमिं तपस्विनाम्। तिरोहितात्मा प्रापासौ हरिश्चन्द्र-महीधरम्॥104॥
द्वन्द्व-दुःखानले वीरो मात्सर्येण वि-मत्सरः। तत्याज मत्वा तस्यासा वशनादीन्धनायितम्॥105॥
भक्तैरनु-गिरं नीतं प्रार्थितो यति-शेखरः। पञ्चगव्यं पपौ किञ्चित् पञ्चमे-पञ्चमे दिने॥106॥
स त्यजन् साहसी तच्च तपस्तेपेऽति तापसम्। बिल्व-पर्णैः क्षितौ पन्नै स्तृप्तिमान् सलिलैरपि॥107॥

यथेष्टमध्यास्त शिलां यमी सु-नियमी स ताम्। नाऽध्यासते यामेकाहं दैव-भग्नास्तपस्विनः ॥108॥
पवनांशानुजो जित्वा पवनं रेचकादिभिः। विषयेभ्यो हृषीकाश्वान् मनो-यन्त्रा समाहरत्॥109॥
स्मरन् मुरारेराकारं दध्यावध्यात्म-कोविदः। समाधीमाधि-शमनं योगि-लभ्यं स लब्धवान्॥110॥
मौकुन्दे सुन्दरे रोपे स्वानन्दादि-गुणार्णवे। स्वाश्चर्य-रत्ने मग्नात्मा नान्यत् किञ्चिद् विवेद सः॥111॥
काम-त्रास-विहीनस्य तस्य सु-ज्ञान-चक्षुषः। विना कैवल्य-साम्राज्यं नार्घो योग-मणेरभूत्॥112॥
मध्वानुजे मध्व-नाथो यं प्रसादं व्यधात् तदा। स चित्ताविषय-त्वाद् वा गोप्य-त्वाद् वा न वर्ण्यते॥113॥
अहो महा-बोध-सेवामहिमाऽस्मिन् युगे यतः। धन्योऽसौ सिद्धिमापेमां सोऽमरैरित्यलाळ्यत॥114॥
तीव्र-व्रतोऽतीन्द्रियविद् विद्याब्धिस्तर्क-पण्डितः। अनिरुद्ध-पदाधारः प्रेष्ठः शिष्यस्तमा-ययौ॥115॥
तेन सम्प्रार्थितं यातं रूप्य-पीठमिमं पुनः। कृत्स्न-ज्ञं कृपया स्वेषु सम्प्राप्तं मेनिरे प्रजाः॥116॥
कवीन्द्र-तिलको विद्वच्छेखरस्तापसाग्रणीः। मध्व-केळी-शुकोऽस्याभूच्छिष्यो व्यास-पदाश्रयः॥117॥

असौ दास्यं ध्रुवं यातं महान्तं महतामपि। व्यधादनुग्रहं कुर्वन् सामर्थ्यैः कौतुकं नृणाम्॥118॥
आ-रुरोह दुरारोहं स परैः प्रीति-कृद्धरैः। महान्तं महिमानं च महीध्रं च गुह-प्रियम्॥119॥
आकृष्टोऽस्य गुणैर्व्याप्तैः यो गोदाया उपाययौ। स पद्मनाभ-तीर्थाख्यः शिष्योऽन्योऽभूत् सु-चेतसः॥120॥
श्रुत्या मत्या सदा भक्त्या विरक्त्या नित्य-सेवया। यस्मै प्रसन्नः प्राज्येक्षः सद्यो विद्यां ददौ शुभाम्॥121॥
वेदान्ताब्धिं न यो जातु जहौ विद्वत्-तिमिङ्गिलः। युक्ति-प्रवाह-सम्भ्रम्भात् पर-शास्त्र-नदी-चरः॥122॥
व्याख्या-प्रणाद-मात्रेण वीरं मन्यान् स्वमण्डले। मायावी-ग्राम-सिंहान् यो वादि-सिंहो निराकरोत्।123॥
मत्त-दुर्वादि-मातङ्गतर्क-मस्तक-दारणे। पञ्चास्यो योऽभवद् व्यक्तं चतुरास्योऽपि केवलम्॥124॥
सन्न्याय-रत्नावळिरप्युदपादि यतः परा। टीकाऽपराऽनु-व्याख्याया अनर्घा बोध-सागरात्॥125॥
वेद-प्रवचनाचार्यशिष्योऽसाविति पूजितः। सभ्यः सभायां यो वेदं व्याचख्यौ वेद-सारवित्॥126॥
अनयोः प्रथमे शिष्या श्चरमे चाभवन्निह। अनन्त-बोधस्यानेके यतीन्द्रा बहु-देशजाः॥127॥

वशीकृत-हृषीकाश्च जननाद्युप-मर्दिनः। नरसिंह-पदाधार अभ्यस्तोपेन्द्र-नामकाः॥128॥
अदीर्घान्याभिधाना ये श्रीमद्राम-पदाश्रयाः। अप्रत्यक्ष-गुणोद्रिक्ता भक्ति-वैराग्य-सागराः॥129॥
पादैः पुनन्तः पृथिवीं दर्शयन्तो हरेः पदम्। धूत-दुस्समय-ध्वान्ता भास्करा इव गां गताः॥130॥
मोक्ष-शास्त्रमृताम्भोधि सेवया नित्य-निर्वृताः। चक्रि-चारु-तरार्चासु चक्रिणश्चरणार्चकाः॥131॥
मध्वः प्रशिष्या बहवः शिष्यां एषां मुहुस्तथा। अलञ्चक्रुरलं पृथ्वीं सर्वे सद्-गुण-भूषणाः॥132॥
सदा सकल-सच्छास्त्रव्याख्या-सौख्यामृताब्धि-गाः। सर्वे दुर्वादि-दुर्वादकाण्ड-खण्डन-मण्डनाः॥133॥
भूरि-भक्ति-भराः केचि देष्वल्प-श्रुत-सम्पदः। अप्यल्प-बोधा अपरे बहु-श्रुत-महा-गुणाः॥134॥
बहवो गृहिणोऽप्यस्मात् समग्रानुग्रहं ययुः। दीप्रा यत्राग्नया इव त्रयो लिकुच-शेखराः॥135॥
माध्वं नियोगं ये प्रायो नात्यजं विदुषां वराः। शिष्य-क्षेत्रेषु सद्विद्याबीजावापैक-दीक्षिताः॥136॥
ग्रामण्यो ब्राह्मणाग्रण्यः प्रापुः पूर्णेक्ष-शिष्यताम्। येषां सद्-गुप्ति-मात्रेण भवेत् किल परं पदम्॥137॥

शुश्रूषा-पक्ष-पाताद्यैः केभ्यश्चित् केवलं ददौ।
राम-प्रियो-राम इव स्वां गतिं योगि-दुर्लभाम्॥ 138॥

शिष्य-प्रशिष्यातिशया ईदृशा यद्-दयोदयात्।
को नेच्छेत् सुलभं भक्त्या तत्-पाद-सुर-पादपम्॥ 139॥

इत्थं सद्भिः सद्भिरर्च्यो धरायां चक्रे वासं शेष शय्ये शयाने।
ग्रामे वातैः पाविते-काण्व-तीर्थैः भक्त-प्रीत्या सन्मठेऽनून-भोधः॥ 140॥

आनन्द-तीर्थ-भगवद्वदनेन्दु-बिम्बंविद्या-सुधा-वितत-कान्ति सु-कान्ति-कान्तम्।
यैः प्रैक्ष्यतात्र भव-ताप-शमाय भक्तैःतद्-दास-दास्यमपि किं न ददाति पुंसः॥ 141॥

इति श्रीमत्कवि-कुल-तिलक-त्रिविक्रम-पण्डिताचार्य-सुत
श्री-नारायण-पण्डिताचार्य-विरचिते
श्री-मध्व-विजये महा-काव्ये-आनन्दाङ्किते पञ्चदशः सर्गः

षोडशः सर्गः

साधुभ्यो मधु-मथनाङ्घ्रि-भक्ति-भाग्भ्यः श्रौतेभ्यो वितत-मतेर्महानु-भावम्।
वेदान्तं स्वयमिव बन्ध-मोक्ष-मूलं व्याचष्ट स्फुटमथ कोऽपि कोविदोऽत्र॥ 1॥

गोमत्यास्तट-निकटेऽच्छ-कीर्ति-चन्द्रंविश्व-ज्ञं क्षिति-पतिरन्त्य-वर्ण-जन्मा।
विद्वेष्टा श्रुति-गुण-साधकं श्रुतीनां वाचालो वचनमुवाच वाग्मि-वर्यम्॥ 2॥

उन्मत्त-प्रलपितवन्न तद्धि मानं यद् वाक्यं व्यभिचरति क्वचित् फलेऽत्र।
दृष्टान्तो भवति तदप्रमाणतायां सर्वेषां श्रुति-वचसां च सर्वथेति॥ 3॥

वेदोक्तं फलमलमाप्यतेऽधिकाराद् इत्यक्तोऽतनु-मनसाऽभ्यधत्त धूर्तः।
योग्यत्वे सति न हि दृश्यतेऽधिकारी नातः स्यात् स खर-विषाणवत् सदेति॥ 4॥

आक्षेपं तमसहमान उच्च-मानःसद्योऽसौ निज-कर-पल्लव-द्वयेन। आदाय व्यतनुत बीजमोषधीनां सूक्तेनाङ्कुर-दल-पुष्प-बीज-सृष्टिम्॥5॥
व्याख्याता निशि स कदाचन प्र-दीपे सं-शान्ते पुनरपि वाचयाम्बभूव। शिष्यान् स्वान् पुरु-करुणाम्बुधिर्निजाङ्घ्रेः अङ्गुष्ठ-स्फुट-नखरान्त-रोचिषैव॥6॥
तीर्थार्थं पृथु-तर-वप्र-पाति-वारां धाराणां रय-सहन-क्षमां महेक्षः। आनीतां दश-शत-पुम्भिरत्यशक्त्या प्रेक्ष्योच्चे विफुल-शिलां क्वचित स मुक्ताम्॥7॥
लोकानामुप-कृतये कुतः शिलेयं निन्ये नो इति जनता जगाद तत्र। नेतारो यति-वर मानवा न हीमां भीमश्चेदिह यतते नयेन्न वेति॥8॥
निन्ये तां गिरिमिव वानरी-कृतात्मा लीलावत्-कर-कमलेन सोऽमलेन। तत्रापि न्यधित तयाऽस्य सूच्यतेऽलं तत् तुङ्गां ननु निकषाऽधुनाऽपि कर्म॥9॥
सङ्घातैरधिक-घनैरलङ्कृताध्वा शिष्याणां यत-मनसामुतेतरेषाम्। यत्रामा वसति तिथाविनेन चन्द्रः तत्रासौ सकल-मतिः ससार सिन्धुम्॥10॥
आर्द्राङ्गाः सपदि निमज्जनात् सरस्यां कण्वस्य द्विज-वृषभस्य वल्लभायाम्। तत्राऽयन् खर-किरणोपराग-हेतोः ग्रामीणा अपि सकलाः स-बाल-वृद्धाः॥11॥
सर्वज्ञं स-परिजनं समीक्षमाणाः पुल्लाक्षाः स्मित-वदनाः शुभा ननन्दुः। दौर्मुख्यं दधत उतापरे निनिन्दुः नाऽश्चर्यं द्वयमपि तत् स्वभाव-तन्त्रम्॥12॥
मा मैनं भुवन-गुरुं विनिन्दतेत्थं निर्भत्स्याभ्यपतदिवोत्तरङ्ग-हस्तः। सङ्क्षोभी घन-घन-घोष-घोर-वेषः सम्भ्रम्भी खल-दमनाय सिन्धुराजः॥13॥
सम्मोदात् तरळ-तरो द्रुताभिगामी गम्भीर-स्वन-नुतिमान् सु-फेन-हासः। वीच्यङ्गैरधिक-तैरिहाधिवेलं मध्वाय प्रणतिमिव व्यधात् समुद्रः॥14॥

गो-लीलास्वतिशयिनावगाध-भावात् नोल्लङ्घ्यौ विविध-गुण-प्रकाश-रत्नौ।
मध्वाब्धी परम-मतेः प्रियं जनानां लावण्यं न तु जलधेरयं विशेषः॥15॥

अम्भोधेस्त्वरित-तरोर्मी-पाणि-मृष्टे स्वच्छेऽसौ विकट-तटासने निषण्णः।
व्याचख्यावति-चिरमैतरेय-शाखा सूक्तानि प्रभुरति-सुन्दर-प्रकारम्॥16॥

गाम्भीर्यात् स्वनमधरीकरोति सिन्धोः श्राव्यत्वं वहति तथाऽप्यहो स्वनोऽस्य।
पूर्णेन्दु-प्रभ-वदनः क एष धन्यो मत्वेत्थं जन-जलधिस्तमाशु पर्यैत्॥17॥

वेदानां समुचित-भाव-वाद-दक्षं ये वेद-द्विषमीममूचिरे महेर्ष्याः।
धिग्-धिक् तानिति जनता जगाद तत्र स्वाश्चर्यात् किल कलिताञ्जलिर्नमन्ती॥18॥

सन्नामं विफुल-हृदे विधाय भक्त्या बिभ्राणाश्चरण-रजः सुरेन्द्र-सेव्यम्।
तत्-स्नानादधिक-शुचौ नदाधि-राजे सस्नुस्ते द्विज-निकराः प्रशस्त-काले॥19॥

कल्लोलै करि-निकरैरिवानिवार्यैः उल्लोलैर्जन-निकरान् निपातयद्भिः।
आ-क्रान्ताः प्रबल-तरैश्च लोठ्यमाना हास्यत्वं प्र-ययुरुदन्वतीह नैके॥20॥

मज्जन्तं पृथु-लहरि-निगूढ-मूर्तिं सम्पूर्ण-प्रमतिमसज्जनो जहास।
यो लोक-त्रय-विजयी गुरुः प्रसिद्धः सोऽयं ही पतति लघूर्मि-लीलयेति॥21॥

नीचानामवच-वचांस्यजीगणन्नो दभ्राणां क्षुभित-कराण्यदभ्र-बोधः।
क्रोष्टूनां श्व-कल-कल-प्रदं विरावं पञ्चास्यो न हि गणयेदुदार-वीर्यः॥22॥

जन्म-स्थित्यवसिति-दायिनं कटाक्षं लोकानामघटयदम्बुधौ बृहद्-धीः।
आक्रान्तोऽधिक-गुरुणा स तेन तावत् मुञ्चन् सञ्चलनमभूत् तटाक-देश्यः॥23॥

इत्याद्यैरपि चरितैरनन्य-साध्यैः न स्थेष्ठां बहु-मतिमाप दुर्जनोऽस्मिन्।
वि-द्वेषं व्यधित पुनर्निरस्त-भाग्ये तस्मिन् दुर्मनसि तदेव शोभनं स्यात्॥24॥

सं-प्राप्तं सह सह-जेन गण्ड-वाटं स्वोजस्सं-प्रकटन आदिशद् वि-शङ्कम्।
शुश्रूषामयमुचितो विधातुमीषत् लोकानामिति वचसा परीक्षकाणाम्॥25॥

श्रीकान्तेश्वर-सदनेऽनयत् किलैको यस्त्रिंशन्नर-वर-नीत-केतु-यष्टिम्।
आहत्या गुरु-गदयैव नाळिकेराद् यो लेभे तरळ-तरात् फलानि कामम्॥26॥

एतद्दृग्-बल-विभवः स तस्य कण्ठं तज्ज्येष्ठोऽप्यभित उभौ समं गृहीत्वा।
निष्पेष्टुम् परममवापतुः प्रयत्नं सङ्घर्षात् क्रम-परिवर्धमान-तैक्ष्ण्यम्॥27॥

आस्विन्नावलस-तरौ गुरोर्नियोगात् छत्राग्र्यानिल-महितौ च तावुभाभ्याम्।
मुक्त्वाऽयः-कठिन-तर-त्वचं शिरोधिं पर्याय-स्फुट-वचनां नि-पेततुः कौ॥28॥

आश्वस्तौ शुचि-हृदिमावनून-मानौ उद्धर्तुं समगददङ्गुलिं धरा-स्थाम्।
सङ्गृह्य प्रसभ-रसादपि प्रयत्तौ सामर्थ्यं ययतुरिमौ न कम्पनेऽस्याः॥29॥

निर्यत्नं वटुमधि-रुह्य मन्द-हासी स प्रायादिह परितो नृसिंह-गेहम्।
ऐश्वर्यैरिति लघिमादिकैरुपेतो मध्वोऽभूत् त्रिभुवन-चित्र-रत्न-राजः॥30॥

पञ्चाशन्नर-प-नरोपनीत-मात्रां यो वार्क्षिं गृहमधि-रोहिणीं निनाय।
स व्याख्या-स्वर-दमनाय पूर्व-वाटो निर्देशाद् व्यधित गुरोर्गळ-प्रपेषम्॥31॥

स्विन्नेऽस्मिन्नपि यतमान आग्रहोग्रे प्राच्यात् तत्-प्रवचन निस्वनोऽति-रेजे।
उद्धर्तुं विफुल-हृदङ्गुलीं च नालं सोऽभूदित्यजनि कुतूहलं जनानाम्॥32॥

पर्यैक्षि प्रभुरितरैः शिवाग्नि-पूर्वैः नोपैक्षि प्रबल-तरैस्तथा प्रयत्नैः।
नावैक्षि क्वचिदपि शक्त्यपूर्तिरस्मिन् उत्-प्रैक्षि स्वयमपि भीम इत्यवश्यम्॥33॥

लेखिन्यां मुहुरपि-नह्य कृष्यमाणं नाप्येकं तनु-रुहमस्य तूद्पाटि।
नासाग्रे मैदुनि कृतैश्च मुष्टि-घातैः नास्येन्दोररति-बलिभिः प्रसन्नताऽऽसि॥34॥

पञ्चास्यः श्वभिरिव ही विहीन-सारैः अम्भोधिर्नग-सरितां जलैरिवाल्प्यैः।
खद्योतैरिव तरणिर्विडम्बयन् नृन् प्रत्यर्थि-स्व-सम-नरैर्व्यवाहरत् सः॥35॥

पारन्ती-सुर-सदनं विशाल-संवित् सं-प्राप्तः खलु सु-चिरान्निवेद्य-हीनम्।
ग्राम्याग्र्य-क्षिति-पतिभिर्दिनार्ध-मात्रात् तद्-भूतीर्व्यधित स-भूत-बल्यनल्पाः॥36॥

भीमत्वे सह सरजैः प्रतिष्ठितः प्राक् पञ्चात्मा मुर-रिपुरञ्चितो यदत्र।
पाञ्चाल्या बलि-सलिलं समं ददत्या सोऽस्मार्षीत् तमिममथ प्रपूज्य-पूज्यः॥37॥

आयस्यन् किल सरिदन्तराख्य-देशं ग्रीष्मे निर्जलमिह शुश्रुवांस्तटाकम्।
तत्-काले परमभि-वर्षयन् घनौघं तत्-पूर्त्यै व्यधित कुतूहलं जनानाम्॥38॥

दुर्मन्त्रैः खल-पटलैः प्र-चोद्यमानो ग्रामेशो वृषळ-पतिः प्र-हर्तुमेनम्।
सं-प्राप्तस्तत उत यान्तमीक्षमाणः प्रोद्यन्तं रविमिव विस्मितो ननाम॥39॥

क्षेत्राग्र्यं त्रिभुवन-वैद्य-नाथ-नाथं प्रस्थाय प्रचुर-तरान्तरः प्रभावी।
श्री-कृष्णामृत-परमार्णवाभिधानां चक्रे सद्वचन-ततिं स्व-भक्त-भूत्यैः॥40॥

स ग्रामं परमपि यात उच्च-भूतिं विद्वांसः क्व कुहर-कूप-दर्दुराभाः।
इत्यूचे मदमतिमानिनोऽखिलज्ञम्मन्यस्य क्षपयितुमेव तज्जनस्य॥41॥

सर्व-ज्ञोऽप्ययमधिकं न यज्ञ-भङ्गीं सं-वित्ते यतिरिति बद्ध-निश्चयोऽसौ।
आ-भान्तं परिषदि मत्सरादपृच्छत् कर्मार्थ-श्रुति-गहनार्थ-खण्ड-भावम्॥42॥

छन्दोभ्यश्च्युत-रस-सङ्ग्रह-प्रवीणान् षष्ठेऽह्नि प्रति-विहितान् प्रजातिपेन।
नाराशंस्यचरम-चारु-मन्त्र-भेदान् ऊचेऽसौ तमभि-दधद् वि-संशयांशः॥43॥

पाण्डित्यं परममवेत्य तस्य तादृक् सङ्घर्षात् क्षुभित-मना विपक्ष-सङ्घः।
नार्थः स्यादयमिति वर्णयन्नथ त्वं तं ब्रूहीत्युरुमतिनेरितोऽद्रवद् द्राक्॥44॥

सोऽपृच्छत् तमथ महाह्वयोपसर्गा यत्रोक्ता मनु-चरणोपसृज्य-रूपाः।
तस्यार्थं वचन-चयस्य तं ब्रुवाणः स्थैर्यार्थं सपदि स लेखयां-बभूव॥45॥

सम्पूर्णं शशिनमिवोदितं कृशः श्वा चुक्षोभाशुभ-निकरो निरीक्ष्य मध्वम्।
प्रत्यर्थी स्वयमिति दूरवोऽभिधावन् किं तेन क्षतममृताकरस्य तस्य॥46॥

निस्त्वानां कतिपय-भुक्ति-युक्त-भक्तं भक्तानां व्यधित चतुर्गुणं दयालुः।
भूङ्क्ते स्म त्रि-दश-नरोप-भोग्यमन्नं सु-प्रीत्यै स धन-वतां बृहत्-प्रबोधः॥47॥

वृष्ट्यादेः स नि-यमनादि चक्र एतत् चित्रं किं भुवन-नियामके समीरे।
अप्येवं भुवन-गुरोः कृतानुवादः कृत्येषु प्रवर इतीह वर्णयामः॥48॥

इत्यूचे धरणि-सुरेण केवलं नो माध्वीयं विविध-कथा कथासु मान्या।
साक्षादप्यमर-वरैरुदीर्यमाणा गन्धर्वैर्द्यु-सदसि तन्मुदे जगेऽसौ॥49॥

तां पद्य-प्रणि-गदितां तु मूर्छयित्वा तानानामुचित-तयाऽऽत्त-पञ्चमाद्याः।
गान्धारं द्यु-विषयमुज्ज्वलं सृजन्तो ग्रामं ते प्र-जगुरकाकि-क्रम-कण्ठाः॥50॥

आनम्रैः सु-मुकुट मौलिभिः कराग्रैः आताम्रैः प्रति-कलितैः स्मितैर्मुखाब्जैः।
आश्रावि स्थिरतर-भक्तिभिः सुरेन्द्रैः तद्-गीता दश-धिषणार्य-वर्य-चर्या॥51॥

गीर्वाणैर्विजय-महोत्सवस्य पूजां कुर्वाणैरविरळ-संविदस्तदानीम्।
वि-स्मेरैर्मुनि-निकरूप-देव-युक्तैः सु-स्मेरैरथ तमवेक्षितुं प्र-जग्मे॥52॥

आदर्शं गुण-गण-दर्शने मुरारेः सच्छास्त्रं रचितमनेन वर्णयन्तः।
प्रद्योतैरुडु-पदवीं प्र-काशयन्तः प्रैक्षन्त प्रचुर-मनो-विलासमेते॥53॥

नाकीन्द्रास्तमवनि-भागमा-वसन्तं सु-श्लोकैरपि भुवनानि भूषयन्तम्।
नेमुः खादुप-निषदं तदैतरेयीं व्याख्यान्तं विविध-विशिष्ट-शिष्य-मध्ये॥54॥

श्रीमन्तं शशि-वदनं कुशेशयाक्षं गम्भीर-स्वरमति-दिव्य-लक्षणाढ्यम्।
पश्यन्तः स्व-गुरुमथार्चिचन् कृतार्था वाण्या तं हरि-रति-पूर्ण-काममेते॥ 55॥

अहरो दुरागम-तमः स्व-गो-गणैःअकरोर्मुकुन्द-गुण-वृन्द-दर्शनम्।
अजयश्चतुर्दश जगन्ति सद्-गुणैः शरणं गुरो करुणयाऽपि नो भवेः॥ 56॥

नमस्ते प्राणेश प्रणत-विभवायावनिमगाः नमः स्वामिन् राम-प्रियतम हनूमन् गुरु-गुण।
नमस्तुभ्यं भीम प्रबल कृष्णेष्ट भगवन् नमः श्रीमन् मध्व प्रदिश सुदृशं नो जय-जय॥ 57॥

इति नि-गदितवन्तस्तत्र वृन्दारकेन्द्रा
गुरु-विजय महं तं लाळयन्तो महान्तम्।
ववृषुरखिल-दृश्यं पुष्प-वारं सु-गन्धं
हरि-दयित-वरिष्ठे श्रीमदानन्द-तीर्थे॥ 58॥

इति श्रीमत्कवि-कुल-तिलक-त्रिविक्रम-पण्डिताचार्य-सुत
श्री-नारायण-पण्डिताचार्य-विरचिते
श्री-मध्व-विजये महा-काव्ये-आनन्दाङ्किते षोडशः सर्गः